

YUNUS EMRE

(inceleme)

Sn.İlhan Başgöz'ün izniyle basılmıştır.

Yayına hazırlayan : Egemen Berköz

Dizgi : Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.

Baskı : Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.

Mayıs 1999

İLHAN BAŞGÖZ

YUNUS EMRE

(inceleme)

YUNUS EMRE

KLASİK YAZARIMIZ YUNUS EMRE

Bizim klasiğimiz var mıdır? Hangi yazarımızın eserine klasik desek yakışır?

Zaman

zaman bu soruyu tartışırız. Klasik sıfatının iki anlamını göz önüne alalım. Bunlardan biri örnek olmak, başka yazarlar için bir mükemmellik örneği. Öteki, zamanın süzgecinden değerini yitirmeden geçmek, diri kalmak. Klasiğin eski Yunan ve Latin edebiyatına bağlanmak gibi bir anlamı da var. Ama bu bizim edebiyatımıza uygulanamaz.

Yalnız dili ile değil, bize sunduğu şiir yükünün ağırlığı ve dünya görüşünün eskimemesi ile de mükemmellik örneği olan bir klasiğimiz vardır. Bu sanat eri, üstelik, yedi yüz yıl gibi uzun bir zamanın süzgecinden geçerek, eskimeden, değerinden hiçbir şey yitirmeden bize kadar gelmiş. Klasik demek Yunus Emre'ye yakışır. Bizim, belki de, tek klasik eserimiz Yunus Emre'nin şiiridir. Yunus Emre

anlayışı, bizimkinden biraz değişik de olsa, Burhan Ümit Toprak ''Onun divanı bizim Divinia Commedia'mızdır'' derken haklı. Yunus Emre de, kendi şiirinin ölmeliğinin bilincinde; diyor ki: ''Her gün yeni doğarız bizden kim usanası.'' Yunus Emre, şiir alanında ilk büyüktür. Yalnız sanatı ile değil, şiir dilimizin kurucusu olmakla da, dil reformculuğu ile de ilktir. Batı edebiyatı için, eski olmak bakımından, Yunan ve Latin klasiği neyse, bizim için de Yunus'un eseri odur.

Yunus'tan sonra gelen derviş şairlerin, Sait Emre'nin ve başkalarının, Yunus Emre'nin eserini güzel şiirin örneği saydıkları, onun gibi yazmak istedikleri bilinir. Bunların içinde, şiir- adını Yunus koyarak, onun gölgesinde dalgalanmak isteyenler de olmuştur. Ama, divan şairlerimizin de, Yunus Emre'den etkilendikleri pek bilinmez. Oysa, divan edebiyatının kuruluş dönemi olan 15'inci

yüzyılda, söz gelimi, Necati Bey de Yunus Emre'yi biliyor, onun şiirinden etkilenmiş. Şu örneklerle bakalım.

Yunus Emre:

Acep şu yerde var'ola

şöyle garip bencileyin

Bağrı başlı gözü yaşlı

şöyle garip bencileyin.

Gezdim Urum ile şam'ı
Yukarı illeri kamu

Necati Bey (öl.1509):

Bağrı başlı gözü yaşlı yıldızı alçak olur
Her kişi düşmen olur ger eylese kavga garib.

Geh Mısır iklimlerin seyrettirir geh Rum ilin
Geh Acem mülkün temaşa kıldırır sevda garib
(Ali Nihat Tarlan, Necati Beg Divanı s. 161)

Yunus Emre:

Aşkın aldı benden beni
Bana seni gerek seni
Ben yanarım dünü günü
Bana seni gerek seni.

Necati Beg:

Dünyayı bir yana kosalar, bir yana seni
Bana seni gerek seni ey bivefa seni.
(Divan s. 517)

Ben, 17'nci yüzyılın büyük divan şairi Nedim'de bile, yer yer Yunus'un havasını bulurum. Nedim'in ''yeni bağrım da başım var'' gazeli bana hep Yunus'u hatırlatmıştır.
Yunus'tan iki yüz yıl sonra, İran'da, halkın dili ve şiir biçimleri ile yazan Şah İsmail de, bu büyük ustanın etkisinde. Şah İsmail'in bir şiiri Yunus Emre'ninkinin nerdeyse tam kopyası.

Hatayi (Şah İsmail):

Sözünü bir söyleyenin
Sözünü eder sağ bir söz
Pir nefesin dinleyenin
Yüzünü eder ağ bir söz.
(İ.Z. Eyüboğlu. s. 124).

Yunus Emre:

Keleci bilen kişinin yüzünü ağ ede bir söz
Sözü bişirip diyenin işini sağ ede bir söz.

Yunus şiirinin süreli etkisini görmek için Cumhuriyet dönemi şairlerini birer birer taramaya gerek yok. Onların nicesinde Yunus'tan izler bulmak zor değildir. Bir devrim şairi olan Nâzım Hikmet bile Yunus'un dilinden konuşmuştur:

Türk Köylüsü

.....
''İsrafil surunu urur
mahlukat yerinde durur.''
Toprağın nabzı başlar
onun nabızlarında vurmaya
Ne kendi nefsini korur
Ne düşmanını kayırır
''Dağları yırtıp ayırır

kayalar kesip yol eyler ab-ı hayat akıtmaya.''
(Nâzım Hikmet, Kıyamet Sureleri'nden.)

Yunus Emre:

Yüzbin Ferhad külünk almış, kazar dağlar bünyadını
Kayalar kesip yol eyler ab-ı hayat akıtmaya.
Çağında sevilme, Türk şiir dilinin kurucusu olmak, ölümünden iki yüz yıl sonra,
yeni kurulmakta olan divan edebiyatını etkilemek, İran'da Türk dili ile yazan
bir
halk şairi tarafından bilinip sevilme, yedi yüz yıl sonra, Cumhuriyet
aydınlarınca yeniden keşfedilmek, haydi efsanenin duygusal gerçeğini de buna
ekleyelim; suda balıklarca, gökte meleklerce okunmak. Klasik olmak için başka
hiçbir niteliğe gerek yok.

YUNUS EMRE YORUMLARI

Yunus Emre'yi halkın büyük kültür geleneğinden alıp, aydınının dar, ama etkili
kültür dünyasına aktaran Fuat Köprülü olmuştur. Köprülü'nün 1918 yılında
yayınlanan kitabı (Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar) Yunus için yapılmış ilk
bilimsel çalışmadır. Dağılan İmparatorluk topraklarında olduğu kadar, çürüyüp
dökülen Osmanlı kültüründe de dayanacak bir yer bulamayan Türk aydınına, Yunus
Emre'nin şiiri, tutunacak bir çiçekli dal gibi uzanmıştır. Hangi dünya
görüşünden, hangi toplum katından olursa olsun, aydınımız Yunus'un şiirinde
kendinden bir nakış, kendinden bir inanış bulmuş, böylece çeşitli Yunus
yorumları

ortaya çıkmıştır. Dar zümrelerin, mezheplerin, dinlerin ve ulus birimlerinin
üstüne çıkarak bütün insanların ve bütün zamanların dilinden konuşan Yunus'un
değişik yorumlara uğramasına şaşmamak gerekir. Onda hepimiz kendimizden bir
şeyler buluyoruz. Bu nedenle Yunus yetmiş yıldır tüm aydınların gönlündedir;
tıpkı yedi yüz yıldır halkın da gönlünde olduğu gibi.

Yunus için ilk çalışmayı yapan Köprülü, bize ilk Yunus yorumunu da verir.
Köprülü'nün Yunus'u, İslam mistikliği ile "Türk zevkinin hususi dehasını"
birleştiren basit, coşkulu, ümmi bir dervıştır. Ama bu ümmilik, eski tezkere
yazarlarımızın sandığı gibi, "hecenin harflerini seçemeyecek" bir cahillik
değildir. Yunus düzenli bir medrese eğitimi görmemişse de, kendi "mânevi
kabiliyeti sayesinde" İslam bilimlerinin hepsini öğrenmiştir. Mevlânâ'nın
şiirlerini anlayacak kadar da Farsça bilir. Hiçbir sanat kaygısı duymadan,
şiirinin büyüklüğünün farkına varmadan, kendi ruhunun çalkantılarını "tabii bir
şekilde terennüm ederek", Sakarya ormanlarında dolaşan bu dervişin şiirinde,
gerçek doğa ve gerçek toplum bulunmaz. "Tabiat levhaları" onun şiirinde, ara
sıra

belirse de yerini hemen bir mistik din soyutlamasına bırakarak kaybolur. Başka
şairlerde gördüğümüz "Ne kadı adalet dağıtır, ne imamda imamet var" yollu,
toplumdan yakınmalar da Yunus'ta yoktur. Onun Batınilliğini de, katı bir
Batınilik

saymamak gerekir; Yunus, Batını ve Sünni inançları birleştirmiştir; ancak
Mevlânâ

kadar Batını sayılmalıdır. Ama Yunus'ta ne Mevlânâ'nın "İranlı belagatı, ne de
Âşık Paşa'nın derin bilgisi" vardır. Etkileri edebiyatımızda köklü ve sürekli
olan Yunus, Türk tasavvuf edebiyatının kurucusu sayılmalıdır. (Köprülü, Türk
Edebiyatında İlk Mutasavvıflar'dan özetlenmiştir.)

Köprülü'nün yorumu, daha sonraları, öğrencileri tarafından, önemli noktalarda
düzeltilecektir. Abdülbaki Gölpınarlı, Yunus'un iyi bir medrese eğitimi
aldığını,

Arapça'yı, Farsça'yı ve zamanının İslam bilimlerini iyi bildiğini belirtecek;
Burhan Toprak, Yunus Emre'nin hiçbir sanat kaygısı taşımamış olduğu fikrine,
haklı olarak, karşı çıkacaktır. Yunus'un şiirinde gerçek doğadan ve toplumdan
izler bulunmadığı görüşü de, tümünden doğru değildir. Okuyucular, kitabımızda

doğanın da, toplumun da, zaman zaman Yunus'un şiirinde gerçek çizgiler halinde verildiğini görecektirler. Köprülü'nün Yunus'u "Türk zevkinin hususi dehasını" yansıtan bir derviş sayması, kendi dünya görüşü ve sanat anlayışı ile bağlantılıdır. Avrupa romantik ulusçuluğundan kaynaklanan bu anlayışa göre sanat eseri ulusal ruhu yansıttığı oranda başarılı olur; ulusal ruh ise her ulus tarihinin ilk çağlarında ortaya çıkar, kişi yaratması değildir, devirden devire değişmeden aktarılır. Herder'den Gökalp'ın aldığı bu anlayış Köprülü'ye Gökalp'tan geçmiştir.

İkinci Yunus Emre yorumu Burhan Toprak'tan gelir. Onun 1933'te yayımladığı Yunus Emre adlı kitabı, Yunus'u çağdaş şiir anlayışı içinde inceleyen ilk çalışmadır. Toprak, Yunus divanını Alp Dağları'nda bir sanatoryumda hasta iken ele geçirerek okur ve Yunus'ta kişisel bunalımlar içinde çalkalanan bir ruhun dramını bulur. Ona göre:

Yunus Emre Türk ortaçağının zirvesidir. Onun divanı da bizim Divinia Comedia'mızdır. O kitapta (Yunus'un divanında) ruhun büyüklüğü, vücudun faniliği, kendi talihimizi yaratamamak felaketi, varlığımızın kadın erkek taraflarının, yani aklımızla hassasiyetimizin mücadelesi, insaniyetin bütün sefillik, yücelik, ızdırap ve tesellisi vardır. O kitaptaki ızdırap, bacağı kesilen adamın ızdırabı kadar doğrudur. Gözyaşı gözyaşındır; özlemek özlemektir. Heyecan kelimeleri doldurur ve kelimeler karşımızda kuru kafalar gibi sırtmaz. Yunus'un her mısraının gayesi tefekkürdür. Burada sanat oyun değildir. Bu kitapta

korkuları, ümitleri, pişmanlıkları, isyanları, şüpheleri, teselli ve imanları ile

bütün bir beşeri hayat vardır. (Toprak, Yunus Emre Divanı, 1943 ikinci baskı, Başlangıç)

Bundan sonra Burhan Toprak, Yunus yorumunu Köprülü ile bir çekişme halinde sürdürür. Köprülü Yunus için ümmi demiştir. Toprak, Köprülü'nün görüşünü biraz da

saptırarak, onu "vesika sahibi ahmakların ve âlim katırların" bilgilerini aktarmakla suçlar. Kur'andan ve hadislerden örnekler getirerek Yunus'un Arapçayı iyi bildiğini açıklar. Köprülü, Yunus'un tek kaygısı "irşad etmektir" demiştir. Toprak der ki: "Zavallı Yunus bunu duysa kimbilir ne kadar gülerdi? Yunus halkı irşad etmek, aydınlatmak için değil, kendi kafasındaki kaos'tan kurtulmak için şiir yazmıştır. Kendi can evinde yangın varken Yunus kimi irşad edecek, hangi yangını söndürmeye gidecekti?" Köprülü, Yunus'ta sanat kaygısı yoktur demiştir. Burhan Toprak, "Ben Yunus divanında yüzlerce mısra bulabilirim ki, üzerinde saatlerce, günlerce, belki haftalarca düşünülmüştür. Onlarda bir kelime değiştirildi mi bütün tesir ve müzik kaybolur" diyerek bu görüşe karşı çıkar. Köprülü, "Yunus kendi sanatından habersizdir" der. Burhan Toprak açıklar ki "İnsanın bu yargıda bulunması için Yunus'un şu muhteşem mısraını görmemiş olması gerekir: "Yunus Emre senin sözün, âlemlere destan ola". Buradaki sanatkârlık gururunu ancak Beethoven anlardı. Burhan Toprak da, çok eleştirdiği Köprülü gibi,

Yunus'ta gerçek doğa ve toplum olmadığı görüşündedir. Yunus'ta doğa, "bir şark halısında donmuş, taş kesilmiş hayvan ve çiçek nakışları" gibi cansız ve soyuttur. Yunus kendi düşüncelerinden başka hiçbir şeyle ilgilenmemiştir. Bu nedenle onun şiirinde kendi hayatından iz bulamayız.

Yunus Emre'nin şiirinde, sanat eri denen yaratıcının özelliklerini arayan bu çağdaş eleştiri, zamanında etkili olmuş, Sabahattin Eyüboğlu bu yorum nedeniyle Yunus'la ilgilenmeye başlamıştır. Ama Toprak'ın yorumu Yunus'un tek yanını görür.

Yunus Emre, kendi içine kapanıp, ruhunun derin bunalımlarını anlatmakla yetinmemiştir; Yunus'ta hem 13. yüzyıl Anadolu insanının, hem de bütün insanlığın

sorunları, umutları ve korkuları ile sıkı sıkıya bağlı bir şiir de vardır.

"Vardığımız illere şol safa gönüllere; Baba Taptuk mânisin saçtık elhamdülillah" diyen Yunus'ta öğreticilik yoktur da denemez.

Yunus Emre yorumlarına 1936 yılında, "Yunus Emre / Hayatı", adlı eseri ile Abdülbaki Gölpınarlı katılır. Bu kitapla başlayan ilgiyi Gölpınarlı ömrünün son yıllarına kadar sürdürmüş ve Yunus üzerine bize başka eserler de vermiştir.

Yunus

Emre Divanı (1943), Yunus Emre ve Tasavvuf (1961) ve Risalet al-Nushiyye ve Divan

(1965) bu seçkin eserlerin en belli başlılarıdır. Gölpınarlı'nın Yunus anlayışı ve yorumu temel ilkelerde değişmez. Ancak otuz yıl içinde yeniden yeniden geliştirilen bu yorumun ayrıntılarında bazı dalgalanmalar görülür. 1960'tan sonraki çalışmalarda Yunus'un mistik yanı arka plana geçer; onun insan, doğa ve toplum sevgisi öne alınır. Artık Gölpınarlı, Yunus'u bir din adamı olmaktan çok,

bir çağdaş sanat eri olarak değerlendirmeyi yeğler. 1971'de toplanan Yunus Emre Semineri'nde yaptığı konuşmada ise Gölpınarlı Yunus'un Mevlevi olduğunu ileri sürecektir. Bu değişme, Gölpınarlı'nın kendi dünya görüşündeki gelişmelerle bağlantılıdır. Bektaşî ve Mevlevilikten hümanizme, hümanizmden de sosyalizme açılan Gölpınarlı, ömrünün son yıllarında yeniden mistikliğe sığınmıştır. Bu dalgalanma onun Yunus yorumlarında da yansımıştır.

Gölpınarlı'nın Yunus'u Bektaşî-Batını inanışlı bir dervistir. Onun yaşadığı yıllarda bir tarikat olarak Bektaşîlik daha kurulmamış olduğu için Yunus, Bektaşîliğe varan temel inanışları ve töre ve törenleri benimsemiş görünür. Ali'yi ve Oniki İmamı yüceltir; içkili, semahlı, müzikli törenlere katıldığını söyler; Tanrı'yı korkular değil sevgiler kaynağı bir varlık olarak görür. Tıpkı Bektaşî şiir geleneğinin yaptığı gibi, yeryüzündeki kötülükleri ortadan kaldırmadığı için Tanrı ile inceden alay da eder.

Kur'an'dan, hadislerden, Mevlânâ ve Sâdi'nin eserlerinden örnekler aktararak Gölpınarlı, Yunus'un Arapça ve Farsça'yı çok iyi bildiğini, İslam bilimlerini kaynaklarından okumuş olduğunu ortaya kor.

Derslerinde Gölpınarlı, Yunus Emre'nin mistikliğini kökü havada, dalları yerde bir ağaca benzetirdi. Biz o vakit bu benzetmeyi bir söz oyunu diye pek ciddiye almazdık. Yunus'u yeniden okuyunca, şimdi, gözlemin doğruluğunu daha iyi anlıyorum. Şundan ki, Mistiklik, hem doğayı hem insanı Tek Vücut'tan, Tek Yaratıcı'dan doğmuş suretler olarak görür; bu ilahi Gerçek'ten başka gerçek tanımaz. Böylece gerçek doğa ve insan ancak soyut kavramlar olarak belirir Mistiklikte. Yunus ise, bunun tersini yapıyor, Mistikliği soyutlayıcı bir felsefe

olarak kullanacağına; insanı da, doğayı da, sık sık soyutluktan kurtarıcı bir sistem olarak kullanıyor. Gölpınarlı'ya göre Yunus, soyut bir Tanrı sevgisinden de yola çıkarsa, insan sevgisine, maddi sevgiye ulaşmıştır. Onun sevgilisi "kulakları küpeli" bir kadındır da. Bu sevgide madde ve şehvet de vardır. Yunus'un şiirinde güçlü bir halk sevgisi yatar, Yunus halkın sorunları ile yakından ilgilenmiş, her zaman halktan yana olmuştur. Gölpınarlı buna Yunus'un halkçılığı diyor.

Yunus yorumlarına 1960'tan sonra Sabahattin Eyüboğlu da katılır. Onun Yunus Emre

(1972) adlı kitabının daha ilk sayfasında, Eyüboğlu, "Yunus'a selam" yollarken, bu selamda biz sadece bir araştırmacının değil, bir sanat ve gönül erinin de yorumu ile karşılaşırız. Bu selam bizce Yunus'u şiir dilinden yorumlayan bir incelemedir. Şöyle der:

"Selam olsun Anadolu'nun orta yerinden, Türkiye halkının bağrından dünyaya seslenmiş Yunus Emre'ye:

Halkı seven, halkın sevgilisi olmuş Yunus Emre'ye;

Halkın ağzından konuşmuş ve halkı kendi ağzından konuşturmuş Yunus Emre'ye;

Türkçe, insanca ve Yunusça olmanın sırrını, yani gerçek şiirin sırrını bulmuş Yunus Emre'ye;

Yüreğini, düşüncesini ezenlere karşı ezilenlerden yana koymuş Yunus Emre'ye;

Sevgiyi, insanlığı yücelten, tanrılaştıran, Tanrıyı alçak gönüllere, insanlığa, sevgiye indiren Yunus Emre'ye;

İnsanları birliğe, dirliğe, doğruluğa, barışa çağırır; yaşamayı seven, ama ölümden korkmayan Yunus Emre'ye;

Şairler şairi, insanlar insanı, garipler garibi, dostlar dostu, Türkmen kocası Yunus Emre'ye 1972 yılı Türkiye'sinden selam olsun."

Eyüboğlu Yunus'un mistikliğini hiç önemsemez, onun bu yanı üzerinde pek az durur;
Yunus'u yedi yüz yıl evvelin dünyasından ayırıp, bugünün şairi ve düşünürü olarak değerlendirir. Bunu bilerek yapmaktadır. Diyor ki:

"Ben sizi Yunus Emre'nin Tanrılıktan çok, insanlıktan yana giden yollarına götürdüm. Yunus Emre elbet çağının dinsel düşüncesi dışına çıkmadı. Bir İslam şairi ve aydını olacak, insanlık sevgisini Tanrı sevgisi ile bağdaştıracaktı. Ama

hiçbir donmuş tarikatın, hiçbir kara kaplı kitabın, hiç bir dogmanın kölesi kalmadığı besbelli. Bugün yaşasa elbet düşüncesi de, şiiri de çağının inançları ile beslenecek ve en ileri şairimiz ne ile savaşıyorsa o da onunla savaşacaktı. Geriye çevrik çaba değil Yunus'un çabası; karanlıktan aydınlığa doğru çevrik bakışları. Onun için de eskiliği yenileşmesine engel olmuyor, ondan yüzyıllar sonra gelmiş nice Türk şairinden çok daha yeni geliyor bize."

Yunus Emre için başka bir yorumu bize sözlü kültür geleneğimiz sunar. Buna Türk halkının Yunus Emre yorumu diyebiliriz.

Sözlü tarihimizde Yunus yoksul bir ekinidir. Bütün Anadolu ekincileri gibi, gün bulur, gün yer. Kuraklık kavurup ekini bitmeyince, heybesini omzuna vurup buğday aramaya gider. "Karşılıksız bir şey istenmez" diyerek, heybesine, çoban armağanı,

yaban alıcı doldurur. Yunus Emre Moğol beylerinin, Konya sultanlarının kapısına varacak değildir elbet, bir tekke kapısına varır. O tekkeler ki, her zaman kapılarını yoksula, düşküne açmış, kapıya gelen garibe kim olduğunu sormadan, içeri buyur etmiş, önüne yoğurt ekmek koyup ağırlamıştır. Hacı Bektaş Tekkesi'nin

dervişleri de Yunus'u buyur eder, armağanını alır, yaban alıcını değerli bir şeymiş gibi bölüşür, yerler. Yunus, Hünkâr Ululuğundan alıcına karşılık buğday ister. Hünkâr buğday yerine nefes önerir; Yunus, "nefes karın doyurmaz" diyerek buğdayda ayak direr; buğdayını da alıp yola düşer. Evine gelince karısı Yunus'a "keşke nefes alsaydın, buğday tükenir, erenlerin nefesi tükenmezdi" der. Yunus karısının sözünü dinleyip döner, nefes almaya varır. Ama geç kalmıştır. Bu erenler nefesini Yunus ancak Taptuk Emre Tekkesi'nde bulabilecektir. Yunus Taptuk

Tekkesi'ne varır, erinmeden, yorulmadan, yüksünmeden kırk yıl bu tekkeye hizmet verir. Pek dürüst bir hizmettir bu. O kadar ki, Yunus, "eğri bu kapıya yakışmaz" diye, ormandan tekkeye bir tek eğri odun getirmez. Şairlik vergisini ancak böyle uzun ve çileli bir emekten sonra elde eder. Her iki anlamda da "hak" sözü söylemeyi bundan sonra öğrenir.

Başka efsanelerde Yunus'u gerçek insan ilişkileri içinde görürüz. Kıskançlıklar, kalleşlikler, iftiralar, dostluk ve arkadaşlıklar içinde yaşar Yunus'umuz da. Şeyhin kızını seviyor diye iftira ederler; sevmiyordur ama, dedikoduları susturmak için şeyhinin kızı ile evlenir. Fakat eli kızın eline değmez. Oturur Kuran okurlar kızla beraber. Bu nedenle Yunus şeyhinin evinden uzaklaşmak zorunda bile kalır.

Alçak gönüllü Yunus'umuz, efsanede, ulaştığı yücelikler derecesinden habersizdir.

Kendi değerini bir mağarada başka dervişlerden öğrenir. Akşam olunca bu dervişler

Tanrı'ya yakarır, ondan yiyecek dilerler. Tanrı tarafından bol yemek indirilir. Yunus sorar: "Kimin yüzü hürmetine dilediniz de Tanrı size bu yemekleri gönderdi?" Dervişler "Taptuk kapısında Yunus derler bir ulu kişi varmış, onun yüzü hürmetine" derler. Yunus öz derecesinin yüceliğini böylece anlar ve tekkeye geri döner.

Taptuk Baba bir gün dervişlerinden çiçek toplayıp getirmelerini istemiş. Dervişler kırlara çıkıp, demet demet çiçeklerle dönmüşler. Yunus hangi çiçeğe el attıysa, çiçeğin kendi dilince Tanrı'ya yakarmada olduğunu duymuş; koparmaya kıyamamış. Tek bir çiçekle dönmüş, doğanın üstüne böyle titremesi şeyhini daha

çok sevindirmiş.

Yunus'un şiir tomarı Molla Kasım denen bir yobazın eline geçmiş. şiirleri okudukça Molla, bu şiir dine diyanete aykırıdır diye yırtıp yele verir, bu Tanrı'ya asi olmaktır diye koparır suya atarmış. Böylece şiirlerden bini yele verilmiş, bini de bir ırmağa atılmış. Geriye kalan şiirleri okurken Molla Kasım şu dizeye rastlamış:

Âşık Yunus bu sözü eğri büğrü söyleme
Seni sığaya çeker bir Molla Kasım gelir.

Olacakları olmadan bilen bu kerâmete pek şaşan Kasım, Yunus'un erenlerden olduğunu anlamış; geri kalan şiirleri korumuş. Kaybolan şiirlerden binini suda balıklar, binini gökte melekler okumakta imiş; bize de yırtılmayan bin şiir kalmış.

Bir de Yunus'un kızı Bacı Hatun'a mal edilen efsane var. Nişanlanır Bacı Hatun, kocası olacak gencin köyüne gitmesi gelenek gereğidir. Ama Bacı Hatun, kadın onurunu yüce tutan bir kişidir. Haber yollar ki, ben yolun yarısına kadar varacağım, benimle evlenmek istiyorsa yarı yola kadar da o gelsin. Erkek ancak yarı yola vardıktan sonra Bacı Hatun'la evlenebilir.

Yunus Emre'nin hayatı etrafında oluşan başka efsaneler de var. Onlar Gölpınarlı'nın ve Eyüboğlu'nun kitaplarında bulunabilir; buraya almayı gerekli bulmuyoruz. Halkımız, sevip saydığı, anlayıp beğendiği, kendisine dürüst hizmet veren başka devlet adamlarına, sanat erlerine ve bilginlere de benzer efsane nakışları vurmuş, onları düşlediği renklerle bezemiştir. Bunlar kısaca demek ister ki: Sanat eri halkın içinde olacak, halkın anlayacağı dilden konuşacak, alçak gönüllü olup, bilgisi ve görgüsü ile şişinmeyecek, halka yukardan bakar olmayacak. Emek verip, çile çekerek, bilgiler kapısına dürüstçe hizmet vererek zenaatını öğrenecek, gerçek sanatın sırrına büyük çaba ile ulaşacak. Halka hizmeti için karşılık istemeyecek, doğruluktan ayrılmayacak. Yunus'u halkımız böyle yorumlar ve bu yorumda, elbet, yüzyıllardır sürüp gelen, ama, gerçekleşmeyen umutlar ve düşler yer alır.

İKİ YUNUS EMRE, İKİ HAYAT GÖRÜŞÜ,
İKİ DİN İDEOLOJİSİ

Yunus Emre'de iki değişik din anlayışına dayanan iki şiir geleneği vardır. Bunlardan biri İslam'ın Sünni yorumunu yansıtır; öteki Batini yorumunu. (Ortodoks ve heteredoks). Müslümanlıkta Sünni yorum, kişinin yalnızca Tanrı ile ilişkisini değil, insanların birbirleriyle ilişkilerini, devlet ve hükümetle ilişkisini, günlük davranışlarını ve hayatlarını da kontrol eder. Yani bütün bir hayat görüşü, davranış biçimidir. Halkın anlayışında bu yorum, insanın, sabah yatağından nasıl kalkacağından tutun da, neler yiyeceğine kadar uzanan hazır kesilmiş bir elbiseye dönüşmüştür. Yedi yüz yıl önce kutsal kaynaklarca nasıl kesilmişse veya daha sonraları Sünni din adamları tarafından nasıl makaslanmışsa,

öyle giyilecektir. Bu yorumun temeli Tanrı korkusudur. Kendini tümüyle Tanrı'ya teslim etmektir. Kutsal kitabımızın bütün ayetleri, "Tanrı'dan korkunuz, Tanrı'ya

ve Peygamberine itaat ediniz" öğretisiyle doludur. Orda "Tanrı sizi sever" veya "Tanrı'yı seviniz" söylemi bulunmaz.

İkinci Müslümanlık yorumu Tasavvuf yorumudur (mistik yorum). Buna Batini yorum da

denmektedir. Kutsal kitabın hemen her ayetinde gizli bir anlam bulur bu yorum. Bu

yorumun temelinde coşkulu bir Tanrı sevgisi yatar. Ona, bunun için, sevgi dini diyebiliriz. Öyle bir sevgi ki, onun coşkısına düşenler, evreni, insanı, Tanrı'yı

bir ışık seli içinde birbiriyle kaynaşmış görür. Bu büyük sevginin esrikliğinde, insanları birbirinden ayıran dinlerin, tarikatların, inanışların, milliyet ve ırkların üstüne çıkar ve bütün insanları eşit sayar. Bu yorum da halkın

hayatında, törenleri, töreleri, müziği, şiiri, semahı, insana saygısıyla bütün hayatı kapsayan bir dünya görüşü, bir hayat biçimi olarak algılanır. Yunus Emre, hayatının belli dönemlerinde bu iki anlayışı da benimsemiş görünür. Bunun için onun şiiri bir ikilem içindedir. Onda öz ve biçim bakımından birbirine

benzemeyen iki şiir dalı buluruz. Bunların birinde Yunus, aruzu, ötekinde hece veznini kullanır. Birinde Divan şiirinin biçimlerini ve kurallarını yeğler, ötekinde halk şiirinin. Birini, kalemi eline alıp, oturup, dizini kırarak yazar; ötekini, sözlü yaratır, "dilden söyler". Bu sonuncuyu, belki de, bir müzik aletinin eşliğinde söyler. Ama ikilik, asıl, din anlayışında keskinleşir. Bunların birinde Yunus, medreseden yetişme bir molladır; ötekinde tekkeye postu sermiş bir dervıştır. Molla Yunus, işinde gücünde, evinde barkında, namazında niyazında, tam kurulu düzenin istediği bir aydındır. Derviş Yunus, evini barkını bırakıp, kurulu düzene ters düşen bir tekke toplumuna göçmüştür. Düzenle açık bir

çatışmaya girmemiştir, ama artık, Yunus Emre, karşıt bir kültürün içindedir. Beyler düzenine ters düşer; Taptuk Baba düzeninin adamıdır. Şimdi, Molla Yunus'la

Derviş Yunus'un şiirlerini karşıberber koyalım:

1. Molla Yunus (veya softa Yunus):

Oruç namaz kılmayanın Hak buyruğun tutmayanın
Doğru yola gitmeyenin göğsünde iman n'eylesin.

2. Derviş Yunus:

Oruç namaz zekât hac cürm ü cinyattürür
Fakir bundan azattır hass u havas içinde.

1.
Uçmaktaki hurileri onlar giyinmiş donları
Ne bahtılı müminleri bize nasip eyle Çalab.

2.
Uçmak uçmağım dediğin müminleri yeltediğin
Bir ev ile birkaç huri hevesim yok koçmak için.

1.
Helal ola sana uçmak (cennet) uçmakta huriler koçmak
Cennet şarabından içmek tanla seher vaktinde dur.

2.
Bize aşk şarabından sun saki
Bize uçmaktaki kevser gerekmez.

1.
Komşular ile dur bile kıl namazı imam ile
Yalvar günahın gel dile tanlı seher vaktinde dur
2.
Ben oruç namaz için süci içtim esridim
Tesbih seccade için dinlerem şeşte kopuz

1.
Yarattı yetmiş iki türlü dili
Arada üstün kodu Müselmanı

2.
Yetmiş iki millet bir göz ile bakmayan
Şer'in evliyasıysa hakikatta asıdır.

1.

Ol geçitin köprüsü uş beni yoldan kodu
Geçemez deşme kişi köprüsün kıldan kodu.

2.

Kıl gibi köprü gerersin geç deyi
Gel seni sen tuzağımdan seç deyi
Ya düşer ya dayanır ya uçar
Kıl gibi köprüden adem mi geçer.

Bu iki din anlayışı arasındaki ayrılık keskin ve çarpıcıdır.

Burhan Toprak bu şiirlerden birinci kümeye girenleri Yunus'un söylememiş olduğu kanısındadır. "Bu cins şiirlerin Yunus Emre'ye ait olmayacağını takdir etmek herhalde büyük bir zekâ işi değildir." (Toprak, 1943, s. 33). Gölpınarlı ise, bu

şiirleri "ya tarikata girişin ilk devrelerinde söylenmiş, yahut yeni başlayanlar için yazılmış manzumeler" sayar. (Gölpınarlı, 1936, s. 21). Gölpınarlı, bu şiirlerin takıyye (asıl inancını saklamak) için yazılmış olabileceğine de işaret eder. (Gölpınarlı, T. 159). Bizce bu görüşlerin birincisi doğru olamaz. İkincisi ise eksiktir. İlkin, Yunus'un en eski divanında bile böyle şiirlerinin sayısı 60'

ı aşkındır. Bunların hepsi, daha o vakit Yunus divanına başkaları tarafından sokulmuş olamaz. Aynı nedenle bunları "takıyye" şiirleri saymamak gerekir. Yunus Emre gerçek inancını saklamak, dünya görüşüne tam ters düşen ham sofuluğu yüceltmek için bu kadar çok şiir yazmış olmamalıdır. Bununla, Yunus şiirlerinin arasına katılmalar olmamıştır demek istemiyoruz. Elbet olmuştur. Ancak, bu şiirleri de Yunus'un yazdığı kanısındayız. Bu şiirler Molla Yunus'un, medreseli Yunus'un eserleridir; Yunus tekkeye varmadan evvel yazılmıştır. Öteki şiirleri ise, olgunluk çağında, Taptuk Tekkesi'ne katıldıktan sonra yazmıştır Yunus; bunlar Derviş Yunus'un şiirleridir.

SOFTA YUNUS - MOLLA YUNUS:

Sünni şiir geleneğinde Yunus'un din anlayışı bir köy imamınıninkine benzer.

Onlarda

latasını beline sokmuş, kollarını çemrelemiş, top kara sakallı bir imam konuşur gibidir. şiir böyle yerlerde eğitici, yol gösterici, akıl verici, yukardan bakıcıdır. Bağnaz ve acımasızdır. Ya dinin kurallarına ve şeriatın buyruklarına eksiksiz uyacaksın, ya da toprak başına; hem bu dünyanın, hem öteki dünyanın bütün azapları seni beklemektedir. Bu şiirlerde Yunus, kaynağını İslam kültüründen alan efsaneleri, hikâyeleri, peygamber ve aziz menkabelerini sık sık kullanır. şiirlerini onlardan alınan nakışlar, simgeler, deyimler ve hayallerle örür. Bu şiirlerinde de Yunus, dili iyi kullanır, aruzu Türkçe'ye ustalıkla uygular, şiiri rahat söyler. Ama Yunus'un büyük söz ustalığı bu şiirlerde daha belirmemiştir. Yunus şiirin o büyük gizini daha yakalayamamış, çarpıcı lirizmi ele geçirememiştir. Büyük soluklu "Şairler Kocası" Yunus Emre daha ortaya çıkmamış, sözün er meydanında "meydan-ı sühanda" daha boy verip salınmaya başlamamıştır.

Sünni şiir geleneği Yunus'u insanlarla sıcak ve doğa ile ferahlıklar verici ilişkilere girmekten alıkoymuş, Yunus böylece kuru ve soyut bir ilişkiler dünyasına hapsolup kalmıştır. Orada insanlarla Yunus sadece, cennet-cehennem, oruç-namaz, Azrail-İsrafil diye konuşur. Bir türlü karşılıklı gönül alışverişine giremez. şiirinin kapıları serin esen yele, yücesi dumanlı dağlara, "yaşın yaşın ağlayan" buluta olduğu kadar, "dağdan zahmet ile odun indirenlere, kahır ile kazanıp, güle güle yedirenlere, tazecik toprağa düşen gül gibi nazenlere ve yeşil ekin iken devrilenlere" de kapalıdır. Yunus gerçek insanı, gerçek doğayı ancak tasavvuf yoluna girdikten ve Taptuk Tekkesi'ne vardıldıktan sonra bulacaktır. Sünni şiirlerinde Yunus sayılı nakışları işler. Bunları yeniden yeniden, bıkıp usanmadan söyler. Bu nakışlardan biri Molla Yunus'a çok yakışan bir çağrıdır. Namaz kılmaya, oruç tutmaya, Tanrı'nın birliğini, Peygamber'in ululuğunu tanımaya

ve şeriatın isterlerini yerine getirmeye bir çağrı. Yunus bunları şöyle söyler:

Namaz kıl yarak olsun ahrete gerek olsun
Sininde (mezarında) cırac (ışık) olsun dur erte
namazına

Namaz kıl imam ile gitmegil güman ile
Gidesin iman ile dur erte namazına

Peygamberler serveri din direği Muhammed
Gör ne gevherler kodu bu bizim kanımıza

Gelin amel edelim elimiz erer iken
Ecel irer ansızın irürmez sanımıza

Zanaatın yiğreği (en iyisi) namaz imiş hoş bişe
Namaz kılan kişide olmaz yavuz (kötü) endişe

Tanılacak (tan vaktinde) duru gelgil elini suya vurgil
Üç kez selavat vergil andan bakgil güneşe

Evinde helâline beş vakt namaz öğretgil
Öğüdün tutmaz ise yazığı yoktur boş

Müslümanım diyen kişi şartı nedir bilse gerek
Tanrı'nın buyruğun tutup beş vakt namaz kılsa gerek

Okuna Kur'an u Yasin kulak urup dinleyesin
Dağca günahın yuyasın tanla seher vaktinde dur

Ya Rabbena hayreyle Muhammed'e yareyle
Kabrimizi nur eyle kabre vardığım gece

Yunus'un bu akıl hocalığı görevini tümünden benimsediği, bu öğüt vermede kendini rahat hissettiği söylenemez. Kuşkuludur. Kuru kuru yol gösterip duran dilin kendi dili olmadığını bir yerlerde sezmektedir. Bir bakarsınız, şiire Yunus şöyle başlar:

Utanmazsın Habib'inden o derdine tabibinden
Ne kim dilersen işlersin meğer Allah'tan korkmazsın

Niçin sen nefs-i mekkârı bu gafletten uyarmazsın
Muhammed şer'i gölünü senün yüzüne urmazsın
Bir de bakarsınız aynı şiirin sonunda, Yunus'a yakışan bir öz eleştiri ile, kendini kınar, yaptıklarını ayıplar:

Yunus sözün kime dersin ya kimin kaygusun yersin
Nasihat ile (başkasına) eylersin ya kendin
nişe tutmazsın
(Divan, 294)

Yunus Emre, bu Sünni Müslümanlık nakışına, bazı ahlak ilkelerinin savunuculuğunu da ekler. Bu ilkeler Yunus'un şiirlerini dokuyan önemli bir temel oluşturur. Dünyadan vazgeçmek (terk-i dünya) ve bu dünyanın nimetlerini dileyen nefsi öldürmek gibi iki konu üzerine kurulan bu ahlak sistemi, Yunus'un şiir dilinde şöyle açıklanır: "Bu dünya fanidir, kalıcı değildir; yalandır, tuzaktır, yılandır. Şarap gibidir önce zevk verir, ama sonradan çarpar. Bunun için dünya zevkine düşmeyeceksin. Nefsin, ki seni dünya nimetlerine ve dünyanın zevkine çağırır odur, senin en büyük düşmanıdır. Bu nefsin itini öldüreceksin. Gerçek

mutluluk öbür dünyadadır; o dünyada gülmek için bu dünyada ağlayacaksın." Bu öğütlere Yunus, aynı görüş içinde, ama toplumcu bir yanı olan, başka öğütler de katar: "Yoksulları hoşnut tutacaksın. Zulumdan elini, haramdan dilini çekeceksin.

Beş parmağını kendi ağzını doldurmak için kullanmayacaksın; birini kesip yoksula vereceksin. Kendini herkesten alçak tutacak, taze elbiseler giymeyecek, döşeğini toprak, yastığını taş eyleyeceksin. Yatıp uzanıp vücudunu semirtmeyeceksin.

Kimsenin arkasından konuşmayacak, kimsenin sözünü kimseye demeyeceksin."

Yunus'un verdiği öğütler kaynağını halk bilgeliğinden, Kur'an ve hadisten alan üçlü bir bileşimdir. Bunlardan dünyadan vazgeçmek, Kur'an'dan kaynaklandığı halde, Müslüman mistikleri tarafından yeni yorumlarla geliştirilmiş, bütün bir davranış ve hayat felsefesi haline sokulmuştur. Dünyadan vazgeçmek konusunda, İslam kaynakları çelişki içindedir. Bir yandan Kur'an: "Siz fâni dünya ile çırpınıyorsunuz, ama, Allah âhireti ister." (Sure 3, ayet 68); "Altın ve gümüş yığanlar ve bunları Tanrı yoluna harcetmeyenler! Sen onlara elemli bir azabı haber ver." (Sure 9, ayet 34) gibi dünyadan vazgeçmeyi destekleyen hükümler getirmiştir. Öte yandan hadisler şöyle yargılar ortaya atar: "İçinizden en makbulunuz bu dünya için ahireti, yahut ahiret için bu dünyayı unutanlar değil, her ikisini bir tutanlardır."; "Mümin ağzına götürdüğü her lokma için Tanrı mükâfatı alır."; Mallarını dağıtıp sonunda dilenci olmak marifet değildir."(Goldziher, 116-120).

Bunlardan birinci kümedeki görüşleri benimseyen ve hayatlarını ona göre düzenleyerek yaşayan Sufiler, gerçekten, dünyadan el etek çekmiş, ya topluma tümünden küserek bir kenara çekilmişler, yahut dünyaya tapanlara, mal mülk yığanlara kızgınlık ve düşmanlık duymuşlardır. Bu düşmanlık onların bir kısmını kurulu Sünni düzenlere baş kaldırmaya, onlarla savaşa girmeye kadar götürmüştür. Yunus'un şiirlerindeki, toplumsal ağırlığı bulunan ahlak ilkelerinden, zulmetmemek, yoksula yardım etmek, komşu hakkı gözetmek, kimsenin ardından konuşmamak, Kur'an'da da yer alan ilkelerdir. Ama bunları Yunus'un ille de Kur'an'dan almış olduğu ileri sürülemez. Bu ahlak ilkeleri halk bilgeliği geleneğinde de yaşayagelmıştır. Türk epik edebiyatında, atasözlerinde ve halk edebiyatının öteki kaynaklarında da bulunur. Bunları, Anadolu'ya hem Hint'ten, hem Yunan'dan gelen hayvan hikâyelerinde bile görürüz.

Yunus'un savunduğu ahlak ilkelerini belirten şiirlerden örnekler:

Miskinem anam yetimi yudum şöyle meyyitimi (ölümü)
Öldürem nefsim itini gelmesin koman gerekmez

Her kim nefsine kalırsa müslüman değil ölürse
Hayretsin benden bilirse eğlenmen zaman gerekmez

Bir kişinin yadlu sözün varıban kimseye deme
Biz uludan işitmişiz hınzırdan geridir gammaz

Düşman benim nefsimdirir var tama'la hırsımdırır
Tama ile hırsa uyan gönüllerde yer eğlemez

Zinhar vermegil gönül dünya payına birgün
Dünyaya gönül veren düşe tayına birgün

Bu dünya bir evrendir âdemleri yutucu
Bize dahi geliben yuda doyuna birgün

Yunus yok dünya dadı çün fâniymiş adı
Muhammed zından dedi bunda gülmek için

Taze vü yumşak giymeyem cümlesinden fariğ olam
Ger döşeğim toprak ise yastığımı taş eyleyem
Uram yıkam nefis evimi oda yana hırs u hava
El götürüm şimden geri nefis ile savaş eyleyem

Bu ne gülecek yerdir ağlasana key katı

Düştün dünya zevkine unuttun kıyameti

Daha tasavvuf yoluna girmeden Yunus'un yazdığı şiirler arasında bir dal var ki ötekilere hiç benzemez. Bu dalda ne Sünni Müslümanlık öğretisi, ne de akıl hocalığı çiçeklenir. Oraya korkunç bir ağırlıkla oturmuş bir korku egemendir: Ölüm korkusu. Bu dehşet salıcı korku Yunus'un yakasını bir zaman bırakmaz.

Yunus,

Taptuk Emre'nin kapısına varana, tarikat yoluna girene ve tekke insanlarına karışana kadar sürer. Onun ölüm korkusu bir yanıyla ahret, kıyamet ve hesap verme

korkusu gibi görünür. Yunus öz özüne boyuna bu korkuyu hatırlatır: "An ol günü ki

Azrail yakana yapışacak, an ol günü ki kara topraklara karılacaksın, an ol günü ki etin kemiğin çürüyecek." Bu yinlemelerle Yunus ölüm korkusunu gözleri önünden

ayırarak istemez. Bu korkuyu bir an unutsa, sanki onun inanış sistemi tümünden çökecek; Yunus kendini dünya zevklerine dalmış bulacaktır. Gerçekten de bu yanı ile korku, Yunus'un içinde bendini yıkıp gürül gürül akmaya hazır hayat ve insan sevgisinin önünü tıkayan bir baraj duvarı gibidir. Birlik felsefesi ile bu korku unutulduktan sonradır ki, bu sel bendini yıkıp ortaya çıkacaktır. Söz buraya gelince Yunus'un şiir dili güzelleşir: "İsrafil Surunu vuracak, yeryüzü dümdüz olacak, dağlar pamuklar gibi atılacaktır. Tüm insanlar mezarlarından fırlayıp, kefenleri boyunlarında mahşer meydanında toplanacak; bir ana baba günü olacak, evlat anasını, ana yavrusunu bulamaz hale gelecektir. Yıldızların bağı kopup yere

dökülecek, yer yarılıp, şerha şerha parçalanacaktır. Cehennem ki bir yalım ateştir, zincirlerinden boşanacak, insan kalabalığının üstüne doğru

yürüyecektir." Bu şiirlerde yalın ve renkli bir dille artık büyük usta Yunus Emre konuşmaktadır. Şiir dizeleri zıtlıkları yan yana getirerek açılıp giderler.

Hayatla ölüm, cennetle cehennem, var oluşla yok oluş, karanlıkla aydınlık, düzenle alt üst olma bu şiirlerde karşı beri yerlerini alırlar. Biri ötekinin etkisini artırmak için seçilmiştir. Korku büyüdükçe hayat güzelleşir, hayatın güzellikleri yoğunlaştıkça korku keskinleşir. Böyle şiirlerinde Yunus o kadar diri ve çağdaştır ki, yedi yüz yıl sonra Nâzım Hikmet, bir toplumsal alt üst olmayı düşlerken, Yunus Emre'nin dilinden konuşacaktır.

Yunus Emre'nin bu büyük ölüm korkusunun, sadece ahret ve kıyamet korkusu olduğunu

sanmıyoruz. Gerçi, bir zaman kendisi de bu korkuyu öyle sanıyor ve dinin önemli bir unsuru sanarak unutmak da istemiyor. Bizce bu korkunun başka bir kaynağı olmalı. Müslümanlıkta ahret ve kıyamet korkusu kadar cennet ve mükâfat umusu da vardır. Neden Yunus hep olumsuz hayalliyor? Bu korku toplumsal gerçeklere mi dayanıyor? Yunus'un çağında dehşetli korkular salan olaylar var da, Yunus bunların saldığı yaygın korkuyu bir din ve ahret korkusuna mı aktarıyor?

Yunus'un yaşadığı yüzyılda başka toplumlarda kolektif korkular ve panikler görülmüş. Avrupa, söz gelimi, böyle korkular yaşamış. Vebadan, başka salgın hastalıklardan korkup paniğe kapılmış. Daha sonra Türklerden dehşetli korkar olmuş. İstanbul'un fethi ve Mohaç zaferi bu korkuyu iyice arttırmış. Osmanlı Sultanı, çadırının önünde, güya, binlerce kesik kafadan bir kule diktirmiş; seksen bin Hristiyanı kılıçtan geçirtmiş. Papazlar ve kilise adamları bu korkuya

tellallık etmeye başlayınca, korku gerçek bir paniğe dönüşmüş. Sağlıklı düşünce yerini bağnazlıklara bırakmış. Kuyuları zehirliyor, çocukların kanını emiyor diye

Yahudiler linç edilmiş; havayı kirletip berbat ediyor diye cüzzamlıların kitle halinde kırmışlar. Halk akın akın köylere kaçmış, korkudan kentler boşalmış. Yunus'un yaşadığı zamanlarda böyle yaygın ve genel bir korkuyu doğuracak olaylar eksik değil. Moğol atının bastığı yerde ot bitmez olmuş, her yıl yeni Moğol akınları, saldırıları ve kırgınları var. Selçuklu gücü çökünce, Anadolu'da, şurda, burda bir sürü küçük beylik türemiş. Ay geçmiyor ki bunlar birbiri ile vuruşup, kan dökmesin. 1299 kıtlığında halk ölümlerini etini yemek zorunda kalmış. Ama, bütün bunlar bir dehşet, bir yaygın panik yaratmamış. Müslüman kaderciliği

böyle bir korkuyu önlemiş.

Avrupa, kuyuları zehirliyor, havayı kirletiyor diye cüzzamlıların öldürürken, Anadolu'da, Konya'da, Mevlânâ bir havuza girmiş. Cüzzamlıların yıkandığı bir havuz. Mevlânâ'nın dostları hemen cüzzamlıların çıkarıp, havuzu temizlemek istemişler. Mevlânâ bırakmamış. Havuza girmiş, cüzzamlıların üzerinden akan suyu avuç avuç alır, kendi omuzlarından aşağı dökmüş. Evangelinos Misailidis, "Seyreyle Dünyayı" adlı kitabında yazıyor: İstanbul'da kolera salgını var. Hristiyan halk korkudan evinden dışarı çıkmıyor. Ama nice Müslüman Türk, nasıl olsa Allahın dediği olacak diye düşünerek hasta dostlarını ziyarete gidiyor, onların başucuna oturup elleri ile yemeklerini verip, sularını içiriyor, oturup hatırlarını soruyorlarmış.

Yunus Emre'de korkunun anlatılması, sadece din sembolleri ve ahiret hayallemeleri ile kalmaz. Bir bakarsınız Yunus, bir korku sembolü olarak kendi iskeletini hayallemeye başlar; Yunus'un eti, kanı soğulmuş, kadid olmuş iskeleti.

Bu iskelet, korkunun kemikleşmiş bir sembolü gibidir. Ama sadece bu kadarla da kalmaz. Başka insan iskeletleri bu teki sık sık çoğaltır. Biz bir iskeletler geçidi ile karşı karşıya kalırız. O vakit Yunus'un korkusu kişisel olmaktan çıkar, başka insanların da korkunç kaderi önünde duyulan bir duyguya dönüşür. Yunus'un korkusunun gerçek kaynağını biz o vakit buluruz.

Yunus iki şiirini bir mezarlık ziyaretine ayırmıştır. Ama daha şiirin başında anlarız ki, bu, soyut bir mezarlığın şiir dilinden hikâyesi değil, insan eliyle doğranmış yüzlerce cesedin yerlere serildiği bir tablonun anlatılmasıdır. Yunus dehşet verici bir kırımın hikâyesini vermeye başlar : "Nazik tenler kara toprağa karılmış, ağızlar toprakla dolmuş, diller bar tutup söylemez olmuştur. Kara gözler soğulmuş görmez olmuş, ay yüzler sararıp solmuştur. İnsanların kimi boynunu eğip, kimi tenini toprağa serip yatmaktadır. Damarlar boşalmış kanı kalmamış, dökülen kandan her yan kana batmıştır; yanan vücutlardan bütün ağmadadır göğe." Bu tabloyu soyut bir ölüm tablosu saymak çok zor. Olsa olsa bu, gerçek bir kırımın, kılıçtan geçirilmenin anlatılmasıdır. Bu insanlar eceli ile ölmüş olamazlar. Biz o kanıdayız ki, Yunus Emre, küçük yaşta, böyle bir kırım görmüş, insan elinden doğranan yüzlerce insanın kara toprağın üzerine serilip yatmasına tanık olmuştur. Bundan doğan büyük şaşkınlık ve korku, Yunus'un yakasını uzun zaman bırakmamıştır. Bu kanlı iskeletler korkusu, geceli gündüzlü, Yunus'un gözü önünde durmuş, bir türlü kaybolmamıştır. Böyle bir korkunun doğar ve yaşar olduğuna inanmak için ille de ruhbilim bulgularını sayıp dökmeye gerek yok. Yunus, kendisi böyle bir kırımı gördüğünü söylüyor:

Yunus bunu nerde gördü gelip size haber verdi
Aklım vardı dilim şaştı nitekim bunları gördüm

(Divan, 216)

Yunus aydur bunu gördüm aklım gitti deli oldum
(R.Yelkenci Mecmuası, Divan 236.)

Andan size haber verdim çünkü ölenleri gördüm
(Divan, 236.)

Bu çeşitlemelerin hangisi doğru olursa olsun, Yunus böyle bir felaketi görünce aklının şaştığını, dilinin dönmediğini söylüyor. Yunus gördüklerine o kadar inanamıyor ki, kara toprağın altında hayatın sürüp gittiğini hayalliyor ve bize Türk edebiyatının en güzel dizelerinden birini veriyor:

Kara toprağın altında gül deren elleri gördüm

Ölüm karşısında, güllük gülistanlık bir hayatın zaferini ilan eden bu dize kadar büyük bir şiiri, ben eski edebiyatımızda bulamadım. Gül deren veya gül tutan eller nakışına şiirimizde sık rastlarız. Ama yere dökülen kanın kızıl gül olup dirilmesi ve insanların elinde hayata katılması pek çarpıcı bir güzellik. Yunus'un ilk devre şiirleri arasında bize peygamber kıssaları, evliya menkabeleri, Müslümanlıkla bağlantılı hikâyeler anlatan örnekler de var.

Bunların

sayıları az; Onun en kuru şiirleri bunlar. Böyle şiirlerde Yunus, Adem'in ve dünyanın yaratılmasından başlayarak, peygamberlerin başından geçen ve Müslüman edebiyatında sık sık kullanılmış olan efsane ve menkabeleri bize anlatır. Bunların arasına, kutsal kitaplarda bulunmayan batıl inanışların karıştığı da olur! Dünya öküzün boynuzunda durmaktadır. Öküzü bir sinek huylandırır. Öküz de bir taşın üstündedir; taşı balık sırtında taşımaktadır. Örnekler şunlar:

Ol geçidin korkusu uş beni yoldan kodu
Geçemez değme kişi köprüsün kıldan kodu

İnd'öküzü ol lâin al ile azdırmağa
Sinek ile Hak Çalab öküzü elden kodu

Öküz taşın üstünde taşı balık götürür
Balık suyun içinde binasın yelden kodu

(Divan, 106)

Ey dünyâya aldanan hayr ile ihsan kanı
Unuttun bu ahreti şefaat iman kanı

Kimde ki rahmet vardır rahmet dahı andadır
Şimdi bir gözü açık Sünni Müslüman kanı
İbrahim Halil geldi. Kâbeye bünyad urdu
Oğluna bıçak çaldı İsmail kurban kanı

Şeddad bir uçmak yaptı Nemrud göğ'e ok attı
Karunu da yer yuttu Adil Nûşirvan kanı

Kim ki istedi buldu kulluğu tamam oldu
Ki Mısır'a sultan oldu Yûsuf-ı Kenan kanı

Resûl Miraca ağdı gökten yere nur yağdı
Habibim deyi andı ol Fahr-i Cihan kanı

(Divan, 110)

DERVİŞ YUNUS

Molla Yunus, hayatının bilmediğimiz bir devresinde, Mistikliği (Tasavvufu) kabul eder; düzenden kopar, bir karşıt kültür oluşturan Taptuk Emre'nin Tekkesine varır. Molla Yunus, Derviş Yunus'a dönüşür. Sünni beyler düzeninin yerini, Hak Erenlerin yeni toplum düzeni alır. Bu geçiş Yunus'un şiirlerine yeni fikirler, yeni bir coşku ve sevgi ve büyük bir söz ustalığı getirecektir.

Dönüşüm Yunus'un yalnız din anlayışında değildir; Yunus'un eşi dostu ile, çevresi

ve ailesi ile olan ilişkilerinde de yeni kopmalar ve düzenlemeler olacak, Yunus bu bunalımın sonunda evinden barkından ayrılacaktır. Bu bunalımın boyutlarını ve gerçek nedenlerini bilmiyoruz. Bu konuda, ancak, Yunus'un şiirlerinden başka dayanağı olmayan, tahminler ileri sürülebilir.

Yunus bir şiirinde "Burda dahi verdin bize oğul u kız u çift helal; ondan dahi geçti arzum benim gönlüm didar için" diyor. Bu dizenin başka bir çeşitlemesi de şöyle: "Bunda dahi verdin bize ol huriy ü çift ü helal; andan dahi geçti arzum ahdim sana ermeğiçün." Her iki dize de oğullu kızlı, iki kadınlı bir aileye işaret etmekle kalmıyor; Yunus'un bu aile düzeninden bıktığını da söylüyor. Yunus'a inanış bunalımı bir aile bunalımı ile beraber mi geldi? Bize bu olmaz görünmüyor. Başka bir şiirinde Yunus, "Vatan oldu diken bize, gurbet gülistan" derken, herhalde "diken" ve "gülistan" sözcüklerini kuru semboller olarak kullanmıyor. Yunus'u vatanında rahatsız eden, ona batan bir diken olmalı. Yunus Emre'nin şiirinde bu kişisel bunalımı açıklayacak başka bilgiler yok.

Yunus'un tekke toplumuna göçmesi, Mevlânâ'da olduğu gibi, beklenmedik bir

patlama

sonunda olmamış. Yunus'un şiirleri, yavaş ve uzun bir geçiş dönemi belirtiyorlar.

Yunus'un kul-Tanrı, cennet-cehennem, hayat-ölüm, yaratan-yaratılan ikiliğinden uzun zaman kurtulamadığını, Tanrı sevgisinde bunların tümünü birleştiren bir bütüne varamadığını gösteren bir hayli şiiri var. Ama Sünni inanış da artık kendisini doyurmuyor, bir başka yere bağlanmak, tutunmak istiyor; yeni bir yol arayışı bu Yunus için. Şöyle diyor:

Geç bu uzun endişeden erdire nefsin uşudan
Bakmagıl dosta taşradan gel ikrar et erenlere

Bu can sana baki kalmaz anda varan geri gelmez
Son pişmanlık assı kılmaz gel ikrar et erenlere

Bu dünyayı elden bırak ahretine eyle yarak
Erenlerden olma ırak gel ikrar et erenlere

(Divan, s. 87)

Yunus şiirde bir yandan "dünyayı elden bırak, ahrete hazırlan" diyerek Sünni öğretinin sözcülüğünü yapıyor, bir yandan da bir "erenin", bir dervişin, eteğinden tutmayı salık veriyor. Yunus'u tekke yoluna eğitenler bu dervişler olmalı. Yunus Emre, bir şiirinde dervişlerin kendi evine konuk indiğini söylüyor:

İşitin ey yarenler eve dervişler geldi
Can şükranı verelim eve dervişler geldi

Her kim görür yüzünü unuttur kend' özünü
İlm-i batından öter eve dervişler geldi

Seydi Balım ilinden şeker tamar (damlar) dilinden
Dost bahçesi yolundan eve dervişler geldi

(Divan, s. 125)

Başka bir şiirinde dervişlerin savunmasını yapıyor. Bu savunma Yunus tekkeye varmadan yapılmış olmalı; şiirden bu savunmanın bir Sünni çevreye karşı yapıldığı anlaşılıyor:

Kimseler eremedi sırrına dervişlerin
Değmeler varamadı yoluna dervişlerin

Dinin imanın var ise hor görmegil dervişleri
Cümle âlem müştaktırur (isteklidir) görmeğe
dervişleri

Gökten inen dört kitabı
Günde bin kez okur isen
Vallah didar görmeyesin
Sevmez isen dervişleri.

Dağlar taşlar secde kılur göriceğiz dervişleri

Yunus Emre, evine konuk inen dervişlerin "Batın" ilminden okuduklarını söylememiş

de olsa, Seydi Balım adından bunların Sünni dervişler olmadığını anlayacaktık. Seydi Balım 14. yüzyılda yaşayan Batınî dervişlerindendir.

Türkmen akınları ile, yahut Moğol saldırısı önünde kaçarak Anadolu'ya gelen bu dervişler, 12. ve 13. yüzyıl Selçuklu tarihinde ve Osmanlıların kuruluşu çağında önemli görevler yüklendiler. Anadolu topraklarının ele geçirilmesi sonucunu

doğuran, irili ufaklı savaşlara katıldılar; Hristiyan halkı yerlerinden kovarak oralara müritleri ve taraftarları ile kendileri oturdular. İnsan ayağı değmemiş sarp ve ormanlık yerleri açarak, oralarda bağlar, bahçeler, evler ve çiftlikler kurdular; böylece yerleşik kültürün temellerini attılar. Selçuk sarayında Fars kültürünün ve Sünni Müslümanlığın etkileri yoğunlaştıkça bu Babalar, ki çoğu Farsça bilmiyordu, göçebe Türkmenler arasında kendilerine destek buldular; Selçuklu Sultanlığı ile, göçebe düzeni arasındaki ekonomik ve kültürel çelişkiden

faydalanarak Babaların bir kısmı siyasi ayaklanmalar düzenledi; yahut böyle ayaklanmalara katıldılar. 1239-40 yıllarında Selçukluların güçlkle bastırabildiği Baba İlyas ayaklanması "kıl çadırılı ve kızıl börklü" Türkmenlere dayanıyordu. Bu nedenledir ki, 1276'da Karamanlılar, bu Babaların da yardımı ile Konya'yı kısa bir zaman için ele geçirince, Karamanoğlu Mehmet Bey "Bugünden sonra divanda, dergâhta, barigâhta, mescitte Türkçe'den başka dil kullanılmaya" diye emir veren fermanı yayınlayacaktı. Yunus Emre bu olayda 37 yaşlarındadır. Yunus'u tekkeye götüren kişisel bunalımın bütün boyutlarını bilmesek de, onu bu yola iten toplumsal bunalımı ve çöküntüyü iyi biliyoruz. Üstelik inanç değiştirmede Yunus Emre yalnız değil. Onun çağdaşlarından Karaman Beyliği'nin kurucusu Nura Sufi ve Mevlânâ Celaleddin de böyle köklü değişmelere uğruyorlar. Nura Sufi yaşlanınca saltanatı ve tahtı bırakıp tasavvufa sığınıyor. Bir şeyhin eteğinden tutarak ömrünün son yıllarını bir tekke de geçiriyor. Mevlânâ Celaleddin

Rumi ellisine yaklaştığı yıllarda, Tebriz'den gelen bilgin ve coşkun bir dervişe, şems'e rastlıyor; onunla yedi gün halvet oluyor. Bu halvetten çıkan Mevlânâ artık

bambaşka bir Mevlana'dır. Devrinin en büyük camilerinde ders veren, ayakkabılarını çıkarıp saray kadınlarına semah ettikten sonra, ayakkabılarını altınlı, elmaslı, pırlantalı küpe ve yüzüklerle dolu bulan, dinleyicileri beylerden ve sultanlardan oluşan Mevlana tüm den değişec#ektir. Dergâhının kapısını yoksullara ve kötü kadınlara açacak, kurulu düzenin hoş görmediği yerlerde semaha duracaktır. Mevlânâ'yı karşıt kültüre ve aykırı yola çeken şems, bu nedenle öldürülecektir. Yunus'un devrinde Anadolu'nun içinde bulunduğu keşmekeş, bunalım ve yıkım insanların kurulu düzenin dünya görüşünü ve felsefe anlayışını yargılamalarını ve reddetmelerini kolaylaştırıyor. Selçukluların sosyal düzeni aydınlara umut vermekten çıkmıştır. Yunus'un daha doğduğu yıl Moğol

ordusu Erzurum'u basar, kenti yerle bir eder. Yunus üç yaşında iken Selçuklu ordusu, Köse dağ'da büyük bir yenilgiye uğrar ve Moğollara haraç veren bir gölge

devlet haline düşer. Batıya doğru yürüyen Moğol fırtınası, Sivas'ı yıkar, taş üstünde taş bırakmaz; Kayseri'nin erkeklerini toptan kılıçtan geçirir; kadınlar ve çocuklar esir edilip Moğol ordusunun peşinden sürüklenir. Yunus'un hayatı boyunca bu Moğol kasırgası Anadolu'nun üzerinden, dokuz defa daha, bir silindir gibi geçecek, ardında kan, yokluk ve yıkıntılar bırakacaktır: "Moğollar girdikleri büyük kentleri ve kasabaları o kadar kılıçtan geçirdiler ki, oralarda pek az insan kaldı." Yunus şiirinde, Moğol'u düşman saydığını, onunla hiçbir uzlaşmaya girmedini açıkça belirtiyor."

Havf ü reca (korku ve rica) sende yok öyle ki bir Tatar'sın (Moğol)

.....

Canımı esir eyledin n'ider bana yağlı Tatar

(Divan, s. 253, 281)

Konya Selçuklu Sultanlığı'nın zayıflaması Anadolu'da küçük beyliklerin mantar gibi ortaya çıkması sonucunu verir. Taht için, mal için, yaylak ve kışlak için Eretna Beyi, Sivas Beyi, Malatya Beyi, Engürü Beyi, Akhisar Beyi, Germiyan Beyi, Karaman Beyi bir amansız vuruşma içindedir. Bunlardan bazen birinin, bazen ötekinin emrine giren Oğuz, Türkmen, Kürt, Tatar, Ermeni ve Rum halkları bu çatışmanın asıl kurbanlarıdır. Öyle ki, gün olur hendeklerin dibinde binlerce ölü

bırakılarak bir kale ele geçirilir, kalenin beyi zor altında yeni efendisini tanıyıp ona haraç vermeyi kabullenince, suçu başıslanır, taht ve devlet gene kendisine bırakılır. Olanlar kale kapısına dökölüp kalan insanlara olmuştur. Moğol akını önünde ilkin Anadolu'ya göçen, sonra da yerlerini bırakmak zorunda kalan Oğuz ve Türkmen boyları konup göçmekten yorulmuş, oturup yerleşecek güvenli

topraklar arıyor, yerleşik bir hayatın özlemini çekiyor. Moğol arkadan sıkıştırdıkça, bunlar da köylerde ve kentlerde oturan yabancı halkı, vura vura yerlerinden kovuyor, Batıya, Bizans başkentine doğru kovalıyor. Bu sonu gelmez boğuşma ve kargaşalık Anadolu'da güvenlik ve rahat bırakmamış, yollar bozulmuş; kervanlar Selçuklu sarayına gelir taşımaz olmuşlar. Moğol kargaşalığından evvel Selçuklu Sultanlığı'nın Anadolu'dan geliri 15 milyon altın; Moğol'dan sonra 3 milyona düşüyor. Bunun da 1 milyon iki yüz bini her yıl Moğol'a haraç gidecek. Yılda beş bin koyun, beş yüz top ipekli kumaş, sayısız at ve deve, ayrıca, bu haraç kervanına katılacak. Yunus Emre yoksullaşan ve güvensizlikten bunalan halkın ne durumlara düştüğünü bize çarpıcı dizelerle açıklar:

Beyim arif isen sen var yolunca
Bunda başlar yiter kanlar sorulmaz

(Divan, s. 341)

şu senin mümin kulların dünya zindanı onların
Bu dünyada mümin olan hurrem oluban şad değil

(Divan, s. 177)

Bu Yunus'un gördüğünü eğer Zühre (yıldız) görse idi
Çengini elden bırakıp unuta idi sazını

(Divan, s. 121.)

Yunus Emre, neden toplum düzeninden bunaldığını ve mümin kulların içine düştüğü umutsuzluğu büyük bir açıklıkla anlatıyor. Onun, yukarıya aldığımız sondan bir evvelki dizesi bize "Diyâr-ı küfrü gezdim beldeler kaşâneler gördüm, dolaştım mülk-i îslamı bütün viraneler gördüm" diyen Ziya Paşa'yı hatırlatıyor. Öyle görülüyor ki, bu büyük kargaşa içinde, az biraz da olsa, huzur ve güvenlik büyük kentlerin uzağında kurulan küçük tekkelerde kalmış. Din ve mezhep ayrılıklarına saygılı olan Moğol da, Selçuklu da din adamlarına ve onların tekkelerine dokunmuyorlar. Mevlânâ Moğol'u sevmiyor ama, Moğollarla da, Karamanlı ile de arası iyidir. Taptuk Emre'nin Tekkesi ise, küçük bir köyde kaybolmuş gibidir. Yunus Emre'nin, Taptuk Tekkesi'ne vardığı, orada bir zaman eğleştiği doğru olmalıdır. Bunu yalnız Yunus'un şiirleri ve menkabeler değil, ilerde belirteceğimiz başka kaynaklar da söylüyor. Yunus bu tekkeye olgunluk çağında, belki de kırkını geçtikten sonra varmış olmalıdır. Orada şeyhinin kızına âşık olarak, tıpkı menkabelerin söylediği gibi, yeni bir sevginin coşkunluğunu da yaşamış olabilir.

Taptuk Emre'nin tekke toplumu bir savaşçı dervişler topluluğu değil. Orada kâfiri

yerle bir etmekten, kaleler fethetmekten, kiliseler yıkıp yerine camiler kurmaktan söz edilmiyor. Esasen, "Cümle âlem birdir bize, düşmanımız kindir bizim" diyen Yunus Emre'den böyle bir savaşın içinde olması beklenemezdi. Onun şiirinde kavgadan değil, insanlar arasında barıştan söz edilir. Taptuk topluluğu,

Anadolu dervişlerinin bazılarında görülen, boş toprakları şenlendirmek için çalışan; bağ dikip, bahçe yetiştiren, toprak açıp çiftlikler kuran bir topluluk da değil. Yunus'un şiirinde doğa ile savaşmaktan, evler ve çiftlikler kurmaktan da söz edilmez. Bugünkü kalıntılarına bakınca Taptuk Emre'nin tekkesi, küçük bir köy tekkesi.

Cahit Öztelli bu tekkenin kalıntılarını görmüş, diyor ki: "Taptuk Tekkesi Sakarya

Irmağı'nın üzerinde kurulan Sarıyar Barajı'na çok yakın, Nallıhan'a bağlı Emre Köyü'ndedir. Türbe bir zaviye niteliğindedir. Taptuk'un mezarı da buradadır. Türbenin bir odasında Taptuk ailesinden gelme kimselerin lahitleri vardır. Türbe kiremitle örtölü, bir oda ve beş metre kare büyüklüğünde bir zikir ve sema

yerinden ibarettir." (Öztelli, s. 50-54). Öztelli bize Taptuk tekkesi için iki vesika da veriyor. "Köy halkı Kızılbaş olduğu ve alenen âyin yaptıkları için bu tekkeye doldurularak 1781 tarihinde yakılmışlar. 1777 tarihinde de bu tekkeye bir

post-nişin atanmış. Tekkenin, Osmanlılar bu toprakları fethettiği vakit orada bulunduğu, "Feth-i Hakâniden beri" tanındığı açıktır. (Öztelli, aynı yer). Taptuk Emre Tekkesi hakkında çok şey bilmesek de, daha Selçuklular devrinde, Orta

Anadolu'da Taptuklular diye bir topluluğun varlığını biliyoruz: "Taptuklu şeyhlerinin tuhaf âdetleri varmış; çam ağacına taparlar, evlerine inen konuğa kızlarını, karılarını ve bacılarını ikram ederlermiş." (Gölpınarlı, Risalet al-Nushiyye ve Divan, s. IX; Turan, s. 216). Taptukluların ağaca tapar olması akla yakın geliyor. Yunus'un şiirinde ağacı kutsal saymanın kesin belirtileri var. Yunus şöyle diyor:

Her kime ki dervişlik bağışlana
Kal(ı)bı gide pâk ola gümüşlene
Nefsinden müşk ile anber bite
Budağından il ü şar yemişlene

Yaprağı dertli için derman ola
Gölgesinde çok kademler işlene

Âşıkın gözü yaşı hem göl ola
Ayağından saz bitip kamışlana

Cümle şair dost bahçesi bülbülü
Yunus Emre arada dürraçlana

(Divan, 47)

Derviş'in kutsallığını ağaçta, ağacinkini dervişte gören, derviş ve ağacı renkli

bir şiir dünyasında aynılaştıran bu benzetmeler zinciri Yunus'un, bizce en güzel şiirlerinden biridir. Buna benzer bir kutsal ağaç inancı Fütüvvet'te de var:

"Fütüvvet bir ağaçtır, ol ulu ağaç Tanrı sıfatıdır, budağı enbiya sıfatıdır, yaprakları evliya sıfatıdır." (Gölpınarlı, Burgazi Fütüvvetnamesi, s. 1-4).

Yunus'un Fütüvvet inanışlarını belirten bir şiirine daha ilerde değinilecektir. Gölpınarlı, Taptuklu şeyhlerinin karılarını ve kızlarını konuklara ikram etmiş olabileceklerine inanmıyor. Bunun tıpkı, daha sonraki mum-söndü uydurması gibi bir dedikodu ve iftira olduğunu ileri sürüyor. (Gölpınarlı, R.D.s. IX). Osman Turan bu âdetin gerçek olduğunu söylerken haklı; ama, bu âdetin sadece Karluklarda, Kazaklarda, Doğu Türkistan'da ve Tibet'te bulunduğunu belirtmesi doğru değil. Cinsel konukseverlik (sexual hospitality) adı verilen bu âdet, çok yaygın. İlkel toplulukların büyük bir kısmında bulunuyor. Kuzey Afrika Arap kabilelerinden bazıları, çadırlarına inen konuk, ikram edilen kızı kabul etmez, onunla yatmazsa konuğu döve döve kovarlarmış. (Hasting, s. 125-126). Bu âdet, eve veya çadıra inen yabancından gelecek kötülükleri önlemek, onu ailenin bir parçası yapmak için uygulanan bir geçiş törenidir. (Van Gennep, s. 33).

Taptuk Tekkesi, orta Anadolu'nun ekincilikle uğraşan, küçük ve fukara köylerinin ortasında kurulmuş görünüyor. Tekkedeki iş hayatı ve günlük hayat hakkında pek bir şey bilmiyoruz. Dinsel törenlerin dışında dervişler ne yapıyordu? Çevre köylerle nasıl ilişkiler içinde idiler? Yunus'un, "derviş dediğin eli ile arpa ekecek", diyen bir dizesi var. Ben bu dizeden, dervişlerin de, öteki köylüler gibi yaratıcı bir iş içinde bulundukları anlamını çıkarıyorum. Başka bir şiirinde

Yunus: "Her kim tarike gire, gerek mal terkin ura (malını terkede)" diyor.

(Divan; s. 81). Daha aşağıda, Hacı Bektaş Tekkesinin özellikleri üzerinde bilgi verirken, ilk tekkelerdeki bu ortak iş hayatına yeniden döneceğiz.

Tekkedeki günlük hayattan pek söz etmeyen Yunus, tekke toplumunun pek önemli bir töreni olan semah hakkında bize etraflı bilgi verir:

"Gene aşk elçisi geldi, meydanımız doldu, dört yanımız seyir yeri oldu. Gene

içki

kadehleri dizildi, gene içkiler sunuldu. Canlar içip esrük oldu. Evin içi aşk ile

doldu. Hiçbir perişanlığımız kalmadı." (Divan, s. 346) Bu semahtır. Bizim semahımıza girmeyen sonunda pişman olur; bize düşman bile kesilir. Ancak gönlü şeytanla dolu olan kimseler bizim törenimize güleğen olurlar." (Divan, s. 301) Bu törenlerde içki içildiğini belirten Yunus müziğin ve çalgı aletlerinin bulunduğunu da açıklar:

"Ben oruç namaz yerine içki içip sarhoş olurum, tesbih ve seccade yerine de, şeşte ile kopuz dinlerim." (Divan, s. 347). "Ey kopuz ile şeşte, size soruyorum;

aslınız nedir? Kopuz ile şeşte ariften ayrı değildir, bizim aslımız ağaçtan, deriden ve koyun kırıışındendir. Ondan sonra aşk denizine daldık. Bize haram diyenler var. Ama biz hırsızlık mal değiliz ki haram olalım. Kırış olmaktan ne çıkar, aslımız mısırmıldır bizim." (Divan, s. 346).

Bu törene kadınların katıldığından Yunus söz etmez. Ama başka bir kaynak bu konuda bize tamamlayıcı bilgi verir. Ebulhayr-ı Rumi, Saltukname'de der ki: "Taptuk Baba'nın meclisinde erlerle avretler ve oğlanlar karışıp beraber zikir ederler. Öyle bir meclise şarap da lâzım, bir tulum şarap al da götür." (Gölpınarlı, Tasavvuf, 38) Daha sonraki Alevi törenlerinde olduğu gibi

Taptuk'un

törenlerine de kadınlar katılmış olmalıdır.

Anadolu'da karışıt kültürün odak noktaları olan bu törenler salt bir din görevi yüklenmiyorlardı. Daha sonraki Alevi-Bektaşî törenlerinde görüldüğü gibi, Yunus'un katıldığı semah töreni, Taptuk topluluğunun tümünün ifadesidir. Bu topluluğun yapısı, kültürünün tamamı, insan ilişkileri, kişisel ve toplumsal değerleri, yarın için umutları ve düşşleri, dün için yorumları semah töreninde şiir olarak söylenir, müzik olarak çalınır ve çağırılır, sohbet olarak dile getirilir, menkabe ve efsane olarak anlatılır, davranış olarak sergilenir, oyun olarak oynanır, içki ve yemek olarak tadılırdı. Semah, topluluğun kanun koyucusu,

adalet dağıtıcısı, kanun uygulayıcısı, ahlak ilkelerinin koruyucusudur. Yalan söyleyen, kadına kıza yan bakan, atasına ve komşusuna saygısızlık eden, benimsenen değerlere uymayan semah törenine alınmaz; suçunun ağırlığına göre ceza

görür, topluluğun dışına bile atılır.

Semah töreni insanları eşit kılıcı bir düzeni yansıtır. Semaha katılanlar, toplumun hangi katından gelirlerse gelsinler, ne iş yaparlarsa yapsınlar, eşit görülürler. Çok yaygın bir menkabe, bu törene kutsal bir güç katar. Yunus Emre, bu menkabeye şiir dilinden şöyle dokunur:

Resul indi tapuya elin urdu kapıya
Dediler kimsin ana miskini dervişlerin

Resul girdi içeri yârânlar durdu uru
Âşıklar didar gördü visalin dervişlerin

(Divan, s. 255)

Sabr ile kanaatı veribidüm bunlara
Kırk kişi bu gömlekten başın çıkaran benem

Ol kırkından birine neşteri vurdum idi
Kırkından kan akıtıp ibret gösteren benem.

(Divan, s. 186)

Yunus'un şiirinde dokunduğu bu menkabe şöyle:

Kırklar, erenler, dervişler (çeşitli kaynaklar bu isimlerden birini kullanıyor) bir evde oturmuş sohbet ederlermiş. Peygamber Muhammed Mustafa onların meclisine varmak, bu Hak erenlerini görmek istemiş. Kapıyı çalmış, kimsin diye sorulunca "ben peygamberim" demiş. Bizim meclisimizde peygamberin yeri yoktur diye, kapıyı açmamışlar. O vakit Cebraîl'in dili ile Tanrı'dan haber gelmiş ki, "Ya Muhammed

ben bir fakirim diyesin". Peygamber dönüp kapıyı vurmuş, kim olduğu sorulunca "fakirim" diye cevap vermiş; bunun üzerine kapıyı açmışlar. Peygamber dervişlerin arasına katılmış, kim olduklarını, ne iş yaptıklarını, birbirleri ile ilişkilerinin ne olduğunu sormuş. Onlar demiş ki; "Biz eşit kişileriz. Birimiz ne isek hepimiz oyuz. Birimize dokunsan hepimizden ses gelir; Birimizden kan aksa, hepimizden kan akar." Peygamber inanmayıp, delil istemiş. Bunun üzerine Kırklardan biri bıçağını çıkarıp, kendi kolunu yarmış, kırk koldan aynı zamanda kan akmaya başlamış. Peygamber inanmış. Bu sefer dervişler Peygamberi sınamak istemişler. Önüne bir üzüm tanesi koyarak "Bunu kırkımıza bölüştürebilir misin?" demişler. Peygamber tek bir taneyi nasıl olup da kırka böleceğini düşünürken Cebrael inmiş, Tanrı'nın buyruğunu bildirmiş ki üzüm tanesini eze, suyunu Erenlere bölüştüre. Peygamber üzümün suyunu çıkarıp Kırklara bölüştürmüştü. Üzüm suyunu içen Kırklar esrik olup semah dönmeye başlamışlar. Peygamber Tanrı elçisi olmanın gerçeğini böylece Kırklardan öğrenmiş. Semah töreni, Muhammed'in Peygamberliğe geçiş töreninin simgesi kabul edilerek, Alevi-Bektaşiler arasında günümüze kadar sürüp gelmiştir.

Taptuk Emre Tekkesi üzerindeki bilgi eksiğimizi, ona çok benzeyen başka bir tekke için verilen bilgilerle tamamlamaya çalışacağız. Bu tekke, kuruluş yıllarında Taptuk Tekkesi gibi küçük bir tekke olan ve karşıt kültürün yuvalandığı merkezlerden biri bulunan Hacı Bektaş Veli (öl. 1270-71) Tekkesi'dir. Vilayetname'nin Yunus'u, Taptuk Emre'yi ve Hacı Bektaş Veli'yi birbirleri ile ilişkili göstermesi bu tekkeler arasındaki benzerlik olasılığını artırır.

Hacı Bektaş Tekkesi, göçebe düzeninden kopmuş, ama yerleşik düzenin kurumlarını daha geliştirememiş bir köy içinde kurulur. Bu köy yedi hanelidir. Köyde ölenleri yolunca yuyup kefenleyecek bir insan bile yoktur. Olağanüstü nakışları bir tarafa bırakırsak Vilayetname bize şeyh, derviş ve tekkenin işlevleri hakkında şu bilgileri verir:

Köy küçük olduğu için sığırlara çoban tutulamamıştır. Mal sahipleri sıra ile hayvanları güderler. Sıra İdris'e gelir, fakat İdris'in o gün başka bir işi vardır, mal gütmeye gidemeyecektir. "Hacı Bektaş Veli İdris'e, gam çekme, sen var git işine, bugünlük sığırlarını ben güderim", (Gölpınarlı V. s. 31) dedi. Başka bir gün Hünkâr Hacı Bektaş bir köylünün ev yapmak için kerpiç döktüğünü, balçık yoğurduğunu görür. Ev yapana yardım için "Hacı Bektaş gelip, ayakları ile balçığı yoğurmaya başladı." (Aynı eser, s. 33). Köydeki kavgaları, kırgınlıkları Hacı Bektaş uzlaştırır, yargıya bağlar. Moğol ulularından birinin çocuğu ile bir yoksul çocuğu oynamaktadır. Yoksulun attığı taş, öteki çocuğun başına değer ve çocuk ölür. Yoksul çocuğu korkar, Hacı Bektaş'a sığınır. Gelir, dilerler ki çocuğu ala ve öldüreler. Hünkâr, yoksul çocuğu hırkasının eteğinde saklar, ölümünden kurtarır." (Aynı eser s. 76). Çocuğu olmayan kadınlara Hünkâr ilaç ve umut verir: "Bizi sevenlere armağanımız olsun, oğlu kızı olmayanlar üç gün oruç tutsunlar, bu mercimek tanelerinden yesinler; Ulu Tanrı onlara oğlan verir." (Aynı eser, s. 37). Hastalar tekkeye gelip derman isterler: "Kadıncık Ana hangi hastaya o elmalardan verdi, yedirdi ise iyileştiler." (Aynı eser, s. 32). Yeni doğanlara Hacı Bektaş ad verir: "Adı Hızır Lâle olsun dedi, çocuğu lâlem çiçeği gelmiş diye severdi." (Aynı eser, s. 65). Hacı Bektaş Tekkesi, bugünkü köy odasının görevlerini de yüklenmiştir. Köye inenleri Kadıncık Ana karşılayıp, ağırlar; önlere bal ve yoğurt koyup karınlarını doyururdu. Türkmen ve Tahtacılar da bugün de, kişiliğiyle büyük saygınlık kazanan kadınlara kadın ana diyorlar. Görülüyor ki, Hacı Bektaş Veli, yapısı daha iyice belirlenmemiş, bir geçiş halindeki yerleşik kültürün içinde ortaya çıkıyor ve orada çok yönlü bir görev yükleniyor. Orada derviş kanun koyucu, gelenek koruyucu, adalet dağıtıcı, kamu yardımlarının düzenleyicisi, iş hayatına yardımcı, yoksulları güçlülerden koruyucu, doktor ve otelci. Bütün bunlardan ayrı, bir din görevi de yükleniyor Hacı Bektaş. Küçük bir mescitte köylüye namaz da kıldırıyor. Tekke bu görevlerin

kurumlaştığı bir yer olarak ortaya çıkıyor.

Bu önemli iş ve görevler başka kurumlar tarafından omuzlanana kadar tekke de, derviş de köyde benimsenmekte devam ediyorlar. Hacı Bektaş Tekkesi'nin bu kuruluş

yıllarını sonraki gelişmelerden ayırmak gerek. Daha sonraları bu tekke Osmanlı'dan büyük vakıflar alacak, 36 pare köyden vergi toplayan, som gümüşten kapılı bir asalak yapı haline gelecektir. Tekkelerin kuruluş yıllarındaki bu halkçı özellikleri hakkında Ömer Lütfü Barkan şunları söylüyor: "Bu devirde gördüğümüz dervişler henüz ziraat hayatı ile meşgul olan, bağ bahçe yetiştiren, zaviyeler kurmakta usta olan kişilerdi. Vakitlerini ayin ve ibadetle geçirdiklerine, başkalarının sırtından yaşadıklarına dair, ortada henüz, hiç bir delil mevcut değildir. Birçok dervişin bir komünist hayatı yaşamak için bir araya

toplandıklarını ve beraber çalışıp, beraber yemenin ve böyle müşterek bir hayat sürmenin zevklerini tercih ettiklerini kabul edebiliriz. (Barkan, s. 304)

Taptuk Emre Tekkesi'nin böyle bir tekke ve eli ile arpa eken Taptuk dervişlerinin de böyle, yaratıcı bir iş içinde ortak yaşayan dervişler olduğundan

biz şüphe etmiyoruz. Yunus'un tekkeye kapanmasını, mistikliği seçmesini dünyadan kaçmak, toplumdaki sorumluluklardan uzaklaşmak olarak yorumlayanlar olmuştur. Yunus'un mistikliğini bu tekke çevresi içine oturtmadan değerlendirmek yanlış olur. 13. ve 14. yüzyıllarda karşıt kültür ve onun yarattığı daha demokrat bir düzen bu tekkelerde oluşuyordu. İster Müslüman, ister Hristiyan olsun, Batını ilkeleri benimseyip tekkeye varan kimse orada yeni iş ve insan ilişkileri içine giriyor, eli yahut dili ile bu halkçı düzene katkıda bulunuyordu.

Dünyadan tümünden el etek çekip, çile evlerine kapanan keşişler Müslümanlıkta yoktur; Hristiyanlıkta vardır. Anadolu dervişleri arasında da 15. yüzyıla kadar böyle kimseler hiç yok. Bu dervişlerden kimi Sucu Baba, kimi Eskici Baba, kimi Kilci Baba, kimi de Elekçi Baba. Hepsi de alın teri dökerek, bir şey beklemeden, dürüstçe halka hizmet ettikleri için, Baba veya Dede olmuşlar. Yunus'un insan severliği, doğaya açılışı, dinlerin ve mezheplerin dogmalarına bağlanmayışı, onların hepsinin üstüne çıkışı, soyut bir tasavvuf inancından olduğu kadar, içine

karıştığı bu sağlıklı toplumdaki da geliyor. Müslümanlığı, Anadolu'da Rumlara ve Ermenilere şirin gösteren bu tekkeler olmuş. Onlar Müslümanlığa tekkelerin kapısından girmişler. Tekke Müslümanlığı, Hristiyan kültüründe köklü değişimler gerektirmiyordu. Kemal Tahir'in Devlet Ana'sındaki Mavro'nun, Müslüman olduktan sonra bile, ikide bir, "Aman göklerdeki İsa Rabbimiz" diye yakarması, Osman Gazi'nin Müslümanlarını rahatsız etmediği gibi, Yunus Emre'yi de, Taptuk Emre'yi de rahatsız etmezdi.

Tekkeye kapanmanın dünyadan el etek çekmek demek olmadığını, en açık biçimde, nice ayaklanmanın bu tekkeler etrafında örgütlenmiş olması gösterir. Yavuz Sultan

Selim, gene bu nedenle bir ara Hacı Bektaş Tekkesi'ni kapatmıştır. Yunus Emre'nin, Taptuk Tekkesi'nde katıldığı semahlara benzer törenlere katılmanın ne belalı bir iş olduğunu gösteren bir şeyhülislam fetvası var elimizde.

Şeyhülislam

Ebussuut Efendi'ye (öl. 1574) sorulur:

"Bir zaviyenin mescidinde çeşitli insanlar ve oğlanlar karışıp, çeşit çeşit teganniler ile dua ederken, kelime-i tevhidi değiştirip, gâh "dil-i men", gâh "can-ı men" (benim gönlüm, benim canım) deseler, ve gâh "Sen bir ulu sultansın, canlar içinde cansın, çün ayan gördüm seni, pünhan kayusu değil" deyip, ve gâh "Cennet cennet dedikleri bir ev ile birkaç huri, isteyene ver sen anı, bana seni gerek seni" deyip göğüslerini döğseler, garip hareketlerde bulunsalar; mahalleden bazı kişiler zaviyenin şeyhi olan "Zeyd'e deseler ki, "Bu

cins hareketlere niçin razı olursun?" şeyh cevap verse ki, "Ne lazım gelir? Tanrı

demiyor mu ki, bütün yaratıklar, cinler ve insanlar da bana tapar?" Zeyde ne lazım gelir?"

El cevap: Adı edilen haller ve yapılan işler en yüksek dereceden fuhuş

olduktan başka, cennet hakkında söyledikleri de seni bir kelime ve gerçek bir küfürdür. Katledilmeleri mübahtır. (iz II, 48)

Bu fetvada adı geçen ilahi parçaları Yunus Emre'nin şiirlerindendir.

Demek

ki, Yunus'un şiirleri daha 16. yüzyılda, böyle tehlikeli törenlere katılıyor ve ölüm fetvaları verilmesine sebep oluyormuş. Yukardaki ilahi dizelerini içine alan

Yunus şiirleri şöyle:

Canlar feda yoluna bu can kayusu değil
Sen can gereksin bana cihan kayusu değil

Canlar içinde cansın sen bir ab-ı hayvansın
Bize din ü imansın iman kayusu değil

Aşkın beni faşetti saklamam derdim veli
Çün ayan gördüm seni pünhan kayusu değil

(Divan, s. 178).

Aşkın aldı benden beni bana seni gerek seni
Ben yanarım dün ü günü bana seni gerek seni

Cennet cennet dedikleri birkaç köşkle birkaç huri
İsteyene sen ver anı bana seni gerek seni

(Toprak, s. 237)

Hiçbir karşı eyleme karışmasa bile, Taptuk Tekkesi'ndeki düzene katılmak, onun imparatorluk kültürüne ters düşen Batını inançlarını benimsemek, halka bu düzeni sevdirmeye çalışmakla Yunus Emre belalı bir işe girmiş oluyor. Bunun dünyadan kaçmak, halkı afyonlamakla filan ilgisi yok.

YUNUS ŞİİRİNDE TOPLUMUN HİKÂYESİ

Büyük Fransız bilgini Georges Dumézil, Hint-Avrupa uluslarının mitolojisi üzerinde çalışırken önemli bir gözlemde bulunmuştur: İran, Yunan, Cermen, Hint ve

İskandinav mitolojilerindeki tanrıların özellikleri ve bunları anlatan hikâyeler

üçlü bir sınıflar düzenini yansıtır. Bu düzen, savaşçılar, din adamları ve toprağı işleyen ekincilerden oluşur ve Hint-Avrupa toplumunun temel yapısını yansıtır. Hint-Avrupa mitolojisinde eski bir savaşın da izleri kalmıştır; öyle bir savaş ki, onda din adamları ile savaşçılar birleşmişler ve toprağı işleyen ekincileri yenerek, onları aşağı dereceden bir sınıf haline getirmişlerdir.

(Littleton, 7-10)

Dumézil'in çalışması, folklorcuların ve edebiyat tarihçilerinin sık sordukları bir suale karşılık veriyor. Toplum, sanat eserinde nasıl ve ne ölçüde yansır?

Aynı soruyu bizim divan edebiyatımız ve halk edebiyatımız için de sorabiliriz. Türk toplumu halk edebiyatımızda yansır mı? Ne yanları ile ve nasıl yansır?

Yahut

divan şiirimiz Türk toplumunu ne ölçüde yansıtır? Divan şiirimiz söz konusu olunca, araştırmacılarımızın hemen hepsi soruyu olumsuz cevaplandırır. Divan şiiri

Türk toplumunun yapısını, zevkini, insan ilişkilerini ve değerlerini yansıtmaz. (Köprülü, I, 63). Ahmet Hamdi Tanpınar doğrudan konu üzerinde durmamakla beraber,

divan şiirinin aşk ve sevgili nakışını incelerken, bu yaygın görüşle bağdaşmayan bir fikir ileri sürer. Ona göre divan şairlerinin sevgililerinde, ki bu sevgiliye

çok defa şairler şah veya sultan derler, Osmanlı sultanlarının nitelikleri

görülebilir. (Tanpınar, s. XX). Böylece Tanpınar, bir divan şiiri - Osmanlı toplumu ilişkisinin var olduğuna işaret eder. Walter Andrews, "Poetry's Voice Society's Song" (Şairin Sesi, Toplumun Türküsü) adlı kitabında Osmanlı toplumundaki otoriter yapının, mistik din anlayışının ve meclisler halinde bir araya gelmenin divan şiirimizde yansıdığını ileri sürmektedir. Yunus Emre'nin eseri bize toplum yapısı ile şiir ilişkisini araştırmak için verimli bir kaynak sunar. Biz, Yunus'un şiirinde, sosyal kurumları, ekonomik ilişkileri, değer yargıları ile o çağın Türk toplumunun yansıdığı kanısındayız. Ama unutmamak gerekir ki, şiir bir sanat yaratmasıdır, hikâye anlatmaz, olayları açıklamaz. Bizim şiirimiz ise ince bir soyutlamadır. İster halk şiirimiz, ister divan şiirimiz olsun bu soyut çizgide yürür. İnsanı ve toplumu gerçeklerden ayırıp bir imgeler ve hayaller dünyasına çeker. Ancak bu simgeler, hayaller ve benzetmeler perdesini aralayarak onun ardında yatan toplum ve insan ilişkilerini yakalayabiliriz. Yunus'un en uzun ve en soyut şiiri "Risalet al-Nushiyye" mesnevisini alalım. Bu mesnevi tasavvuf felsefesinin genel görüşü içinde bize insanı yapan, toprak, ateş, yel ve su gibi dört unsuru, bunlardan insana geçen iyi ve kötü nitelikleri, bu dört unsurla Mutlak-Vücut olan Tanrı'nın ilişkilerini şiir dilinden anlatır. Yunus, toprak ve sudan sürüp geldiğine inanılan garaz ve bencillik gibi kötü huyların; yel ve ateşten geldiğine inanılan akıl ve kanaat gibi iyi huyların anlatılmasına uzun destanlar ayırmıştır bu mesnevide. Yunus Emre bu şiirde tasavvuf düzenini ve tasavvuf ilkelerini bize insanlar olarak sunmayı, onlar arasındaki ilişkileri de gerçek bir toplum düzeni olarak anlatmayı yeğlemiştir. Öyle ki, bu soyut ilkeler yerine biz gerçek insanları koysak karşımıza 13 . yüzyılda bir Anadolu beyliğinin toplum yapısı ve insan ilişkileri çıkar. Yunus bu uzun şiirde Mutlak-Vücut'a Padişah adı verir. Ateş ve yel gibi unsurları insan olarak düşünür; sayıları dokuzdur bunların. "Bunlar binbaşılardır ve her birinin emrinde bin er vardır." Toprak ve su ile "Üç kişi gelir, bunlar da binbaşılardır, her birinin emrinde bin er vardır. "Can ile dört kişi gelir. Yunus bunların binbaşı olduğunu açıklamaz, ama "bunların da biner erleri vardır." Yunus bu ordu düzenini, gerçekte olduğu gibi, bölüklere ayırır: "İmdi bilgil hangi bölüktensin? Hangisinin sözün tutarsan onun bölüğündensin." Buraya kadar, Padişah'ın emrinde 16 bin kişilik, on altı binbaşılı bir ordu düzeni ile karşı karşıyayız. Yunus daha ilerde akıl ve kanaat gibi unsurlara Sultan diyecektir. Bu sultanlar, Rahmani ve şeytani, yani Tanrısal ve şeytansal, iyi- kötü diye ikiye ayrılacaktır. "İki sultandurur sana havale, diler her birisi kim mülkü ala." Birbirlerinin mülkünü ele geçirmek dileyen bu iki sultandan kötü olanın dokuz oğlu vardır; büyük oğlanın adı "Tama'dır". Kötü Sultanın kapısında "cihanı esir etmiş, bin tane er donlu asker" bekler. "Benzi sararmış, dili tutulmuş, aklını kaybetmiş" bir adam gelir, "Bunaldım, sana geldim, benim derdime bir çare bul,Tama hapsine düştüm, bu zindanın duvarları berktir, yıkamıyorum; kapılarını demir yürekli bahadırlar bekler, çıkamıyorum." diye dert yanar, yardım umar. Sultan sözü alır: "Bize geldiğine iyi ettin, bize gelenlerin canı kurtulur; gör şimdi ben düşmana neler edeceğim." der. Sultan çavuşlara buyurur. Çavuşlar sağa sola koşup nida ederler. "Düzen ve rahatlık bozulmuş, başına buyruk olan boşu (garaz), ili, şehri, diyarı harap etmiştir." "İpek donlar giymiş, burak atlara binmiş, önlerinde yeşil bayrak, asker toplanır." "Bunların kılıçları kanlı, kendileri gazidir, atları da uçan kuşlar gibi tez ayaklıdır." Asker varır, kötü Sultan'ın ordusunu bozar, askerini sındırır, "İli ve şehri kurtarır, öyle bir hayhuy ve kavga olur ki kimse canını kurtaramaz." Askeri basıp şehre giren ordu "Haricileri sürüp şehirden çıkarır, kızları ve oğlanları kovup şehri yakar."

"Şehir bizim olur, düşman sınılır." Sefer böylece biter, "Şah gazadan döner, taht üzre oturur, sipahiler karşısında divan durur. Bütün

şehir, bütün il rahat olur, düzen ve rahatlık yeniden kurulur. Her taraf nimetle dolar. Kıtlik ve afet görünmez olur. İş erleri (harif) ibadetle meşgul olurlar, Sultana kul olurlar. Din adamları yollarda durur, aşirler ve ayetler okurlar. Madrabazlara hiçbir iş kalmaz olur.

"şah mecliste oturur", şah'ın nimetleri yenir bayağı, hiç eksilmez durur dane durağı," şah emir verir, sakiler şarap sunar; şah cömerttir, sofraya üstüne sofraya çekilir; yeni gelenlere yeni yemekler sunulur; yeni donlar (hil'at) verilir; içki, çalgı, kadeh boyuna yenilenir. Yemek o kadar boldur ki herkes yer doyunur, eğinler bütün olur (sırtlar elbise görür); kadınlar tok olur, nice senin gibiler yer doyunur, yemek bir türlü bitip eksilmez, nereden geldiğini de kimse bilmez. Sultan kendisi bu Han meclisinde oturanlara mihmandar olur."

Kötü Sultanın (Tama Sultan'ının) "çerisi bin kişidir, her biri er donludur.

Yiğit

ve doğuşçu askerdir bunlar. Elleri gireni zindana atarlar, ayağına da demir vururlar."

Kanaat destanında ise; "tahtta oturan Sultanın önüne bir casus gelir, casus haber

verir ki, haramiler dağ başlarını tutmuştur, yol keserler, yolcuyu vururlar, kimseyi bırakmazlar yoldan geçmeye. Kanaat Sultanı der ki; "Haramiler dağ başında

duramaz, yol savaşında bir gün ele geçerler, bulunur, gebertilirler."

Yunus Emre, bu mesnevîde, bize gerçek bir düzenin sadece insanların ve bu insanların birbirleri ile ilişkilerini anlatmakla kalmaz; orada tutulan değerleri

de açıklar: "Gerek kul, gerek sipahi, Sultan'a iyi kulluk edeceksin. Meclise ters de düşse Sultanın önünde doğruyu söyleyeceksin. (Söz aykırı gerek Sultan katında). Sipahilikten emekli de olsan gene şah'ın kulluğunda kalacaksın. Sultan katında çok konuşmayacak, sözünü bitirip epsem olacaksın (susacaksın). Şaha borçlu kalmayacak, onun udunun altında bulunmayacaksın. (Sultan katında ud altında kalmak ölümden beterdir). Sultan'a asi olmayacaksın, eğer olursan bir organla işin bitirilir." Yunus'a göre, bu düzende "Evini ıssız komayacaksın, derin uykulara dalmayacaksın, yoksa evine uğru (hırsız) gelir, duvarı deler, sen uykuya daldığın için uğru sevinir, sen başka yerde olursan, uğru içerde olur, malını yer içer."

Yunus'un şiirinde, bir tasavvuf perdesi altında anlatılan bu düzen, gerçek bir beylik düzenidir. Bu düzen "askeriye"ye dayanır; başında han, bey yahut sultan vardır. Sultandan, askerden, iş erlerinden, din adamlarından, il ve şehir halkından oluşan toplum düzenini sultanın emrindeki sipahi ve kullardan kurulmuş ordu korur, denetler ve düzenler. Yunus'un şiirinde anlatılan toplum yapısı, söz

gelimi, o vaktin Karaman Beyliği'nden hiç farklı görünmez. Sultan divanında beylerin yer aldığı bu toplum yapısı, Yunus Emre'nin Karamanlı olma ihtimalini kuvvetlendirir. O kadar ki, akıl ve kanaat sultanlarının seferlerini okurken şikâri tarihini okur gibi oluruz. Sanki "Karaman Beyi Nura Sufi, Ermenak kalesinde düzenin bozulduğunu, kâfirin İslama fenalık ettiğini duyar, çavuşlara emir verip leşker toplar, varıp düşman leşkerini sındırır, kaleyi alır. Bozulan düzeni yeniden kurar. Bey döner divanda oturur, iş u işretle meşgul olur." (Şikâri I, s. 14-15)

Yunus Emre, tasavvuf düzeni gibi soyut bir sistemi neden böyle gerçek bir toplum düzeni gibi anlatıyor? Bunun önemli nedenleri var. İlkin, bütün büyük sanat erleri gibi Yunus da, şiirini içinde büyüdüğü toplumdaki soyutlamak istemiyor. Şiir ne kadar simgelere ve imgelere de dayansa, toplum, şu veya bu biçimde onların arasında kendini gösteriyor. Sonra, Yunus Risalet al-Nushiyye'de bir öğretici, eğitici. Urum'da, şam'da, köylüler ve göçerler arasında dolaşarak onlara yeni bir din ideolojisini öğretmek istiyor. Tasavvuf, medreseli aydınlar için bile kavranması çok zor, çok soyut bir sistem. Çağımızın aydını Gölpınarlı bile, Tasavvufu anlatabilmek için, 1936'da şöyle konuşuyor: "Vahdet-i Vücut, Vücut-ı Mutlak'ı Hak bilip, bütün kainatı Tanrı'nın ilminde sabit ve zahirde ancak vücut-u zillî ile mevcut suver-i ilmiyyeden ibaret addetmek, diğer bir tabirle mükevvenatı hakikatte madum bilip, bütün taayyünat ve şüunu ayân-ı sabiteden saymaktır." (Gölpınarlı, Yunus ile Aşık Paşa, s. 26). 13. yüzyılda

halk

bu açıklamadan ve bu dilden ne anlasındı? Yunus bilinçli bir Türkçeleştirmeci olarak Arapça ve Farsça sözleri ve deyimleri Türkçeleştiriyor. Ama Türkçe'de Tasavvufun soyut kavramlarını karşılayacak sözcükler hazinesi yok. Halbuki Türkmence, daha o yüzyılda bile, ordu düzenini, akrabalık ilişkilerini, dövüş ve kavgayı anlatmada zengin bir epik dil geliştirmiş. Bunun en güzel örneklerini Dede Korkut Kitabı'nda buluruz. Yunus'un bu sözlü edebiyatı iyi bildiğini daha ilerde göreceğiz. Yunus bu zorunlulukla Tasavvuf'taki akıl ilkesini han, iyilik ve kötülük kuvvetlerini de bu hanın emrinde asker yapınca bu epik dilin olanakları kendisine açılıyor. Böylece göklerde ve tanrısal güçler arasında kurulan Tasavvuf düzeni, yerde, insanlar arasında anlatılan somut bir düzen biçimini alıyor; anlatılması da, anlaşılması da kolaylaşıyor. Toplum, kendi damgasını şiire açıkça vuruyor. Aşağıdaki dizeleri bunu göstermek için Risalet al-Nushiyye'den seçtik:

Gel imdi dinle sözü şerh edeyim
Birin birin anı sana diyeyim

İki sultandurur sana havale
Diler her birisi kim mülkü ala

Onüç bin erdürür rahmâni leşker
Zebunsuz kimselerdir key erenler

Ulu oğlu Tama eyi iş etmez
Cihan mülkü onun olursa yetmez

Bin er donlu dururlar kapusunda
Esir etmiş cihanı tapusunda

Görem bir şahs gelir benzi sararmış
Dutulmuş dili aklı yavu varmış

Tama hapsına düştüm çıkamazım
Katı berktir duvarı yıkamazım

Key erenlerdürür zındanı bekler
Bahâdırlar demir yürekli erler

Bin er donludurur Tama çerisi
Mübarizdir bahadır her birisi.

Ele gireni zındana ururlar
Ayağına da demir buyururlar

Çağırdı muştucu geldi kanaat
Harir donlar giyer biner burak at

Çavuşlar yöğşürür sağda ve solda
Giriv ü zemzemedir değme yolda

Kılıçlar kanludur erleri gazi
Uçar kuşlar gibi atları tâzi

Tama'dan kurtarurlar ili şehri
Sıdılar leşkerin cebri vü kahri

Sıyıp çerisin iline akarlar
Kovup oğlun kızın şehri yakarlar

Gazâdan geldi şah tahtın oturdu

Sipâhiler kamu tapuya durdu

Kamu şehri kamu il rahat oldu

Nereye varsan pür nimet oldu

Nice senin gibiler yedi doydu

Kanaat geld'oturdu taht aldı

Haramiler cümle yollarda kaldı

Dururlar dağ başında yol vururlar

Komazlar yolcuyu yolda dururlar

Nice dura harami dağ başında

Girer birgün ele yol savaşında

Biz Risalet al-Nushiyye'yi burada bırakalım da, şimdi, Yunus Emre'nin öteki şiirlerine dönelim ve 13 . yüzyıl Türk toplumunun hikâyesini bu şiirlerden dinleyelim.

Yunus Emre'nin dili yerleşik bir kültürün dilidir. Buna kentte oturan, eğitim görmüş bir Türkmen'in dili de denebilir. Onun şiirinde çadır sözü bir tek defa geçer; orada da "Dost bahçesine aşk çadırını kurdum" diyerek simge olarak verilir. Yunus'un şiirindeki Türkçe'nin inceliği, zenginliği, kıvraklığı Türkmen göçerleri arasında dolaşarak öğrenilemez. Bu dil Türkmen ailesi içinde büyüyen bir insanın dilidir.

Yunus, sık sık, bir kentin ekonomik ilişkilerinden, faaliyetlerinden söz eder. Dükkân, sermaye, kâr, zarar, alım, satım Yunus'un en çok kullandığı sözcükler arasındadır. Onun bize anlattığı toplumda "Değirmenler döner, un öğütür; bunlar suları oluktan gelen, çarklı değirmenlerdir." (Divan, 85) Tarihçi diyor ki, "Gerçekten Konya'da önemli bir meşgale hububatın un haline getirilmesi olup,.... Meram vadisindeki değirmenlerde yapılmakta idi." (Baykara, 52). Yunus'un şiirinde sık sık pazar kurulur; tacir, bezirgân, aktar dükkân açar. Sarrafların bir huyu vardır, değer bilmeyen alıcıya cevherlerini göstermezler. Dükkânlar avadanlıkla doludur. Arada sırada bu dükkânlar yağma da edilir (Divan, 163). Yunus'un şiirinde tavhane çalışır, tavhaneden acı tütün çekilince ortalık aydınlık olur. (Divan, 48). Culhalar vardır; bez dokusun diye culhaya iplik verilir. (Divan, 100) Kuyudan kova ile su çekilir; kuyu da vardır soğulmuştur, su vermez. (Divan, 213) Yunus şiirinde anlatılan toplumda "Kırk kişi dağdan gücile odun indirir, (Divan, 135) ağacın budağı ateşe girer, kazanı kaynatır, suyu kızdırır. (Divan, 73) Kuruyan ağacı keser yakarlar. Tarihçi diyor ki: "Toros dağlarında kereste ticareti daima Anadolu ile Mısır arasında önemli bir ticaret konusu idi. Bu işi Tahtacılar yapardı. Osmanlı devlet inhisarı Tahtacılar'dan bir parça keresteyi üç akçaya alır, Mısır'a yedi akçaya satardı. İnalçık, 147) Sonra kömür yakılır, demir kızdırılır, örse çekiği ile vurarak döğülür. (Divan, 199) Mancınıklara taş konup atılır, kaleler yıkılır. (Divan, 116) şikari diyor ki: "Sultan divan edip, kaleyi çevirip, yedi yerden mancınık kurdular. Her mancınık seksen batman taş atardı. Otuz gün kaleyi döğdüler, kafir

zebun oldu, ne kadar ev varsa mancınık taşı ile harap olup yıkıldı." (şikari, 110)

Yunus'un şiirinde köy köy dolaşıp ufak tefek, ayna filan satan çerçiye de yer vardır. Vardıkları yerlerde "ayna alır mısın?" diye sorarlar; (Divan, 131)

"gülleri her dem taze bahçeler, bol ürün veren bağlar ve bostanlar vardır bu şiirde; bağlar bakımsız kalınca diken bürür, tarlayı temizlemek için ateş vurup dikeniyi yakmaktan başka çare yoktur. (Divan, 50) "Bezirgânlar gelir gider, bazen kâr eder, bazen zarar eder; bazen de yollarını şaşırır kaybolurlar. Halk mumsuz bal, tortusuz yağ üretir, yağı bala katıp yerler. (Divan, 288) "El ile arpa ekilir, harman edilip sap dökülür, şinikle tahıl ölçülür (Divan, 190). Oğlanlar danışmana okumaya gider. (Divan, 262) Doğanlar ördeğe ve keklige salınır, gökte uçanı da, suda yüzeni de yakarlar. (Divan, 52) Külhan yakılır, hamamın suyu ısıtılır. Çakmak taşı üzerine kav konur, demirle taşa vura vura ateş yakılır.

(Divan, 50).

Büyükler meydanlarda top ile çevgan oynarlar" (Divan, 100). "Küçükler de" eteklerini at edip, üstüne binerek "gönül eğlendirirler. (Divan, 252) Yahut kuşlara tuzak kurarlar. (Divan, 87) Çocuğu beşiğe yatırırılar, elini ayağını sararlar, tuza korlar, başına para dizerler, kundağını günde iki kez çözerler, ağzına da emcik verirler (Divan, 114). Dağdan hezer keserler, dülgerler yontar, su dolabı yaparlar, dolap suları alçaktan çeker, yükseğe döker (Kitabımız no.58).

Beyler at üstünde gezerler (Kitabımız no.147). Danışmenler okula giderler (Kitabımız no.147). Ölüye kefen biçilir, yıkamak için suyu ısıtılır, tabuta konur, dört yana salâ verilir, namazı kılınır, salaca mezara götürülür, halk mezarın çevresinde toplanır, halka olup oturur, ölü gömülür, üstüne toprak atılır

(Kitabımız no.45). Birbirinden ayrılan insanlar, tuz ekmek yiyerek helallaşır (Kitabımız no.149).

Yunus'un şiirinde gür bir ırmak gibi çağlayan bu iş ve hayat sahneleri küçük yerleşim birimlerinde görülecek cinsten değildir; Yunus kentli bir şair olmalıdır.

Yunus'un şiirini dokuyan bu işler ve çalışmalar, bazen Risâlet al-Nushiyye'de olduğu gibi tasavvuf sembolleri ve soyut imgeler ve nakışlar halinde anlatılır:

Bu dünyanın misâli bir değirmene benzer
Gaflet onun sepeti bu halk anda üğünür

Bu âlem bir oluktur halk varlığı çark eli
Çarhı çarha benzetmiş şükür ol benzetene

(Divan, 85)

Ben bu ömür harmanını döğdüm getirdim uş yine
Yunus eydür bu dükkânı dereyim andan varayım

(Divan, 190)

Doğruluk mancığını istiğfar taşı ile
Doğru vurur ol meğer yıkıldı nefis kalesi

(Divan, 116)

Yunus, yukardaki işleri ve iş aletlerini ne kadar soyutlarsa soyutlasın, oluklu değirmeni, taş atan mancınığı, döğülen harmanı da anlatıyor bize.

Ama, Yunus, bazen böyle bir perdenin ardına saklamadan, semboller ve soyutlamalar

kullanmadan da bu toplum dokusunu, açık seçik anlatır; şöyle der:

Kimi avrat oğlan sever, kimi mülk ü hânüman sever
Kimi sermaye dükkân sever bu dünya halden haledir

(Divan, 304)

Bir bağ ki viran ola içi dikenle dola
Ayıklamak n'eylesin od ile yanmayınca

(Divan, s. 50)

İplik verdim cullaha sarıp yumak etmemiş
Becit becit ısmarlar gelip alsın bezini

(Divan, 131)

Yeri gelmişken söyleyelim. Yunus'un şiirinde bir de oğlanların ve oğlancılığın hikâyesi var. Bunu ilkin yukardaki çift dizeden öğreniriz. Başka bir şiirinde de Yunus, gene der ki:

Asilzâdeler nişanın eğer bilmek diler isen
Özü oğlan da olursa sözünde vebal olmaya

(Divan, 56)

Başka şiirlerinde de Yunus, şeriat oğlanlarından söz eder, şöyle:
şeriat oğlanları nice yol keser bana
Hakikat denizinde bahri oldum yüzerem

(Divan, s. 201)

şeriat oğlanları bahsedip dava kılar
Hakikat erenleri davaya kalmadılar

(Divan, s. 293)

Bu oğlan ve oğlancılık olayının toplumdaki gerçek yerini anlamak için sözü o zamanın menkabe tarihçisi şikâri'ye verelim: şikâri diyor ki:
"Şehzade Alâeddin (Karaman Beyi) katı bahadır, şeci, dilâver civân olmuş idi. Gürz salmakta, yay çekmekte, ok atmakta, silahşorlukta ve ilimde misli yok idi. Kayseriye Beyi Ertena Bey'in iki oğlu var idi. Bunlardan Mehmet'i Konya'ya göndermiş idi. Mehmet, Alâeddin ile bile bulunmuş idi. Birbirine öyle muhabbet eylemişlerdi ki, bir saat ayrılmak kâbil değil idi. Mehmet gayet mahbûb idi. Beylerden çok âşık var idi. Alâeddin bu civan-bahta âşık olmuş idi. Bir saat görmese divane olur idi." (şikâri, 61) Başka bir yerde şikâri şöyle diyor: "Alâeddin ile Mehmet Bey, Konya'da on üç yıl bile okuyup, bile büyümüşler idi. Birbirine âşık olmuşlar idi. Davayı öyle eylemişlerdi ki, tacı tahtı terk edeler, birbirini terk etmeyeler; birbirlerinin yoluna can baş vereler. Mehmet Bey öyle mahbûb idi ki, Rum'da, Yunan'da, Ermeni'de buna benzer mahbûb yok idi. Nice şehzadeler âşık olup, hizmetine başladılar." (şikâri, 66). Bir zaman sonra iki sevgili ayrılırlar. Alâeddin Karaman'a döner. Bir gün Mehmet Bey'den Alâeddin'e bir mektup gelir. Yazmış ki "Ey şehzade, eski yârin ile ahdini niçin unuttun?" Alâeddin, yârin mektubunu okuyup ah eyledi. Dört bin yiğit ile Konya'ya geldi. İki âşık birbirini buldular. Eski bâdeleri tazelediler. Hemen meclis kurup, kırk gün oturup iyş ü safaya başladılar. Rum ve Yunan dilberleri, mahbûb ve mahbûbeleri ile raksa girip, kimi kanun kimi tef, kimi çenk çalıp bir zevk ettiler ki... " (şikâri, 66). Bu iki sevgilinin sonradan araları açılır, saltanat yüzünden vuruşmalı olurlar. Çevresindeki beyler, Mehmet'le savaşsın diye Alâeddin'i kışkırtmaktadır. Alâeddin der ki: "Muhkem muhabbetim vardır, etmeyin, böyle söylemeyin." Beyler üstelerler ve derler ki: "Bu oğlana ne kadar iyilik etsen sana o kadar cefa edecektir. Zira oğlandan hakikat olmaz." (s. 70) . Daha sonra çatışmalar büyüyünce, Alâeddin, beylerine hak verir ve biz anlarız ki beylerin oğlan için söyledikleri bir atasözüdür. Alâeddin şöyle der: "Ezelden meseldir ki oğlanın vefası olmaz" (s. 84). şikâri'yi okuduktan sonra Yunus'un şiirini daha iyi anlıyoruz. "Oğlan da olsa sözünde yalan olmadıkça bir insan asilzade sayılabilir" derken, Yunus atasözünün anlamını tersine çeviriyor. Böyle anlayış, Yunus'un hoşgörüsüne ve insan sevgisine yakışıyor. Bu oğlan ve oğlancılık olayının Konya'da ne ölçüde tutunduğu; hangi toplum katlarında yaygın olduğu; tekkede, asker arasında, bey konaklarında ne derecede bulunduğu; eski Yunan kültürü ve Tasavvufu ilgileri bizim konumuzun dışında kalıyor. Ama şu kadarını biliyoruz ki, divan şiirimizde anlatılan sevgililerin bir kısmı kızlar değil oğlanlardı. Nedim'in, öteki şairlerin sakalları yeni çıkmış, bıyıkları yeni terlemiş oğlanlara sevgiler sunan, onlarla yaptıkları hamam eğlencelerini anlatan gazelleri, divanlarında kolayca bulunabilir. Divan şairlerimiz bunu ayıp saymıyor, açıkça söylüyorlardı:

Ne kadar nâzik ü nerm olsa nigârı sevemem
Ne kadar âfet-i cân olsa civânı severim
(Ne kadar nazik ve yumuşak olsa genç kıızı sevemem, ne kadar can yakıcı olsa genç oğlanı severim)

Merd olan eyleye merde rağbet
şahs-ı nâmerde sezâdır avrat

(Erkek olan erkeğe meyleder, erkeği sever; kadın sevmek ancak mert olmayan kişiye lâyıktır.) (Levent, 589)

Biz yine Yunus Emre'ye dönelim, ve onun şiirinde söylenen toplum hikâyesini dinlemeye devam edelim.

Yunus'un en güzel şiirlerinden ikisi, bir mezarlıkta yatan insanların anlatılmasına ayrılmıştır. Yunus kara yerin altında yatan insanları anlatırken, yer üstünde yaşayan insan sınıflarından gerçek bir kesit verir ve toplum katlarından çeşitli insan manzaraları sunar. Bu adamlar vezirler, hocalar, danışmendlerdir; baş uçlarına kırık yay asılmış, kuşağı berk yiğitlerdir; atlarının izi tozlu, önleri davulbazlı muhteşem beylerdir; daha evlenmemiş genç kızlar, yanları nökerli (köleli) hatunlar, ak değirmi yüzlü gelinlerdir. (Divan, 303). Beyli paşalı, vezirli hocalı, danışmendli, köleli bir toplumu anlatan bu mezarlık ancak bir kent mezarlığı olabilir. Şunlar bu şiirden dizeler:

Yer yüzünde gezer idim uğradım mülketler yatur
Kimi ulu kimi kiçi key kuşağı berkler yatur
Kimi yiğit kimi koca kimi vezir kimi hoca
Gündüzleri olmuş gece ancılayın çoklar yatur
Atları izi tozulu önleri tabıl bazılı
İle güne hükmü yazılı şu muhteşem beyler yatur

Elleridir kınalı hep karavaşları şekerleb
Kargu gibi uzun boylu gül yüzlü hatunlar yatur

Nökerli kızdır kimisi alınmadan çoklar yatur

Yunus bilmez kendi halin Çalab'dur söyletir dilin
Bir nicesi yeni gelin ak değirmi yüzler yatur

(Divan, 304)

YUNUS'TA TASAVVUFUN HİKÂYESİ

Tarihsel anlamıyla mistiklik, İslam'daki adı ile Tasavvuf veya Sufilik, insan ruhunun Mutlak Gerçek (Tek Yaratıcı), yani Tanrı ile birliğe ulaşması öğretisidir. Bu anlamda Katolik ve Ortodoks Hristiyanlığında, Hindu ve Yahudi dinlerinde, şamanlıkta ve başka dinlerde de vardır. Daha genel ve güncel bir kullanışla, mistiklik, yaratanla yaratılan, sevenle sevilen, müzikle dinleyen, resimle seyreden arasında ulaşılan bir birlik duygusudur. Öyle bir duygu ki, orada ikilik ortadan siliniyor, özne ile nesne bir oluyor, tekleşiyor. Bir canda iki ruh, bir gömlekte iki baş gibi. İnsan ruhu bu hale çok defa dinsel bir eğitimle ulaşıyor; ama, seyrek de olsa, din dışı uğraşlar içinde de bu hale içki, müzik ve dans yolu ile ulaşanlar olmuş. O vakit, insanda saklı kalan enerji büyük

bir patlama ile ortaya çıkıyor ve bilinmeyen yeni dünyaların ve duyguların kapısını açıyor.

Tanrı ile bir olma, Mutlak Gerçeğe ulaşma felsefesini Müslüman mistikliği, Vahdet-i Vücut adı altında açıklar. Bu öğretiyi bugünün dili ile şöyle özetleyebiliriz:

Evren daha yaratılmadan sadece bir karanlık ve yokluk vardı, bir de Mutlak Yaratıcı. Bu Tek Yaratıcı yokluğun ve karanlığın içinde bir nur parçası gibi baskırdı. Gerçi Yaratıcı en yüksek dereceden iyilik, güzellik ve bilgeliklerle donanmıştır, ama, onu insan aklının alacağı böyle niteliklerle tarif etmek olmaz; Onun tek niteliği niteliksizliktir. O görülmez, kavranmaz, duyulmaz, zamanla ve mekânla sınırlı değildir; değişirliği yoktur; ezelden ebede sürelidir.

Tek Gerçek olan Tanrı diledi ki, kendi güzelliklerine tapacak, kendini sevecek varlıklar olsun." Kün (Ol)" buyurdu bunun için ve bu buyrukla onun nitelikleri yokluğun ve karanlığın üzerine düştü; bir aynaya düşen suretler gibi orada

görünmeye başladı. Evren ve insan işte bu karanlık ve boşlukla Tanrı'nın birleşmesinden ortaya çıktı; bunun için asıl değil surettir bunlar. Bu surette bir yandan Tanrısal nitelikler vardır, bir yandan da karanlık ve yokluktan gelen kötü nitelikler. Bunlar çirkinlik, kötülük ve şer gibi niteliklerdir. Bu nedenle her insanın mayasında ikilik vardır. İnsan hem melektir, hem şeytandır. Hem kuzudur, hem kurttur. Hem sevap, hem günah işleyici; hem nur, hem karanlık. Ama bu evrende yalnız insanoğludur ki, özündeki Tanrısal nitelikleri artırıp, yokluk ve karanlık niteliklerini eksiltebilir, hatta yok edebilir. Bunu yapmak için, ilkin, Tanrı insanın yüreğine sevgi bırakacak, sonra bir şeyhin eteğinden tutulup, tarikat denen bir yola girilecek; orda şeriat ve marifet aşamalarından geçilecek; en yüksek derece olan hakikate ulaşılabilecek. Hakikat aşamasında insanın özünde kötülük kalmayacak, yokluktan ve karanlıktan gelen her şey eriyip yok olacak, sadece Tanrı nitelikleri kalacaktır. Böylece insan tanrılaşacak, Tanrı ile bir olacaktır. Kul-Tanrı, Yaratan-yaratılan ikiliğinin yok olduğu aşamadır burası. Enelhak yani "Ben Tanrıyım" diyen Sufi bu birleşme derecesini anlatmak istemiştir. Katolikler bu hale Tanrısal Evlenme diyorlar (*Not 1). Yunus bu yücelik derecesini şiir dilinden şöyle anlatır:

Aslında âşık u maşûk aşk bir
Bu birden gerçi ki yüz bin göründü
Yunus aydur hiç şek değil o benvenem (O benim)
ben olvenem (ben Oyum)
Ben ne derisem dost tutar dost dediğin ben tutaram

Hallacı Mansur (öl. 922) bu hali şöyle dile getirmiştir:

Ben sevdiğim ve hayran olduğum Oyum
Sevdiğim de benden başkası değildir.
Biz bir bedende iki ruhuz.
Sen beni görünce Onu da görüyorsun
Tıpkı Onu görünce beni de gördüğün gibi.

Mevlânâ Celaleddin aynı hali daha değişik açıklar:

Ben ben değilim, sen de sen değilsin,
hele sen hiç ben değilsin.
Ben aynı zamanda hem benim hem benim,
sen aynı zamanda hem sensin, hem bensin.
Ey Hoten güzeli! senin yüzünden şaşırırdım kaldım,
sen mi bensin, yoksa ben mi benim bilemiyorum.
Bu yücelikler ve iyilikler derecesine ulaşarak kendini Tanrı gören insan, bilginin en yukarı derecesine (ilm al yakın) de erişir ve mutlak bilgiyi içinde duymaya başlar. Orda, gözle, kulakla, okuma yazma ile, kitaptan, Kur'andan, dinden, haktan öğrenilen bilgilere yer yoktur. Bunlar bir yana atılır, küfür ile iman, Gâvurla Müslüman bir tutulur artık. Orada kitapsızlık kitap sayılacak, bilgisizlik gerçek bilgi gibi kabul edilecek, bütün insanlar bir sevgi esrikliği içinde eşit görülecektir. Bu derecede insan bilgisi Kur'an ve hadislerde verilen Tanrı bilgisi kadar önemlidir. Yunus şöyle der:

Dinim imanım Oldurur (Odur) Onsuz olursam dünyada
Ne puta haça taparam ne din ü iman tutaram

Bu dervişlik beratın okumadı müftüler
Onlar nerden bilecek bu bir gizli varlıktır

Dinin terkedenin küfürdür işi
Bu ne küfürdür imandan içeri

Bir kimsenin devletine ta'nedüben biz gülmeziz

Ne münkiriz âlimlere ne tersanın haçındayız

Ben bir kitap okudum kalem anı yazmadı
Mürekkep eyler isem yetmeye yedi deniz

Yerde gökte bu aşk ile aşktan gelir her söz dile
Biçare Yunus ne bile ne kara okudu ne ak

Bu dizelerle Yunus, aslında gerçek bilgiye, batın bilgisine ulaştığını anlatmak ister; yoksa ilk araştırmacıların sandığı gibi cahilliğini değil. (*Not 2) İslamda Tasavvufun ortaya çıkmasında ve tutunmasında eski Yunan felsefesinin, özellikle Eflatun'un akılcı metafizik anlayışının, Hristiyan keşişliğinin, Hint mistikliğinin etkileri çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Bu etkiler gerçekten vardır. Hicretin ikinci yüzyılında, kaba kumaştan dokunmuş suf giyen Müslümanlar (ki Sufilik sözü burdan geliyor) Hristiyan keşişlerinin kılığına bürünmekle suçlanıyorlardı. Ama, bu dış etkenler daha Müslümanlığın ikinci yüzyılında Sufiliğin bir hayat görüşü olarak tutunmasını açıklamaya yetmez. Sufiliğin kök salıp yerleşmesinde Arap toplumunun iç koşulları en önemli rolü oynamıştır. Goldziher'in çalışmalarından alarak, Sufiliği ortaya çıkaran toplumsal değişmeyi özetleyebiliriz:

Daha Peygamber Muhammed'in sağlığında, Arap ordularını savaşlara ve başarılarla götüren ülkü sadece din ülküsü değildi. Arap çöllerinin yoksulluğu ve geriliği içinden gelen askeri, asıl, savaşlardan elde edilen hazineler ve ganimetler çekiyordu. Muhammed'in ölümünden sonra ise, Kur'an'da belirtilen dünyadan vazgeçmek felsefesi ve sade bir hayat sürmek ilkesi, yerini dünyayı zaptetmek ve hayatın tadını çıkarmak ilkeleri ile değiştirdi. Başarıdan başarıya koşan Arap orduları, imparatorluğun dört yanından, Isfehan'ın, Şam'ın, Halep'in, İskenderiye'nin göz kamaştıran servetlerini Arap Yarımadası'na taşıdılar. Çadırda, kulübede ve küçük evlerde yaşayan Araplar, konak ve saraylarda, halayıklar ve hizmetçiler ile lüks bir hayat sürmeye başladılar. Sosyal hayat dünya zevklerine düşüp, yeni zenginler dünyaya tapar hale geldikçe, Müslümanlığın

ilk devrini, sade ve temiz halini özleyen gerçek Müslümanlar, topluma küsmeye, dünyadan el etek çekmeye, dünya nimetlerinden uzaklaşmaya başladılar. Bu bir kırgınlık, küskünlük ve protesto hareketi idi. Arkalarına giydikleri kaba yünden bir hırka (suf) bu protestonun sembolü haline geldi. Bir hırka, bir lokma yaşamaya başlayan Müslümanlar, dualarında zikre ve semaha daha çok yer vermeye başladılar. Böylece din törenlerinde de ayrılık belirdi.

Müslüman mistiklerinin bir bölümü ise, dünyaya küsüp bir köşeye çekilmekle kalmadılar, sırası geldikçe ve uygun yer ve zaman ele geçirdikçe protestolarını ve kırgınlıklarını açıkça ortaya koymaktan çekinmediler. Kurulu Sünni düzenlere karşı gelenleri desteklediler, baş kaldıranlara katıldılar. Sünnilik kurulu düzenlerin dini haline geldiği için, düzene karşı gelenlerin hepsi kendilerine bir Batınî tarikat veya mezhep yakıştırdılar; Sufilerin çoğu bu Batınî inanışları

paylaştılar. İran'da, daha sonra da Selçuklular'da Batınî ayaklanmaları kurulu Sünni düzeni sarsan girişimler oldu.

Mistikleri hayattan çekilmeye, protestolara ve ayaklanmalara iten Arap kentsoyluları hakkında Goldziher dikkate değer bilgiler verir. Daha sağlığında Peygamber on kişiye "siz cennetliksiniz" diye muştı vermişti. Bunlara İslam tarihi (Aşereyi Mübeşşere) adını verir, hepsi sade yaşayan, alçak gönüllü, dini bütün Müslümanlardı bunların. Bir insan ömrüne sığacak kadar kısa zamanda ortaya çıkan büyük sosyal ve ekonomik değişmelerden sonra cennetle muştulanan bu Müslümanlardan El Zubeyr ölür ve terekesinden şunlar çıkar: On milyon dirhem altın tutarında taşınmaz mal, İskenderiye, Kufe ve Bağdat'taki evler sayılmazsa yalnız Medine'de on bir ev. Başka bir cennetlik Müslümanın mal varlığı ise 220 bin dirhem gümüş ile, her birinin içinde üç kantar altın bulunan yüz meşin kese tutuyordu. Goldziher "Sırat köprüsünden geçmek için pek ağır bir yük" diyor. (Goldziher, 118).

İslam mistikliği önemli işlevler gördü. Müslüman tarihinde dogmalardan kurtulmuş,

bağımsız düşünceyi mistikler temsil ederler. Bu bakımdan Müslüman mistikleri Batı'nın büyük ve gerçek düşünürlerine benzerler. İslamda şiir, müzik, oyun gibi güzel sanatları bu mistik akım korudu, kolladı, geliştirdi. Batı'da pek az mistik

şair var. Doğu'da ise, özellikle Türkler arasında büyük şairlerin hepsi çeşitli mistik akımların içinde yer alır. İslam ülkelerinde halkın edebiyat dilinin kurulup gelişmesinde de en önemli işi Sufiler görmüş. Yoksuldan ve halktan yana olmak, malı ve devleti hor görmek, Sufiliğin en belirli niteliklerinden biri olmuştur.

Yunus Emre bir söz ustasıdır. Sözün olanaklarını iyi kullanarak, şiirini güzel söylemek onun en büyük kaygısıdır. "şol sözü söylegil kim sözün hülâsasıdır." Bu nedenle Yunus'un şiirinden yola çıkarak Tasavvuf sistemini açıklamak doğru bir yol değildir. Yunus bize, inceliklerine inerek bir Tasavvuf felsefesi anlatmaz. Sufilik onun eserine şiir ağırlıklarına göre seçilmiş simgeler ve nakışlar olarak

girer. Bu simge ve nakışların sayısı sınırlıdır: Aşk, sevgili, dost, şarap, bahçe, gül, bülbül gibi simgeler onun şiirinde çok sık kullanılır. Ama Yunus Emre, bilinçli olarak, bu simgelere değişik anlamlar yükler. Böylece çeşitli ve çok zengin yorumlara açık olmak şiiri tekdüzelikten kurtarır; şiire insanın sevinçlerini, acılarını, düşlerini ve düş kırıklıklarını anlatmak olanağı verir.

Yunus'un eseri, bütün büyük sanatçılarınkı gibi şu veya bu sistemin anlatılması değil, insan duygularının anlatılması olur. Sabahattin Eyüboğlu, tek bir sözcüğe, "dost" sözcüğüne Yunus'un yüklediği bu anlam zenginliğini belirtmektedir: "Kimdir bu dost? Çok sevdiği Taptuk Emre mi? O değil diyemezsiniz. Onun çok sevdiği Hacı Bektaş mı? O değil diyemezsiniz. Onun çok sevdiği Muhammed, Muhammed'in sevdiği Ali mi? Onlar değil diyemezsiniz. Bütün insanların bütün minarelerden ve çan kulelerinden çağırdığı Tanrı mıdır? Değildir

diyemezsiniz. Yunus'un dost dediği, onun ardından bütün Anadolu saz şairlerinin dost dediği varlık, dost sözüyle anlattığı boz bulanık ülkü gerçek insanlık değil midir? Değildir diyemezsiniz. Yunus Emre'nin dost dediği üstün gerçek bugün

Âşık Veysel'in dost dediği ülkünün benzeri değildir diyebilir misiniz?

Diyemezsiniz. Yunus Emre bu milletin, Anadolu halkının hem gerçeğini, hem ülküsünü kendi çağının en atılgan, en savaşgan dili ile söylemiştir. Onun dost kavramında yalnız Tasavvufun mutlak güzelliğini, soyut sevgilisini değil, halkın bütün özlemlerini bulur gibi oluruz." (Eyüboğlu, s. 33).

Eyüboğlu'nun "dost"ta bulduğu ve soyuttan ve dinselden gerçek insan ilişkilerine kadar uzanan bu anlam zenginliğini, Yunus şiirindeki öteki insan nitelemelerinde de buluruz. Bu insanların da bir bölümü Tasavvuf imgeleri olarak sunulur bize. Bunlar canlardır, erenlerdir, padişaktır, erdir, gerçek erdir, âşıktır, gerçek âşıktır. Adları değişik de olsa tıpatıp birbirine benzer bunlar. Aralarında boy pos, huy hus, duygu düşünce farkları yoktur. Birinin yerine rahatça ötekini koyabiliriz. Hepsisi de aşk şarabından içmiş iyilik, güzellik, bilgelik gibi niteliklerle bezenerek Tanrı suretleri halini almışlardır.

Ariflerden nişan budur her gönülde nazır ola

Aklım başıma gelmedi aşk şarabın tatmayınca

Kandeliğimi bilmedim gerçek ere yetmeyince

Ey âşıkân ey âşıkân aşk mezhebi dindir bana

Gördü gözüm dost yüzünü kamu yas düşündür bana

Erenlere münkir isen didar senden ırak ola

Bu Tanrı suretlerinin karşısına Yunus, tasavvuf diliyle söylersek, "yokluk ve karanlık" dünyadan inen kötü suretleri de kor. Bunlara cahil, zahit, hoca, danışman, şeriat oğlanları ve hoyrat adını verir. Bunlar da birbirine benzerler. En kötüyü, en çirkini, en yobazı simgelerler:

Cahil bin söz söyler ise mânide miskal olmaya

Gider gönül teşvişini bezeme hoyrat nakşını

Hak sözlerini söyler canları hayran eyler
Cahiller giremezler bu bizim halimize

Ama Yunus'ta seslerini duyduğumuz insanlar sadece bunlar değil. Onun şiirinde umutları, korkuları ve düşleri bizi derinden sarsan gerçek insanlar da vardır. Yunus garip der bu insanlardan birine. "Bağrı başlı, gözü yaşlı, gurbette yapayalnız, hastalansa yanına geleni, bir bardak su vereni olmayan" bir Anadolu köylüsüdür bu garip. Ona Âşık Kerem'in şiirinde de rastlarız: "Bir han köşesinde kalmışım hasta, gözlerim kapıda kulağım seste"; Faruk Nafiz'in Han Duvarları'nda da onu buluruz: "Garip'im namıma Kerem diyorlar, Maraşlı şeyhoğlu Satılmış'ım ben"; Âşık Garip hikâyesinde de karşımıza çıkar bu köylümüz: "Gelen olmaz giden olmaz yanına, bir çalıdır mezar taşı garibin". Yunus'ta ölen, mezara giren insanlar da soyut'un çerçevesine sığmazlar. Oysa kara

toprak genellemeye ve imgelemeye çok yatkın bir kavramdır. Ama bu ölümler bir yerlerde topraktan çıkar, kanlı kefenlerinin içinde, kadınlı erkekli, gençli ihtiyarlı, zenginli fakirli bizim önümüzden acıları ve korkuları ve korkunç yaraları ile geçerler. Gerçek insanlardır bunlar.

Yunus'un şiirinde doğal çevre de, bir ucunda soyuta, bir ucunda dağ ve meşesi ile gerçek dünyaya bağlı olarak anlatılır. Bir bakarsınız Yunus, ev, tekke, mescit, zaviye, eşik, kapı derken bize sadece dostu yer olan bir simge sunar. Oralarda dostlar yan yana gelir, bu yerlerin işlevi, görevi bundan artık değildir. Doğa da Yunus'un şiirine, bir yandan, böyle soyut bezekler olarak girer. En çok da bağ, bostan, bahçe, gülistan olarak anılır. Bunlar da sevgiliye benzedikleri veya

sevgiliyi içlerine aldıkları için vardır. O vakit de, elbet âşık bülbül olacak, sevgili gül olacak; böylece divan şiirimizin simgeler zinciri tamamlanacaktır: İki cihan dopdolu bağ u bostan olursa
Senin kokundan yahşi gül ü reyhan bitmeye

Biçare bülbülem dost bahçesinde
Virem direm haber şol yâre karşı

Erenler sohbetinde deste kızıl gül idim
Açıldım ele geldim soldum ise ne oldu

Dost bahçesine girdim, öğereş gülzarını
Dostun yüzü gül bana âşıkam bülbül ona

Ağar pervaza kuşlar tesbih okur ağaçlar

Bir de bakarsınız Yunus'un deli gönlü bağda bahçede, dağda bayırda soyut suretler ve nakışlar göreceğine; katmer açan gülleri ile bahçeyi, kışı boranı ile dağ; dalı budağı ile ağacı gerçek bahçe, dağ ve ağaç olarak görür ve bize öyle anlatır:

Karlı dağların başında salkım salkım olan bulut
Saçın çözüp benim için yaşın yaşın ağlar mısın

Şu karşıma göğüs geren taş bağırlı dağlar mısın

Şu karşıki dağları meşeleri bağları
Sağlık safalık ile aştık Elhamdülillah

İndik Rum'da kışladık çok hayr ü şer işledik
Uş bahar geldi yine göçtük Elhamdülillah.

Gel varalım bizim ile kim giresin bahçelere

Bu dünya bir gelindir kızıl yeşil donanmış
Kişi yeni geline bakıbanı doyamaz

Ağaç karır (kocar) devran döner kuş budağa bir kez konar

Aynı anlam zenginliğini, değişik yorumlara aynı açıklığı, Yunus şiirindeki öteki sembollerde ve nakışlarda da buluruz. Aşk nakışını ele alalım. Yunus der ki:

şehrine ol konmuş idi mâşuk bizim evde idi

Doldur kadeh sungıl bize aşk kadehinden ey sâki

Yine mahfiller düzüldü yine badyalar kuruldu
Yine kadehler sunuldu esrik oldu canlarımız

Nurdan şarap içer idik Hak bizi toylar iken

Gördüm Pirimin yüzünü ol kaygıyı sildi bugün

Ben o yari sevdiğimi nice bir gizleyibilem

Sev seviye düştü gönül

Âşık oldum ol ay yüze nisar oldum bal ağıza

Bunların hangisi Yunus'un aşkı, hangisi Yunus'un sevgilisi? Evine konuk inen Pir ve bu Pire duyulan saygı ve bağlılık mı? Kadınlı, erkekli bir mecliste semah tutup içki içen canların esrikliği, birbirine karşı duyduğu sevgi mi? Hakk'ın nurdan kadeh sunduğu bir soyut âlemde ruhun kendinden geçmesi; erimesi, Hak'la bir olması mı? Ay yüzlü, bal dudaklı bir güzele duyulan istek mi? Yunus'un sevgisi ve sevgilisi bunların hem teki, hem de tümü.

Bu aşkı ve sevgiyi daha iyi kavramak, onun başka neleri içerdiğini anlamak için Yunus'un şiirlerine dönelim, bu sevinin niteliklerini onun dizelerinden çıkaralım:

Güçlü, kavrayıcı, karşı konulmaz, sarsıcı bir coşkudur bu sevgi:

Denizleri kaynatır, mevce (dalgaya) gelir oynatır
Kayaları söyletir kuvvetli nesnedir aşk

San sıkıcı, usandırıcı değildir, sabahlarla yeniden doğucu, yenilenicidir:

Biz sevdik âşık olduk sevildik maşuk olduk
Her dem yeni doğarsız bizden kim usanası

Yeni subh u (sabah) yeni akşam yeni hal
Yeni devran yeni dem yeni visal

Kadeh yeni yeni mey yeni meşreb
Yeni ayş u yeni işret yeni mutrıb

Rahmetli Âşık Ali İzzet "Aşk adamı yeğnildir, nazildir, yumuşatır" derdi.
Yunus'un aşk anlayışından geliyor, Ali İzzet'in yorumu:

Aşksız adam hayvan olur hayvan öğüt alır değil

İşitin ey yarenler aşk bir güneşe benzer
Aşk olmayan gönül bir kara taş a benzer

Taş yürekte ne biter dilinden ağu tüter

Nice yumuşak söylese sözü savaşa benzer

Her kim âşık olmadı benzer kuru ağaca

Tasavvufla, dinle diyanetle pek ilgisi olmayan mânilerimiz de aşk konusunda Yunus gibi konuşuyorlar:

Aşkı olmayan kişiler
Gözleri var da ışılar
Yer ekmeği içer suyu
Camuz gibi de muşular

Bahçede barsız adam
Ayvada narsız adam
Kalaysız kaba benzer
Dünyada yarsız adam

Yunus'un sevgisi insanı mala, paraya, pula tapmaktan kurtarıcıdır; korkulardan yuyup arıtıcıdır:

Âşık bir kişidir bu dünya malın
Ahiret korkusun bir pula almaz

Korku hıyanetedür ya ben niçün korkarım

Çünkü gele sıddık zaif âşıklara yoktur havif (korku)

Benci değildir, tek insanla sınırlanmamıştır. Gâvur, Müslüman demeden bütün insanları kucaklayıcıdır:

Erenler bunakalmadı (bunalıp kalmadı) vardı yolunda durmadı
Hakkı gerçek sevenlere cümle âlem kardaş gelir.

Yetmiş iki millete kurban ol âşık isen
Anın için maşuka cümle millette bile

Dünya benim rızkımdurur kavmi benim kavmimdürür

Böbürlenmeleri, şişinmeleri, yukardan bakmaları silip süpürücü, kişiyi alçak gönüllü kılıcıdır:

Ol dost yüzün gördü gözüm erenlere toprak yüzüm

Yunus eder er kuluyam.

İnsanı en yüce bilici, insanı üstün görücü, insana saygı duyucudur:

Çok cehd edip istedim yeri göğü aradım
Hiç mekânda bulmadım buldum insan içinde

Okudum bildim deme çok taat kıldım deme
Eri Hak bilmez isen abes yere yelmektir.

Tehi (boş) görme kimseyi hiç kimesne boş değil
Eksikliğile nazar erenlere hoş değil

Hakkı buldum ben eri görmek ile

Ak sakallı bir koca hiç bilmez ki hal nice
Hepisinden iyice bir gönüle girmektir

şiiiri, sanatın kapılarını açıcıdır:

Yunus Hak tecellisin şiiir dilinden söyler.

Doğa güzelliklerini ortaya koyucu, insanı doğanın ferahlıklarına çağırıcıdır:

Ey aşk eri aç gözünü yer yüzüne eyle nazar

Bu dünya bir gelindir kızıl yeşil donanmış
Kişi yeni geline bakıbanı doyamaz

Mutluluk verici, sevinçler sunucudur:

Yunus seni seveli beşaret oldu canı

Kadın sevgisini, dişi çekiciliğini göstericidir:

Âşık oldum şol ay yüze nisar oldum bal ağıza

Beni gümana salan küpeli iki kulak

Tanrıyı sevgiler ve yücelikler dolu bir güç olarak tanıyıp tanıtıcıdır; dinin dogmalarını, şeriatın katı kurallarını kırıcıdır:

Bir kez gönül yıktın ise bu kıldığın namaz değil
Yetmiş iki millet dahi elin yüzün yumaz değil

Ey âşıkân ey âşıkân aşk mezhebi dindir bana

Kimse dinine biz hilaf demeyiz
Din tamam olunca doğar muhabbet

Sen sana ne sanursan ayruğa da onu san
Dört kitabın mânâsı budur ancak var ise

İnsanları dost kılıcı, insan ilişkilerine barış ve hoşgörü getiricidir:

Gelin tanşık olalım işi kolay kılalım
Sevelim sevillelim dünya kimseye kalmaz

Yunus'ta aşk nakışı, sadece sevenle sevileni kucaklayan bir esriklik değildir. Bir Selçuk halısının göbeğine işlenmiş, koyu kırmızı, yahut koyu mavi bir ağırlık

gibi şiiir dünyasına oturur. Yunus'taki ahlak ilkeleri, insan sevgisi, yoksullara yakınlık, paraya pula önem vermeme gibi bütün bir dünya görüşü rengini ve anlamını bu göbek nakışından alır. Aşk bir felsefe, aşk hayata anlam veren bir dünya görüşüdür. Bu o kadar açık ki, Yunus, derviş adını verdiği âşık kişiyi anlatırken, bize bir olgun insanın, insanlara örnek bir toplum önderinin niteliklerini veriyor. Derviş şöyle: Kalbi temiz olacak, halka yukardan bakmayacak, fodulluk edip bilgiçlik taslamayacak, emeği ile geçinecek, fazla doyup tıkanmayacak, gözü her dem açık olacak, gönülsüz olacak, bölücü değil barıştırmacı olacak, işinde gücünde tutumlu, derli toplu olacak." (Divan, 159). Yunus'un Kur'an'dan, Hadislerden, İslam kültüründen ve edebiyatından aldığı simgelere ve nakışlara yüklenen bu esneklik, bu anlam zenginliği Mevlâna gibi öteki büyük Sufi şairlerde de var. Mevlâna bir yandan, dünyada sadece Tanrı'dan bakiyalar görüp, âlemi soyut suretler olarak kabul ederken, bir yandan da şöyle diyor:

"Bahar kışlaktan göçme zamanıdır. Türkler yaylağa yüz tutmuşlardır. Çayırklar gülümsemede, ormanlar taze yapraklar açmadadır. Artık koyunlara bildirki otu vermenin lüzumu yok. Hüthüt kuşu ötüyor, kumru dem çekiyor, gül ve nilüfer

açılmış, nisan yağmuru dünyayı güldürmededir." (Gölpınarlı, Mevlânâ Celaleddin, s. 263).

Dünya hem Mutlak Yaratıcı'nın bir sureti gibi görülecek, hem gerçek madde; insan ya Tanrısal iyiliklerin ve şeytanca kötülüklerin sembolü kabul edilecek, yahut eti kemiği ile gerçek insan; sevgili ya soyut Tanrı güzelliğinin bir parçası sayılacak, yahut dudaklarından bal akan, kulakları küpeli bir dişi. Büyük Sufi şairlerin özelliği bu. Onların şiiri bu iki uç arasında kurulan bir denge üzerinde yürüyor. Okuyucu hangi yoruma yatkınsa şiiri öyle anlayacak. Bunun bazı nedenleri var: İnsan aşkını Tanrı aşkına dönüştüren Sufi edebiyatı, Müslüman memleketlerin hiçbirisinde, Tanrı aşkını anlatmak için yepyeni bir dil yaratabilmiş değil. Belli ölçüler içinde insan aşkını anlatmak için kullanılagelen sözcükleri, simgeleri ve deyimleri kullanmak zorunda. Nicholson diyor ki: "İslam'da mistik şiiri azıcık bilen bir insan kolayca fark eder ki, orada ruhun Tanrı'ya büyük aşkı, genel olarak, doğulu sevdalılarının ve sarhoşların

dili ile ifade edilmiştir. Bir mistik şiiri bir şarap ve sevda türküsü ile karıştırmak çok kolaydır. (Nicholson, 102).

Klasik edebiyatlar sıkı kurallara bağlı, bunları kıramayan edebiyatlardır. Divan edebiyatı ise sayıları az imgeleri, nakışları ve hayalleri kullanmayı kurala bağlamış. Her şair bu sayılı şiir öğelerini kullanıyor. Bu nedenle şiir, sayıları

az simgeler ve hayallerle yeni fikirler, yeni anlamlar belirtme sanatı oluyor. Şair evire çevire, bu sayılı şiir imgelerini, yeniden yeniden öyle kullanıyor ki,

onlarla en kabasından, en incesine kadar yeni fikirler, yeni duygular, yeni sezgiler anlatılabilsin. Divan şiirimiz, genellikle İslam klasik şiiri bu ince kuyumculuk işinin şiiridir. Öyle bir kuyumculuk ki, tek maddeden çeşitli parıltılar yansıtacak.

İlahi aşkın cinsel ve psikolojik kaynakları üzerinde pek durulmamıştır. Nasıl oluyor da, ister Hristiyan olsun, ister Müslüman olsun, mistikler nefislerini öldürüp soyut bir aşk içinde Tek Yaratıcı ile kendilerini birleştirebiliyorlar? Bu sadece zihnin bedene, iradenin maddeye üstün gelmesi mi? Hristiyan keşişleri için yapılan yorumlar var. Tor'un belirttiğine göre, mistik aşktaki dizginsiz coşkunluk, genellikle cinsel baskıların boşalmamasından kaynaklanıyor. Mutluluk veren bu coşkunluğun karıştı, mistiklerin sık sık sözünü ettikleri dayanılmaz ağrılar ve sancılardır. Bu ağrılar doğal olarak boşalmasına müsaade edilmeyen cinsel uyanmalardan doğmaktadır. Bu durumda ortaya çıkan büyük ruhsal baskılar, nefsi tümünden öldürmek, yok etmek yoluyla boşalmak olanağı buluyor. (Tor, 40-42)

Ama Müslüman mistikleri, Hristiyan keşişleri gibi manastır hücrelerine kapanıp,

yalnızlığın çilesine dalmıyorlar. Peygamberimiz de, cinsel doyumdan kaçınmayı İslam'ın faziletlerinden biri saymıyor. Müslüman Sufi için hücre, evinin içidir; orada karısı çocuğu içinde oturup gözünü, kulağını ve nefsini terbiye edebilir. Ama Ortadoğu toplumlarında başka bir özellik var ki, aşkı soyutlaştırıp, insan bedeninden ayırmayı, kadından uzaklaştırmayı kolaylaştırıyor. Dinin bile erkeklerin isteklerine göre düzenlendiği bu bölgede kadın, şeytan, hilebaz, düzensiz, güvenilmez, aşağılık bir yaratık olarak görülüyor. Kadından nefret etmek

bu toplumlarda pek yaygın bir gelenektir. Kadın sözü dinlemenin sonu felakete varır. Müslüman Sufilerinden biri "Kadından korktuğum kadar hiçbir yaratıktan korkmam" diyor. (Said ibn al Musayyib.) Kadına verilen değersizliğe bakın ki, dördüncü Halife Ali'nin oğlu Hasan 250 kadınla evleniyor! Babası sadece 10 kadınla nikâhlanmış. Kadını böyle aşağılık, gerçek sevgiye, dostluğa ve saygıya layık görmemek Eflatun'un ideal toplumunda da var. Eski Yunan'ın köle emeğine dayanan ve filozoflar, matematikçiler ve sanat erleri tarafından idare edilmesi istenen ideal toplumunda birinciler aşağılık, ikinciler soylu, yüksek sınıfları belirler. El ile çalışmak kölelerin işidir. Filozoflar için böyle çalışmak, dünya

gereksinimleri için, ticaret filan gibi şeylerle uğraşmak pek küçültücü işlerdir.

Kölelerin yapması gereken böyle faaliyetler insanı entelektüel çalışmalardan ve

yüce sosyal faaliyetlerden alıkoyar. Yunan uygarlığının ruhla bedeni, zorunlu işle oyunu, uygulama ile teoriyi, birbirinden katı duvarlarla ayırması Batı uygarlığının hemen her yanını etkilemiştir. Böyle bir toplumda filozoflar ne yazık ki çocuk sahibi olmak zorundalar. Bu da vücutça çalışma gibi süfli bir işi gerektiriyor. Kadın erkeği böyle adi bir işe zorladığı için, onun yeri de köleler ve esirlerin sınıfıdır. Kadınla erkek arasında gerçek sevgi ve tutku olamaz. Böyle toplumlarda, ister Müslüman olsun, ister Hristiyan gerçek kadın sevgisi ve tutkusu çiçeklenemiyor. Erkeğin içinde bundan doğan büyük boşluk kolayca soyut bir aşkla dolduruluyor. (Roberta Koleçofski'nin açıklamalarına dayanan bu yorumu, ilkin öğrencim Süha Oğuzertem'in Ahmet Hamdi Tanpınar üzerine yaptığı pek değerli tezinden öğrendim. Asıl kaynak makaleyi daha sonra gördüm). (Koleçofski, 32-34). Yunus Emre'nin divanında Tasavvuf'un, (telvin), ruhun halden hale geçmesi anlayışından gelen şiirler de var. Bunların bir kısmı onun en güzel dizelerini içine alır. İnsan ruhunun eşyada, nebatta, hayvanda ve insanda belirdikten sonra Tanrı'ya dönüşünü anlatan bu şiirler (ki bunlara tevriye denir) tıpkı aşkı anlatan şiirler gibi iki anlam sergileyerek gelişirler. Biri Tasavvuf inancıdır. Öteki ise insan ruhundaki dalgalanmaları sergiler gibidir. Öyle ki, bunları okuyanlar şiiri istedikleri yana çekerek yorumlayabilirler. Ben bu dizeleri daha çağdaş bir anlayışla yorumluyorum. Yunus bunlarda bize kendi içindeki yıkılmaları ve yapılmaları anlatıyor; bir umutlu bir umutsuz, bir mutlu bir mutsuz, bir yıkılmış bir güçlü, bir ak bir kara, bir karıncadan alçak bir göklerden yüce. Hepimizin içindeki dalgalanmalar bunlar:

Hak bir gönül verdi bana ha demeden hayran olur
Bir dem gelir şâdi olur bir dem gelir giryân olur

Bir dem varır mescitlere yüz sürer anda yerlere
Bir dem varır deyre girer incil okur ruhban olur

Bir dem sanasın kuş gibi şol zemheri olmuş gibi
Bir dem beşâretten doğar hoş bağı ile bostan olur

Bu cisim belâsıdır adım Yunus olduğu
Zatım sorar olursan sultana benem sultan

Evvel benem ahir benem canlara can olan benem
Azıp yolda kalmışlara hazır medet iren benem

Halk içinde dirlik düzen dört kitabı doğru yazan
Ağı üstüne kara dizen ol yazdığı Kur'an benem

Dost ile birliğe yeten buyruğu neyise tutan
Mülk bezeyip dünya düzen ol bahçıvan hemen benem
.....

Bakan benem gören benem alan benem veren benem
Ne Cebrâil ne Mikail İsrafillik kılan benem
Emriyle bulut oynatan yerde bereket kaynatan
Elimde kudret şiniği halka rızkın veren benem
Benim Hakk'ın kudret eli benim beli aşk bülbulü
Söyleyip her türlü dili halka haber veren benem
.....

Kâbe vü büt iman benem çarh uruban dönen benem
Bulut olup göğe ağan yağmur olup yağan benem

Yıldırım olup şakıyan şakıyp nefsin dokuyan
Yer karasında borkiyen şol ağulu yılan benem

.....

Bir niceye verdim emir devlet ile sürdü ömür
Yanan kömür kızan demir örse çekiç salan benem

Yunus bize hafif güldürünün, acı kınamanın ve kara yerginin de ilk örneklerini verir. Yunus'tan evvel edebiyatımızda böyle bir gelenek yoktur. Göçebe toplumunun

Hanlarını ve Beylerini ululayan epik şiirimiz yergiye yatkın değildir. Oğuz beylerini yeren, kınayan nakışlar epikte yer almaz. Epik şiirin ideolojisi tektir

ve göçebe toplumu dış düşmanlara karşı birleştirmeye yönelmiştir. Sınıf çatışmalarının ve iş bölümünün daha gelişmemiş olduğu göçebe toplumunun üyeleri üstelik birbirinin akrabası olduğuna inanırlar. Hepsi, Hanlar ve Beyler de içinde, mitolojik bir Atadan inmişlerdir; bölünmemeleri gerekir. Bu demek değildir ki göçebe toplumunda çatışmalar, gerginlikler yoktur. Elbet vardır, ama epikte yansımaz, yahut dolaylı, hafif dokunmalar halinde epiğe girer yergi. Dede Korkut hikâyelerini çalıp, söyleyen ozan, kopuzunu eline alıp bir topluluğun

önünde sanatını göstermeye başlayınca, her halk sanatçısı gibi kişisel yaratının iticiliğini duyar. Çünkü, o sadece bir sanatçı değildir; her sanatçı gibi başka kişilikleri de olan bir insandır; babadır, zengindir, orta hallidir, fakirdir, kendisi ile barışıktır, yahut değildir. Sanatını gösterirken yer yer bu kişilikler ağır basar; o zaman ozan epiği keser, kendi söyleyeceklerini dile getirir. "Istitrat" adını verdiğimiz bu dokunmalar, akıl vermeden yergiye kadar varan bir çizgi üzerinde yer alır. Böylece kişisel ve görsel, gelenekselin içine katılmak olanağı bulur. Dede Korkut kitabında bile, anlatıcı ozanın kişisel görüşlerini belirten böyle yerler kalmıştır. Buralarda biz epiğin tek ideolojisinden sapmalar, yergi ve eleştiri buluruz. Bey Büre Bey hikâyesinde, Hanlar el kaldırıp, Tanrı bir evlat versin Bey Büre'ye diye dua edince, sözü ozan

alır ve der ki: "O zamanda beylerin alkışı alkış, kargısı kargış idi. Duaları müstecap olurdu" (Gökyay, s. 31). Burada artık geleneksel epik şiir konuşmuyor. Beylerin karşısında hikâyeyi anlatan ozan konuşuyor ve halince diyor ki: "Beyim eski beyler nerde, siz nerede? O beyler temiz kalpli insanlardı; Tanrı dualarını kabul ederdi; siz öyle değilsiniz." Ozan bunu doğrudan, dobra dobra söylemiyor; dolaylı söylüyor, ama yaptığı bir kınamadan başka bir şey değildir.

Uruz Bey'in tutsak olduğunu anlatan hikâyede adını sanını bilmediğimiz ozan, çevresine böyle eleştirici bir gözle bakıyor. Şöyle diyor: "Uruz babasının sözünü

kırmadı. O zamanlar oğullar ataya muhalefet etmezdi; oğul ata sözün iki etmezdi. İki eylese ol oğulu kabul eylemezler idi" (Gökyay, s. 63). Burada da ozanın demek

istediği şu: Bugün evlatlarda ataya saygı kalmadı. Hikâye anlatımı sırasında böyle kişisel yorumlarda bulunmak, beğenilerini, eleştirilerini belirtmek halk hikâyelerimizde bugün de çok kullanılan bir tekniktir (Başgöz, 1986).

Yunus Emre'nin tümünden yergiye ve kınamaya ayrılmış şiirlerinin sayısı üçü geçmez.

Gene az sayıda çift dize ile başka şiirlerinin içine Yunus yergiyi sokar. Bunların bir kısmında yergi bize Dede Korkut'taki ozanı hatırlatır. Geneldir, belli kişilere ve sınıflara yönelmez. Belli bir zamana ve insan çevresine oturmaz; somut insanları ve olayları bize vermez. Ama, Yunus, Ozan gibi dolaylı da konuşmaz, söyleyeceklerini açıktan, dobra dobra söyler: "Din diyanet kalmamıştır. Evlat babanın sözünü tutmamaktadır, ahir zaman olmuştur; iyi Müslüman seyrek; halk öğüt dinlemez, herkes birbirine kötü davranır (Divan s. 288). "Oğlanlar öğüt almaz, yiğitler tövbe kılmaz, ihtiyarlar namazı, duayı unutmuştur. Helal yenmez, haram kıymetli olmuştur, dünyayı haramla şarap doldurmuştur. Fesat iş tutanlar değerli insan sayılır. (Divan, s. 100, 300) Ama usta sanat eri Yunus'un yergisi bu genel düzeyde kalmaz; yerseler, özele, somuta iner. O zaman Yunus eti, kanı ve edip eyledikleri ile belirli gerçek kişilerin ve sınıfların gerçek niteliklerini gözlerimizin önüne serer. İşte zamane beyleri:

Gitti beyler mürveti binmişler birer atı
Yediği yoksul eti içtiği kan oluptur

Beyler azdı yolundan bilmez yoksul halından

İşte gaflete düşüp, Hak yoluna bir yufkaya kıyamayanlar:
Bir nice kişilerin gaflet gözün bağlamış
Hak yoluna der isen bir yufkaya kıyamaz

İşte Hocalar, danışmendler ve yarım aydınlar:

Peygamber yerine geçen hocalar
Şu halkın başına zahmetli oldu

Danışman okur tutmaz derviş yolun gözetmez

Şimdi üç buçuk okuyan yaman danışman olur

Dervişleri iyiden idealleştiren Yunus, onların arasına katıldıktan sonra,
dervişin de kötüsünü görmüş olmalı ki onları da kınamaktan çekinmiyor:

Ben dervişim diyenler haramı yemiyenler
Haramın yenmediği ele geçinceyimiş (geçinceye kadarmış)

Yunus'un şiirindeki yerginin ağırlığı ham sofuların Tanrı anlayışı üzerinde toplanır. Onun şiiri, bu yanı ile de çığır açıcı ve kalıcı olmuştur. Yunus'un en acı yergileri bu bağnaz Tanrı anlayışına yöneliktir. Şairimiz yargılayıcı, esirgeyici ve bağışlayıcı olan bir Tanrı'nın, kötülüklerin ve eşitsizliklerin yaratıcısı gibi görülmesine dehşetli içerler. Bu tersliği Yunus'un aklı almaz; inceden alay eder:

Bir kuluna atlar verip avret ü mal çiftler verip
Hem yok birinin bir pulu ol Rahim ü Rahman benem
Bu işleri sen bilirsin sen verirsin sen alırsın
Ne kim dilerse kılarsın ya bu soru hesap nedir

Levh üzere kimdir yazan azdıran kim kimdir azan
Bu işleri kimdir düzen bu suale cevap nedir

Biz umarız rahmetinden cümle iş senin katından
Senin ol çok rahmetinden bu bir avuç türap (toprak) nedir

Yunus Emre bu ikilemi sonuna kadar götürür ve böyle bir Tanrı anlayışına tümünden başkaldırır. Uzun bir şiiri (münacat) bu başkaldırmanın şiir dilinden anlatımıdır. Tasavvuf anlayışı ile sevecen, bağışlayıcı, koruyucu bir Tanrı sevgisine ulaşan, böyle bir Tanrı'ya inanan Yunus, kin, sorgu sual, ceza, cehennem azabı gibi bağnazlıklar ve katılıklarla donatılan Tanrı'ya der ki: "Benim halimi sorarsan sana cevabım şu olacaktır: Beni sen yarattın ve daha dünyaya gelmeden asi yazdın. Beni ben yaratmadım ki, sen yarattın, beni ayıplarla dolu yaratıyorsun, sonra da dönüp ayıp işler yaptım diye cezalandırıyorsun. Kıldan köprü yaratmışsın, gel buradan geç deyi. Kıl gibi köprüden hiç insan geçebilir mi? Ya bir yere dayanır, ya aşağı düşer, yahut ordan uçar. Beni ateşlere yakacağını söylüyorsun. Ben yanayım sen seyredesin, bu sana yakışır mı? Beni öldürüp, gözüme toprak doldurdun, daha intikamını almadın mı? Açık gizli her şeyi bilirsin. Yunus'tan sana hiçbir zarar geldi mi? Bir avuç toprak edeceğin nesneye bunca kıl u kal, kavgı gürültü değer mi ey Kerim ü Zülcelal? Yunus şiirinin temelini attığı bu yergi nakışı, kendinden sonra gelen halk şairleri, derviş şairler ve az sayıda divan şairince de izlenmiş, hele Alevi-

Bektaşî şiirinde bu nakış günümüze kadar sürüp gelmiştir. Çağımızın iki Alevî âşıkı Ali İzzet ile Veysel de Yunus'tan değişik konuşmazlar; Veysel der ki:

Kâinatı sen yarattın
Her şeyi yoktan var ettin
Beni çıplak dışar'attın
Cömertliğin nerde senin

Ademi sürdür bakmadın
Cennette de bırakmadın
Şeytanı niye yakmadın
Cehennem var da senin

Ali İzzet de aynı şeyi söyler:

Sesin duyan deniz coşar bulanır
Yüzün gören dağlar yanar küllenir
Deryan mı çoğalır neren bollar
Şu gözümün yaşın yere dökünce

Sağ yüzün gündüzdür yakar lambayı
Sol yüzün gecedir ısıtır ayı
Şimden sonra kınamayın kimseyi
Sen gibi büyükler hatır yıkınca

*Not 1 :

Bu insan yaratılışı inancının önemi şudur: Sünnî inanışa, yani Kur'an'a göre Tanrı birgün meleklerle "yeryüzünde bir egemen yaratmak istiyorum", demiş, melekler de, "yeryüzünde fesat çıkaran, kan döken kimse mi yaratmak istiyorsun" (İkinci Bakara suresi) diyerek karşı gelmişler. Bunun üzerine Tanrı, "sizin bilmediğinizi ben iyi bilirim" karşılığını vermiş. Ve insanı "balçıktan" (Altıncı sure) yaratmış. İster gerçek anlamıyla alalım, ister balçığı bir sembol olarak görelim, bu yaratılışın insanı değerli kıldığı söylenemez. Bunda Tanrı ile insan ilişkisi, bir efendi kul ilişkisidir. Tanrı, o işine karışılmayan, hikmetinden sorulmayan yüce varlık öyle istediği için öyle olmuştur. İnsan etkin değil, edilgin bir yaratık olarak Tanrı emirlerine körü körüne uymakla görevlidir. Batınî inanışa göre, insan Tanrı nurundan yaratıldığından, Tanrı nitelikleriyle donanmış olarak yaratıldığından, pek değerli ve yüce bir varlıktır.

* Not 2:

Yunus Emre ve Mevlana gibi büyük sufiler dünyadan göçtükten sonra, batınî inanışlara Anadolu Aleviliği sözcülük etmiş; insanın ululuğu düşüncesi Alevî-Bektaşî edebiyatının en önemli nakışlarından biri olmuştur. Üstelik, Alevilik, Türkçe'yi dua ve edebiyat dili olarak seçtiği için, batınîliğin din, dünya, politika ve sosyal adalet anlayışı halk arasında tutunabilmiştir. Burada bir soruya yer açıldı. Yunus Emre Alevî-Bektaşî midir? Abdülbaki Gölpınarlı daha 1941 yılında bu soruyu tartışma konusu yapmıştı. "Yunus ile Âşık Paşa ve Yunus'un Batınîliği" adlı kitapçığında Gölpınarlı diyor ki: "Esasen Yunus'u biz şîayı İmamiye müçtehidî (inananı) olarak takdim etmiyoruz... Şii diyemeyeceğimiz nice Sünniler vardır ki batınîdir (s.31). Daha sonra Gölpınarlı Yunus'un batınîliğini açıklıyor. Bunu, bir yandan onun şiirlerinden aldığı örneklerle; bir yandan da Yunus'un bağlı olduğu Taptuk Emre, Sarı Saltık ve Barak

Baba gibi dervişlerin batınîliğini ileri sürerek yapıyor. Onun vardığı sonuç şu: " ... bütün peygamberlerin sırrını kendisinde duyar (Yunus Emre), Hüseyin ibni Mansur gibi bir vahdet eridir (s.40)."

Yunus'un batınî inanışları üzerinde daha evvel, yeterince durduğumuz için Gölpınarlı'nın izahlarını buraya almayacağız. Şu kadarını söylemeli ki, Yunus'un zamanında Alevilik de, Bektaşîlik de sistemleştirilmiş bir tarikat olarak ortada yoktu. Bu sistemleştirme işi daha sonraki yüzyıllarda yapılmıştır. Bunun için

Yunus'un batınîliği, Alevi-Bektaşilerin batınîlik anlayışına benzer. Alevi-Bektaşiler de Yunus Emre gibi batınî kaynaklara bağlandıkları içindir ki, Yunus'un şiirleri ile Alevi nefesleri arasında, özellikle konular bakımından büyük benzeşmeler vardır. Aslında Hacı Bektaş Veli de, Yunus gibi bir dervişti. Bektaşî geleneğinin bunları birbirine bağlaması, inanış bakımından da yakışmaz değildir.

YUNUS EMRE VE HALK EDEBİYATI

Yunus Emre'nin iyi bir medrese eğitimi görmüş olduğu açık. Kur'an'dan bazı ayetleri Türkçe söyleyecek, bazı ifadeleri Arapça olarak şiirlerine yerleştirecek kadar Arapça'yı; İran şairlerini okuyup, onlardan Türkçe'ye çeviriler yapacak kadar Farsça'yı biliyor. Yaşadığı çağda ancak Arap ve Fars kaynaklarından öğrenilebilecek Tasavvufun bütün inceliklerini öğrenmiş. Şiirlerinde bunları sadeleştirerek halka açıklıyor. İlk Türkçe divanı düzenleyecek kadar aruzla şiir yazmış. Ama şiirleri arasında öyleleri var ki, hem aruzun hem hece vezninin kalıplarına uyuyor; ayrıca, hece vezni ile yazılmış şiirleri de var. Yunus Emre'nin şiirlerinde başka özellikler de var ki, onlara bakarak Yunus'un halk edebiyatı geleneğimizi iyi bildiği söylenebilir. Söz gelimi Yunus, Dede Korkut hikâyelerine hiç de yabancı değil. Onları okumuş, yahut dinlemiş ve şiirlerinde bu hikâyelerden alınan yerler var. Aşağıdaki değinmeler Dede Korkut hikâyelerindeki Deli Dumrul Boyu'ndan:

- I. Ne kişidir Azrail ki kasdide canıma
Ben anın kendi kasdını kendiye zindan eyleyem
(Divan, 202)
- II. Azrail ne kişidür kasd idesü canuma
Ben emanet ıssıyla anda bitrişüp geldim.
(Divan, 214)
- III. Bana canı sen verdin Azraile buyurdun
Senden artuk kimseye emanet verimezim
(Divan, 258)
- IV. Çün Azrail ine tuta assı (fayda) kılmaz ana ata
Kimse duymaz o heybeti halktan medet irmez ola
(Divan, 53)

Bu şiirlerle ilgisini göz önünde tutarak Deli Dumrul hikâyesini özetleyelim. Çünkü bu dizeler bize göre Deli Dumrul hikâyesinin en belli nakışlarını anlatıyor.

Duha Koca Oğlu Deli Dumrul birgün ağlayan ve şıvan eden bir oba halkına rastlar ve sorar: "Mere kavatlar benim köprümün yanında ne ağlarsız, neye şıvan edersiz?"

Dediler: "Hânım, bir yahşi yiğidimiz öldü, ona ağlarız" dediler. Deli Dumrul sorar: "Mere yiğidinizi kim öldürdü?" Dediler: "Vallahi bey yiğit, Allah Taaladan

buyruk oldu, al kanatlı Azrail ol yiğitin canın aldı". Deli Dumrul aydur: "Mere Azrail dediğiniz ne kişidir ki adamın canın alır?" .. Deli Dumrul'un sözü Hak Taalaya hoş gelmedi.. Azrail'e buyruk eyledi kim, "Ya Azrail, var dahi ol deli kavatın gözüne görün, benzini sarart, canını hırlat, al " dedi. Al kanatlı Azrail, gerçekten de Deli Dumrul'un atına görünür, at ürker Dumrul'u yere vurur. Azrail Dumrul'un üzerine çöküp, canını almak ister; o vakit Dumrul sorar: "Sen benim canımı neden alıyorsun?" Azrail, Tanrı'nın emri ile canını alacağını söyleyince Dumrul, can alıp can verenin Tanrı olduğunu şaşarak öğrenir ve Azrail'e "Sen aradan çık, ben Tanrı ile söyleşeyim" der ve Tanrı'ya yalvarır; Tanrı Dumrul'a acır, Azrail'e emir verir ki, "Dumrul can yerine can bulsun, kendi canı azat olsun." Dumrul babasına varır, can ister; babanın canı tatlıdır vermez, anana git der. Dumrul anasına gider, can ister; ananın da canı tatlıdır vermez; karına git der. Dumrul'un karısı, "bir canda ne var ki anan ile baban

vermemişler, benim canım sana feda olsun" der. Tanrı'ya bu cömertlik hoş gelir; ana ile babanın canlarını aldırır. Dumrul'la karısına iki yüz yıl ömür verir. Yunus "Azrail ne kişidir ki kasdide canıma" derken, Dede Korkut'un yukardaki, altı çizili sözlerini şiire aktarmaktan başka bir şey yapmıyor. II numaralı dizelerdeki "Canı bana sen verdin, Azrail'e bildirdin" ifadesi Deli Dumrul hikâyesini bilmeden anlaşılmaz. Yunus şiirde Azrail'e "bildirdin" diyor, ama neyi bildirdiğini söylemiyor. Anlatım eksik kalıyor. Yunus gibi bir söz ustasından böyle eksik bir anlatım beklenmez. Bu eksiği Dede Korkut hikâyesi tamamlıyor. Bu hikâyeden anlıyoruz ki Tanrı Azrail'e, "git Deli'nin gözüne görün, canını al" diye bildirmiş. Şiirde böyle eksik anlatım, ancak okuyan eksikliği kendi bilgisi ile dolduruyorsa hoş görülebilir. Yunus'un şiirini okuyanlar Tanrı'nın Azrail'e ne buyurduğunu biliyorlar. IV numaralı dizelerdeki, Azrail gelince anadan, babadan fayda olmaz, ifadesi de Deli Dumrul hikâyesinin en önemli nakışlarından birine değiniyor. Yunus'un dizeleri, Deli Dumrul hikâyesini yalnız kendisinin değil, Yunus'un çağında yaşayan okuyucunun da çok iyi bildiğini, hikâyenin daha 13. yüzyılda yaygın olduğunu da belirler. Yunus Emre'nin başka bir şiiri, şairimizin, halk edebiyatımızın en çok sevilen türlerinden birini, mânileri de bildiğini gösteriyor. Mânî sözcüğü, Yunus'un şiirinde, genel olarak anlam karşılığı kullanılır. Şöyle:

Eydürsün kim gözüm görür da'viyi mâ'niye verir
Gündüzün gün şule verir gece yiğrek durak nedir

Âşık Yunus bu sözü muhal deyi söylemez
Mâ'ni yüzün gösterir bu şairler kocası

Mevlâna sohbetinde saz ile işret oldu
Arif mâ'niye daldı çün bilebilir ferişte

Örnekler çoğaltılabilir. Bu anlamda kullanış yaygındır, başka şairlerimizde de görülür. Ama, Yunus, tek bir şiirinde mâni'yi anlam karşılığı değil de, bildiğimiz "mâni", yani sevgi anlatan dörtlük anlamında kullanıyor. O şiir şöyle:

Mâni'de getirmişler kardeşten yâr yeğrektir
Oğuldan daha tatlı eğer doğru yâr ise
(Divan, 55)

Yunus'un bu dizesi "mânide demişlerdir ki kardeşten yar daha tatlıdır" anlamına gelir; başka türlü yorumlanamaz. Gerçekten de "sevgili anadan babadan daha tatlıdır" diyen bir mâni günümüze kadar yaşamıştır. Ben, elimin altındaki kaynaklarda bu mâninin üç çeşitlemesini buldum. Şunlar:

Bahçelerde bal tatlı
Meyvelerde nar tatlı
Anam babam sağ olsun
Hepisinden yâr tatlı
(Nüzhet-Ferit, 109)

Tatlılardan bal tatlı
Meyvelerden nar tatlı
Anam babam sağ olsun
Hepisinden yâr tatlı
(Bayrı, 61)

Kaleden indim atlı
Mahramam dolu tatlı
Anam babam sağ olsun
Hepisinden yâr tatlı
(Murat, 296)

Yunus'un sözünü ettiği mâni bizce budur. Başka kaynaklar taransa "sevgili kardeşten de tatlıdır, yahut yâr kardeşten tatlıdır" diyen bir çeşitleme de, herhalde, bulunacaktır. Ama, bulunmasa bile, bu kadarcık anlam kayması, halk edebiyatımızda sık görülür ve kolay anlaşılır bir olaydır. Şiirini kurarken Yunus

Emre, öyle görülüyor ki yalnız destan geleneğinden değil, mânilerin renkli ve ince anlatımlı dilinden de faydalanmış.

Yunus Emre'nin bu dokunması, mânilerimizin 13. yüzyılda bilinen türler olduğunu belirtmekte yalnız değil. Onun çağdaşlarından şeyyat Hamza'ya mâniler yakıştıran bir hikâye var elimizde. Fuat Köprülü'nün bildirdiğine göre (Dergâh C.I, No. 4. Biz bu yazıyı görmedik, Niyazi Eset, Maniler, 1944, s. 19' da verilen özetinden alıyoruz) şeyyad Hamza bir gün şakirdleri ile giderken, yolları bir köye uğrar. Köy kenarında toplanmış kadınlar görürler. şeyyad Hamza bir mâni ile kadınlara hallerinin nice olduğunu sorar. Kadınlar da, çok açık bir mâni ile karşılık vererek, erlerinin askere gittiğini, bu yüzden vücutlarının yas tuttuğunu söylerler. Yunus'un mâniden söz etmesi, bu hikâyeye olurluk kazandırıyor. Başka bir kitabımızda, mânilerimizin Karacaoğlan şiirine de katkıda bulunduğunu belirtmiştik. (Başgöz, Karacaoğlan, 26) Öyle görülüyor ki mâni türü halk şairlerimize olduğu kadar, Yunus Emre'ye de faydalar sağlamış.

Yunus Emre, halk bilgeliğinin anlatım türlerinden biri olan atasözlerimizi de iyi

biliyor. Hem şiirlerinde, hem "Risalet al-Nushiyye"de atasözleri kullanmış. Bunlardan bizim görebildiklerimiz şunlar:

1. Bastığı yerde ot bitmez. (Divan, 20)
2. Erin baylığı mal ile değildir. (Divan, 31)
3. Kimesne suçu ile kimse kınanmaz. (Divan, 39)
4. Katran kabına bal konmaz. (Divan, 36)
5. Bir nicesine kaç der, bir nicesine tut der. (Divan, 77)
6. Su ile gönül yunmaz. (Divan, 83)
7. El var elin üstünde. (Divan, 85)
8. Son pişmanlık assı (fayda) kılmaz. (Divan, 87)
9. Az söz erin yüküdür, çok söz hayvan yüküdür. (Divan, 88)
10. Kardaşına kuyu kazan akibet kendi düşer. (Divan, 89)
11. İyi söz ile her iş başa gelir. (Divan, 89)
12. Dağ ne kadar yüksek olsa yol onun üstünden aşar. (Divan, 292)
13. Yüz çakallı gelirse yalıncağı soyamaz. (Divan, 340)
14. Ağız ağızdan kutludur. (Divan, 341)
15. Hınzırdan geridir gammaz. (Divan, 342)

Biz Yunus Emre'nin hiç olmazsa bazı şiirlerini, daha sonraki âşıklarımızın yaptığı gibi, bir müzik âletinin eşliğinde söyleyip çaldığını sanıyoruz. Onun şiirlerinde bunu belirten bazı işaretler var. Yunus, bazı şiirlerini yazmadığını, onları sözlü yarattığını belli ediyor; diyor ki:

Yunus bu sözleri çatar sanki balı yağa katar
İkilik ile gezen doğru yol bulmuş değil

(Divan, 180)

Yunus eder erenlerin dirliğini dirilmedim
Gücüm yettiğince bari soylarını soylayayım

(Divan, 257)

Yunus bilmez kendi hâlin Çalab'dur söyletir dilin
Bir nicesi yeni gelin ak değirmi yüzler yatar

Yunus Emre bu hûb sözü sayru yatarken söyledi
Gezmeğe talabır canı takati ermez neylesin

(Divan, 263)

Yunus Emre "söz çattım", "soy soyladım", "dilimi Tanrı söyletti", "söz söyledim" diyor da, yazdım, şiir yazdım, elime kalem aldım, yahut Tanrı yazdırdı demiyor. Onun söylediklerinin hiçbirisi elde kalem, şiir yazmanın işareti değil. Halbuki, ondan sonra gelen Divan şairlerinin çoğu kalemlerini metheden şiirler yazmıştır. Ama, elimizde bir Yunus divanı olduğuna, bu divan da aruzla yazılmış şiirlerle düzenlendiğine, divan düzenleme de a'dan başlayıp z ile biten uyaklı gazeller gerektirdiğine göre, Yunus'un şiirlerinin büyük kısmının kâğıt üzerine yazılmış olduğunu kabul etmek gerekiyor. Ama, herhalde bir kısmı da ilahi halinde, müzikle

söylenip, okunmuş.

Daha evvel verilen Ebussuut Efendi'nin fetvası, bazı törenlerde Yunus şiirlerinin

ilahiler halinde okunduğunu açıklıyor, "teganni edildiğini" söylüyor. Bunların Taptuk Tekkesi'ndeki semah törenlerinde de türkü ve ilahi olarak çalınıp söylenmiş olduğunu kabul etmemek için bir sebep yok. Benzeri törenlerde türkü halinde olmayan, çalgısız şiir okunması gelenek değildir. Daha ileri giderek Yunus'un kendisinin bir müzik aleti çaldığını ileri sürebiliriz. Yunus yukardaki dizelerinde "Erenlerin iyi günlerine yetişemedim, bari soylarını soylayayım" diyor. Soy soylamak bizim epik edebiyatımızda bir kimseyi, yahut bir kimsenin soyunu sopunu ululamak için türkü söyleme demek olur; türküyü de bir müzik aleti eşlik eder. Dede Korkut hikâyelerinde sık sık şöyle yazılmıştır: "Dirse Han bunu işitti, eydür kırk yoldaşım aman, Tanrı'nın birliğine yoktur güman. Benim elimi şeşin (çözün), kolça kopuzum elime verin. Ol yiğidi ben döndüreyim... dedi.

Dirse

Hanın elini şeştiler, kolça kopuzun eline verdiler. Dirse Han karşı gelip soylamış, görelim Hanım ne soylamış" (Gökyay, 13). Salur Kazan hikâyesinde de şöyle geçer: "Mere kâfirler kopuzum getirin, sizi öğeyim dedi. Vardılar kopuzunu getirdiler, eline alıp orada soylamış, görelim Hanım ne soylamış." (Gökyay, 136).

Soylamak için ele bir müzik aleti almak gerekiyor. Yunus da soy soylarken herhalde bir müzik âleti çalıyordu.

Bazı kaynaklar Taptuk Emre'nin şeşte çaldığını belirtiyorlar. Ama, Yunus Emre şeşte çalarım demiyor, "şeşte dinlerim" diyor. "Kopuz dinlerim" diyor. (Gölpınarlı, Tasavvuf, 53). Yunus Emre bizce bu çalgılardan birini çalmayı öğrenmiştir. Baba Taptuk'un fikirlerini yaymak için göçebeler ve köylüler arasında dolaşan, onlara şiirleri ile seslenen Yunus Emre'yi, eğer yazdıklarını şiir gibi okusa, Oğuz ve Türkmen obalarında kimse dinlemeyecekti. Bizim halk edebiyatımızda türküsüz şiir okuma diye bir gelenek yoktur. Şiir çalınır, söylenir de öyle dinlenir. Sesi türkü söylemeye yatkın olmayan hikâyeciler, yanlarına bir çalgı çalan ve türkü söyleyen bulduktan sonra halka hikâye anlatırlar. O kadar ki at üstünde giden hikâye kahramanları bile, ya kargısını saz edip "basar dertli sinesine, gelir sözün binasına", yahut eğer kadın ise, "On

iki belik saçtan birini ayırıp saz yerine "dertli sinesine kor, saç siyah, gerdan

beyaz, birbirlerine yakışır." Türkü ancak böyle söylenir.

Yunus Emre edebiyatımızın ve kültürümüzün bir geçiş çağında yaşamıştır. Göçebe kültürü Anadolu'da yerleşik kültüre dönüşmekte; yerleşme birimlerinde ise eğitime

dayanan yeni bir klasik edebiyat çiçeklenmektedir. Gazeli, kasidesi, mesnevisi ve

İslam kültür temeli ile bu edebiyat aydınların ve idarecilerin edebiyatı olmaya adaydır; en büyük ustalarını Yunus'tan ancak iki yüz yıl sonra

yetiştirebilecektir. Yunus bu edebiyatın kurucularından biridir. Ama, Yunus'un dinleyicisi, sadece, konaklarda ve divan köşelerinde oturan Sünni Müslüman değildir. Köyde, obada Türk halk edebiyatının örneklerini dinleyerek büyüyen

köylü, konargöçer, yahut eğitimsiz kasaba ve kent halkıdır. Onların arasında epik

gelenek ve sözlü edebiyat yaygındır. Örnekleri bize kadar gelmemiş olmakla birlikte, bu edebiyatın türkü ve ağıt gibi öteki türleri de, herhalde halk arasında yaşıyordu. Ama epik şiirin ozanı artık yerleşik kültürün aradığı sanatçı

değildir. "At işler er öğünür" diyerek göçebe kültürünün dünya görüşünü özetleyen

atasözü, yerini "Alet işler el öğünür" diyen kültüre bırakmaktadır. Yunus ne bir âşık, ne bir halk şairi. Ama şiirlerini tekkede, köy odalarında, göçer illerde halka okuyup dinletiyor. Onun için hem Türkçe'ye açıyor aydın şiirini, hem de halkın edebiyatından şiirinde faydalaniyor. Oğuz epik edebiyatını iyi bildiği gibi, mânilerimizi de biliyor, hiç olmazsa hece ile yazdığı şiirleri bir müzik aleti eşliğinde, türkü olarak da söylüyor.

DİL REFORMCUSU YUNUS EMRE

Yunus Emre'nin yetiştiği yüzyılda sözlü edebiyatımızın renkli ve zengin bir dili vardı. Bu edebiyattan yazıya aktarıldığı için bize kadar gelen Dede Korkut Hikâyeleri bunun en güzel kanıtıdır. Ama Türklerin, o vakit gelişmiş bir yazılı edebiyatı, ister şiir, ister düzyazılı olsun, henüz yoktu. 13. yüzyılın yazarları, Cumhuriyet dönemi yazarlarının dil sorunuyla karşılaştı. Cumhuriyet yazarlarının geçmişinde, gerçi, beş yüz yıllık bir edebiyat vardı. Ama, halkın anlamadığı bu edebiyat dili değiştirilecekti. Türkçeyi, Arap ve Acem dillerinin yok edici baskısından halk edebiyatı korumuş olduğu için, yeni devrin yazarı, edebiyat dilini kurarken, ilkin o hazineye başvuracaktı. Bu kaynakta kullanılmadan kalmış veya sadece halk edebiyatında kullanılmış sözcükleri ve deyimleri bulacak, toprak altından çıkaracak ve edebiyat dilinde onlara yeniden can verecekti. Ama halk dili ve edebiyatı, yeni kavramları, yeni dünya görüşlerini anlatmak, özellikle bilim dilini oluşturmak için yeterli değildi. O vakit, yeni bir uygarlığın rahat ve kolay anlatımı için, yeni sözcükler, yeni deyimler yaratılacak veya öteki Türk lehçelerinden alınacaktı. Bu çabanın sürüp gitmekte olması, ne çetin bir iş olduğunu gösterir.

Yunus Emre de aynı sorunla karşılaştı. Türk destan dili, veya Türk halk edebiyatının dili, yeni Müslüman ideolojisinin dili değildi, İslam uygarlığını anlatmaya yetmiyordu. Müslümanlığın kutsal kitabı, edebiyatı, efsaneleri ve hikâyeleri ya Arapça, ya Farsça yazılmıştı. Yunus Emre, şiirinde bu yeni kavramları anlatabilmek için, ya yeni sözcükler yaratacak, ya da, bunu yapamadığı

zaman, yabancı sözcükleri kullanacaktı.

Yunus Emre, bilinçli olarak bu yolları denedi. Ama, Arapça'nın ve Farsça'nın gramer kurallarını kullanmamaya, özellikle dikkat etti. Böylece, şiirinin dilini kendisi kurmak gibi çetin bir işi başardı. Bu gerçekten zor bir işti. Çünkü, sorun sadece çeşitli kaynaklardan derleyip toplayarak bir yazı dili kurmak işi değildi, aynı zamanda, bu dili okura sevdirmek işiydi. Yunus bu konuda o kadar başarılı olmuştur ki, onun kurduğu şiir dilini, Rum da, şam da, göçebesi de, köylüsü de anlamış, sevmiş, daha sonra onun ardından gelen bir şairler ve dervişler kuşağı da bu dilin açtığı edebiyat yolundan giderek eserler vermişlerdir. Divan şairlerimiz aynı yoldan gitmiş olsalardı, şimdi bir edebiyat dili sorunumuz olmayacaktı.

Yunus Emre, ilkin yabancı sözleri Türkçeleştiriyor. Farsça "guş" demiyor, "kulak"

diyor, "çeşm" demiyor, "göz" diyor, "murg" demiyor, "kuş" diyor. Sonra da yabancı

dilde kurulan isim tamlamalarını Türkçeleştiriyor. Aşağıdaki liste, Mevlana'nın kullandığı Farsça tamlamalara Yunus'un önerdiği ve kullandığı Türkçe tamlamaları gösteriyor.

Mevlânâ'daki isim Yunus'taki

Tamlamaları Tamlamalar

gûş-ı can can kulağı

çeşm-i can can gözü
menzil-i can can menzili
murg-ı can can kuşu
sırr-ı can can râzı
âyine-i dil gönül aynası
hâne-i dil gönül evi
râh-ı dost dost yolu
âteş-i aşk aşk odu
aftâb-rû güneş yüzlü
mâh-rû ay yüzlü
gül-rû gül yüzlü

Yunus Emre dil reformculuğunda daha da ileri giderek, Farsça'dan yararlanıp Türkçe deyimler üretiyor.

Farsça Türkçe
be zeban averden dile getirmek
kemer besten bel bağlamak
çarh zeden çarh urmak
dem zeden dem urmak
cevlan zeden cevlan urmak
cefa keşiden cefa çekmek
gussa horden gussa yemek.
(Gobeskiria 17)

Bu yollarla şiir dilini tamamlayamayan Yunus Emre, "zehi", "bahadır", "züht", "mülk", "mutlak", "hicap", "zinhar", "tahammül" gibi nice yabancı sözcüğü kullanmaktan çekinmiyor.

Böyle de olsa, Yunus'un dili, halkın dili değildir. Kentli bir aydının dilidir. Ama, Yunus Emre, kendi zamanında kentlerde gelişen yazılı edebiyatın dilini halk diline yaklaştırmak, halk diliyle zenginleştirmek için, bilinçli bir çaba harcamıştır. Bu çaba Yunus'un şiir dilini halkın anlaması sonucunu vermiştir. Onun reformculuğu bu çabadaki ölçülü davranışından geliyor.

YUNUS EMRE'NİN HAYATI ÜZERİNE NELER BİLİYORUZ?

Yunus Emre'nin hayatı hakkında sınırlı bilgiler var elimizde. Bunların en sağlamı, yine Yunus'un kendi şiiri. Bu şiirler bize, kopuk kopuk da olsa, kısa ve eksik de kalsa, onun hayatını bir zaman dilimi içine yerleştirmek olanağını sağlar.

Yunus üç ayrı şiirinde Mevlâna Celâleddin Rûmi'yi anar:

Mevlâna Hüdâvendigâr bize nazar kılalı
Onun körklü nazarı gönlümüz aynasıdır

Mevlâna sohbetinde saz ile işret oldu
Arif manâya daldı çün bilebilir ferîşte

(Gölpınarlı, H. 52)

Sultan Seyyid Necmeddin fakih Ahmet Kutbeddin
Mevlâna Celâleddin ol Kutb-ı Cihan kanı

(Gölpınarlı, H. 53)

Gölpınarlı, ilk çift dizelerden Yunus'un 1273 yılında ölen Mevlâna ile görüşmüş olduğu sonucunu çıkarıyor. Sonunculardan ise Mevlâna öldükten sonra Yunus'un hayatta olduğunu anlıyoruz. Bu görüşler doğru olmalıdır.

Risalet al-Nushiyye adlı mesnevisinde Yunus Emre bize bir tarih verir:

Söze tarih yedi yüz yediyidi
Yunus canı bu yolda fidiyidi (feda idi)
(Gölpınarlı, H. 51)

Bu tarihten ilkin Köprülü, ilk Mutasavvıflar adlı kitabında söz etmiş (Köprülü, 283, 294); aynı tarihi özel kitaplığındaki bir Yunus divanında şöyle bulunduğunu belirtmiştir:

Yunus can doğruluğa kıldı kodu
Anın çün tarihi yedi yüz yedi.
(Köprülü, 231)

Ama bu divan ortaya çıkmamış ve kimse Köprülü'nün verdiği bu kayıt üzerinde durmamıştır. Köprülü 707 Hicri'yi Yunus'un tarikata girdiği tarih olarak kabul eder. Gölpınarlı ise bu tarihin Mesnevi'nin bittiği yıl olduğunu ileri sürer, ki bu doğrudur. Demek ki Yunus 707 (1307-1308) tarihinde bu uzun didaktik eserini yazmıştır. Böyle bir şiirin gençlik yıllarında yazılamayacağı açıktır. Adnan Erzi, eski bir mecmuanın kenarcılığına düşülen şu notu bularak yayınlamıştır:
Vefat-ı Yunus Emre sene 720.
Müddet-i ömr 82.

(Erzi, 85)

"Risalet al-Nushiyye"yi 1307'de yazıp bitiren ve 1273'te ölen Mevlâna ile görüşen Yunus'un 720 (1320-21) tarihinde ölmüş olmasında bir aykırılık görülmez. Onun için bu ölüm tarihini doğru saymak gerekir. 82 yıl yaşadığına göre Yunus 1238-39 yılında doğmuş olmalıdır. Yunus Emre'nin hayatı için bu tarih dilimleri içinde yaşamış olmasından başka bilginiz yok. Nasıl bir aile içinde büyümüş, hangi üstadların önüne diz çökerek ilim tahsil eylemiş, kimlerin etkisinde kalmış, şiir yazma yeteneğini nasıl geliştirmiş bilmiyoruz. Bursa, Sandıklı, Kula, Erzurum, Sarıköy ve Karaman'da mezarı gösteriliyor. Bunlardan Karaman ve Sarıköy, araştırmacıları ikiye bölmüş ve uzun tartışmalara yol açmıştır. Gölpınarlı, Yunus'u Sarıköy'de gömülü kabul ederken; Cahit Öztelli, Yunus Emre'nin Karaman'da yattığında ayak diremektedir. Araya Karaman ve Eskişehir Turizm derneklerinin de karışması ile tartışma uzayıp gitmektedir. Yunus Emre'nin Sarıköy'de yattığını ileri sürenler şu belgelere dayanıyor:
1. Hacı Bektaş Veli Vilayetnamesi:
Bu kaynak der ki: "Meğer Sivrihisar'ın şimal tarafında Yunus derler bir kimesne var idi; gayet fakir halli olup çiftçilik ederdi." Bundan sonra Vilayetname, Yunus Emre'nin bir kıtlık yılında nasıl Hacı Bektaş Veli'ye vardığını ve ondan buğday istediğini hikâye eder. Bu rivayeti daha evvel özetledik.
2. Lamii Çelebi (öl. 1582) Nefahat ül Üns çevirisi:
Lamii Çelebi, Yunus Emre'nin, Kütahya suyunun Sakarya suyuna karıştığı yerin yakınlarında yattığını söyler.
3. Kitab-ı Mahbûb-i Mahbûb
Bu kitap şeyh Halî Oğlu Sivrihisarlı Baba Yusuf (öl. 1513) tarafından yazılmıştır. Kitapta şöyle bir kısım var:

Azizlermiş hususa Yunus Emre
İdermiş zühd ü uzlet uyup emre
Bu yerdedir bu zümrenin mezarı
Müşerref eylemişlerdir diyarı.

4. Şakayık-ı Numaniyye.
Bu kaynak Yunus Emre'nin şeyhi olan Taptuk Baba için "Sakarya adı verilen nehre yakın bir karyede doğmuştu" der.
5. Ankara Eski Kayıtlar (Kuyud-ı Kadime) arşivinde bulunan ve Kanuni devrine çıkan (1519-1566) bir defterde Yunus Emre Bek adında birinin Sarıköy'deki

çiftliğini, Yunus Emre Zaviyesi'ne vakfettiği yazılıdır.

Abdülbaki Gölpınarlı'nın 3Yunus Emre, Risalet al-Nushiyye ve Divan3 adlı, 1965 yılında basılan eserinden özetlediğimiz bu bilgilerden sonuncu, yani 5 numaralı belgede adı geçen Yunus Emre Bek'in, yanlış okunduğu, doğrusunun Yunus Emir Bek olduğu açıklanmıştır. (Bak, Kunter, 98; Öztelli, 17).

Yunus Emre'nin Karaman'da, eski adı ile Larend'e gömülü olduğunu ileri sürenler

şu belgelere dayanıyorlar:

1. 1518 yılında, Yavuz Sultan Selim için düzenlenen Konya Vakıf Defterleri'nde şöyle bir kayıt var: "Bu yeri İsmail Hacı Cemaatı'ndan Yunus Emre, Karamanoğlu İbrahim Bey'den satın almış imiş, elinde mülknamesi vardır" (Barkan, 333; Konyalı 338; Öztelli, 24).

2. Vakıf kayıtları 16. yüzyıldan başlayarak Karaman'da, Kirişçi Baba adı ile tanınan bir Yunus Emre Zaviyesi'nden söz etmektedir. Bu zaviye 1500 tarihlerinde Nureddin Emre adlı birinin elindedir. (Konyalı, 372; Öztelli, 25).

3. Evliya Çelebi 1648'de Karaman'ı ziyaret edince şunları söylüyor: "Ve Kirişçi Baba Camii'nde Yunus Emre Hazretlerinin merkaddi (mezarı); Türkçe, Tasavvufane şiirleri, beyitleri ve ilâhileri meşhur-ı âlemdir. (Seyahatname, cilt. 9, s. 315).

4. Şikari Tarihi şeyh Yunus Emre adlı birisinden söz eder. Bu şeyh, Karamanoğlu Alaeddin Bey'e karşı bir ayaklanmaya katıldığı için asılmıştır. Öztelli'ye göre, "Öyleyse Yunus Emre 14. yüzyılın ortalarında sağdır, Karaman Sarayı'nda söz sahibi bir kişidir, Bulgar Dağı yörüklerinin ileri gelenlerindendir." (Öztelli, 34).

Selçuklu ve Osmanlı imparatorluklarında pek çok rastlanan Yunus Emre adı ile, bizim büyük şair Yunus Emre'yi birbirinden ayırmak gerek. Öztelli'nin ileri sürdüğü son belge, açıkça bir şeyh Yunus Emre'den söz ediyor. Bu bizim Yunus olamaz. Bizim Yunus Emre 14. yüzyılın ortalarına kadar sağ değildi. Aynı görüşü, Hacı İsmail Oğulları'ndan Yunus Emre için de ileri sürebiliriz. Bu Yunus Emre'nin

de bizim şair Yunus olduğu belli değil. Karaman'da gerçi bir Kirişçi Baba Camii ve tekkesi var. Bazı yeni kaynaklar bu tekkeye bağlı bir Yunus Emre Kabristanı'ndan, Yunus Emre Dergâhı'ndan, hatta Yunus Emre Sokağı'ndan, bize haberler veriyorlar. İ. Hakkı Konyalı 1930'larda, daha yıkılmadan evvel bu tekkeyi görmüş. (Konyalı, 374; Öztelli, 38). Kirişçi Baba Camii'nde yatan Yunus Emre'nin, bizim büyük şair Yunus olduğunu, ilk defa ve açık seçik, Evliya Çelebi söylüyor.

Sarıköy-Karaman ikilemesi bir zaman daha süreceğe benzer. Evliya Çelebi'nin sarih

ifadesi olmasa, Gölpınarlı'nın ileri sürdüğü delillere dayanarak Yunus'un Sarıköy'de yattığı söylenebilirdi. Evliya Çelebi'nin dışında kalan öteki kaynakların Karaman için verdiği bilgiler Yunus'un Karaman'da yattığını gösterecek kesinlikten uzak. Burada karşımıza çıkan en önemli sorun Evliya Çelebi'ye ne ölçüde güvenebileceğimizdir. Yunus'un Mevlânâ ile görüşmüş olması, iyi bir medrese eğitimi alması onun Selçuklu başkentine yakın bir yerde büyümüş olması ihtimalini kuvvetlendiriyor. Acaba Yunus'un Batınî inanışlarını benimsemesi Sünniliğin merkezi olan Konya'dan, Batınîliğin merkezi olan Karaman'a

geçmesi gibi sosyal bir temele mi oturuyor? Gerçi, Risaleti Nushiyye'de anlatılan

toplum yapısı Karaman beyliğine benziyor, ama şimdilik bu konuda kesin bir karar vermek zor. Aslında Yunus'un nerede gömülü olduğu önemli bir konu da değil.

Sarıköy yahut Karaman çevresi bize Yunus'un hayatı, eğitimi, şair olması ve hayat

faaliyetleri üzerinde yeni bilgiler vermedikçe, yani Yunus Emre'nin büyük sanat erliğini bize daha iyi tanıtmadıkça yalnız bir akademik tartışma olabilir. Anadolu toprağında yetişen bu büyük ustanın yine orada yatıyor olması bizim için yeterlidir.

Yunus Emre'nin şiiri, bize, onun hayatına şuradan buradan ışıltı tutan başka bilgiler de verir. Yunus Emre, Taptuk Emre adında bir şeyhten el almış, onun

tekkesine varmış, onun yoluna girmiştir. Bunu şöyle açıklıyor:

Yunus'tur dervişler kulu Taptuk gibi serveri var.

Aşk sultanı Taptuk'durur Yunus gedâdır kapıda.

Vardığımız illere şol safâ gönüllere
Baba Taptuk manisin saçtık elhamdülillah

Taptuk'un tapusunda kul olduk kapısında
Yunus miskin çiğ idik piştik elhamdülillah.

Sorun Taptuk'lu Yunus'a bu dünyadan ne anladı
Bu dünyanın kararı yok sen ne imiş ben ne imiş.

Yunus bir doğan idi konu Taptuk koluna
Avın şikâra geldi bu yuva kuşu değil.

Taptuk Baba'nın şeyhinin Sarı Saltuk, onun şeyhinin de Barak Baba olduğunu yine Yunus'un şiirlerinden öğreniyoruz.

Yunus'a Taptuk'tan oldu hem Barak'tan Saltuk'a
Bu nasip çün cuş kıldı ben nice pinhan olam.

Yunus Emre böylece Taptuk, Saltuk ve Barak Babaların yollarına bağlanıyor, kendisini onların din görüşleri ile halkalıyor. Taptuk Baba'nın yaşamış olmasından şüphe etmek doğru değil. Ondan, Yunus'un şiirlerinden başka, şakayık-
1

Numaniye, Bursalı Lamii ve Bektaşî Velayetnamesi de, yaşamış bir Baba olarak söz ediyor; tekkesi hakkında bilgi veriyor.

Şiirde adı geçen Sarı Saltuk, Sarı Saltuk Baba'dır. Selçuk şehzadesi izzettin Keykavus II, kardeşi Rükneddin'in elinden kurtulmak için, 1261'de, 50-60 obalık bir Türkmen topluluğu ile Bizans imparatoruna sığınır ve İstanbul'a varır. Bu Türkmenlerin başında Sarı Saltuk vardır. Bir zaman Bizansın başkentinde oturduktan sonra, yaylamaya alışkın bu "göçer iller", imparatorun kendilerine yaylak ve kışlak vermesini isterler. Bizans imparatoru da, 1262'de bu Türkmenleri

Dobruca'ya, Hristiyan halkın arasına yerleştirir. Böylece Sarı Saltuk'un adı Balkanlar'da Müslüman-Hristiyan halkın ilişkilerine karışır, Sarı Saltuk onları Müslüman eden bir efsane kahramanı haline gelir. 1300'lerden sonra Balkanlar'da tutunamayan bu Türkmenlerden bir bölüğü yeniden Anadolu'ya dönecek; bir bölüğü orada kalarak Hristiyanlığı kabul edecektir. Adları Keykavus'tan inen ve bugün Romanya'da yaşayan Gagauzlar bu Türkmenlerden kalmadır (Witteck, 649-50).

Barak Baba ise, yarî şaman, yarî mistik bir dervîş. Koyun postundan hırka giyiyor. Başına keçeden boynuzlar takınıyor; boynuna kınalı âşıklar asıyor; iki yanına takılmış zillerle gezip dolaşıyor. Çevresinde kendisi gibi giyinen dervîşleri; davullu, tefli bir de çalgı takımı var. Moğol Hanı Muhammed Hudabende, Barak Baba'yı sevip sayıyor ve bir iş için Baba'yı Giylan Hanına elçi gönderiyor. Giylan Hanı, Barak Baba'nın kılığını kıyafetini ve davranışlarını Müslümanlığa aykırı bulduğu için, bir rivayete göre, kazığa vurdurarak Baba'yı 1307 yılında öldürtüyor. Barak Baba ve adamları şam'da hayal perdesine çıkarılarak alay konusu ediliyor; haklarında kötüleyici türküler söyleniyor. Yunus'un yollarına bağlandığı bu Babaların ortak özellikleri var: Sünnî Müslümanlığın kurallarına aldırıyor, şeriatın buyruklarını yerine getirmiyorlar.

İçkili, çalgılı, oyunlu din törenleri yapıyorlar. Bu törenlere kadınlar da katılıyor. Şu veya bu biçimde hepsinin Baba İlyas'la ilişkileri var. Onunla beraber Selçuklularla savaşmamışlarsa bile onun destekleyicileri bunlar. Hepsi kurulu düzenin dini halini alan Sünnî Müslümanlığa karşı, ona aykırı düşen bir karşıt kültür içine yerleştirilebilirler. Yunus Emre de bu karşıt kültürün içinde; Yunus da inanış ve törenlerinde Sünnî düzene ters düşen davranışlar

gösteriyor.

Derli toplu bir hayat hikâyesinin içine yerleştiremesek de, Yunus'un hayatından izler taşıyan başka dizeler de var onun şiirlerinde. Yunus uzun zaman gurbette kalmış.

Gönül usanmadın sen bu seferden
Çalabım saklasın seni hatardan (tehlikeden)

Doğalı bağrımı doğradı gurbet
Sızar, tamar (damlar) ciğer kanı damardan

Vatan oldu diken gurbet gülistan
Ağu içmek yeğ oldu meyşekerden

Gezdim Urum ile şam'ı yukarı illeri kamu
Çok istedim bulamadım şöyle garip bencileyin.

Bir garip öldü diyeler üç günden sonra duyalar
Soğuk su ile yuyalar şöyle garip bencileyin.

Yunus Emre, gurbet yıllarının bir kısmını Taptuk Tekkesi'nde evinden ve ailesinden uzakta geçirmiş olmalı. Bir kısmını da, Anadolu'da, şam'da ve Yukarı iller dediği Erzurum ve Azerbaycan bölgesinde Taptuk'un fikirlerini yaymak için harcamış. Bunu kendisi söylüyor:

İndik Rum'u kışladık çok hayr u şer işledik
Uş bahar geldi gene göçtük elhamdülillah

Vardığımız illere şol safa gönüllere
Baba Taptuk mânisin saçtık elhamdülillah

Cahit Öztelli aşağıdaki dizelere bakarak Yunus'un iki evli, oğlanlı kızlı bir ailenin reisi olduğunu söylüyor. Bu anlayış doğrudur:

Bunda dahi verdin bize oğul u kız u çift helâl
(iki kadın)
Ondan dahi geçti arzum benim ahım didar için
(Divan, 260 varyant)

Çift dizenin Fatih divanındaki çeşitlemesi şöyle:

Bunda dahi verdin bize ol hûri-yi çifte helâl
Ondan dahi geçti arzum azmim sana kaçmak için.

(Divan, 260)

Başka bir dizesinde Yunus şöyle diyor:

İlk adım Yunus idi adımı Âşık taktım.

Gerek halk şairlerimizde, gerek divan şairlerimizde bir şiir adı almak, sonradan bir "mahlas" edinmek geleneği vardır. Bilindiği gibi emre sözcüğü âşık anlamına da geliyor. Bu dize ile Yunus acaba, asıl adım Yunus idi, Emre adını ben daha sonra âşık anlamına geldiği için takındım mı demek istiyor? Yunus Emre, bir divân tertiplemeye yetecek kadar şiir yazmış, divanı onun sağlığında düzenlenmiştir. Diyor ki:

Yunus olduyısa adım ne acep
Okuyalar bu benim divânımı.
(Divan, 100)

Gölpınarlı, şu dizeleri de Yunus'un kendi divanına bir işaret sayıyor:

Yunus miskin onu görmüş, eline bir divan almış
Âlimler okuyamamış bu mâ'niden duyan gelsin.
(Gölpınarlı, Tasavvuf, 126)

Yunus'un ele aldığı bu divan başkasının divânı da olabilir. Yunus, 'bir divan' diyerek bu yoruma kendisi kapı açıyor.
Yunus çok yaşamış, kocamış, ama şiiir yazmayı yine de terk etmemiş. Diyor ki:
Âşık Yunus bu sözü muhal deyi söylemez
Mâni yüzün gösterir bu şairler kocası

Niceler eydür Yunus'a çün kocadın aşkı kogıl (koy, bırak).
Rûzigar (zaman) uğramaz aşka aşkın ne ayı yılı var

İki kişi söyleşir Yunus'u görsem deyi
Biri eydür ben gördüm bir âşık koca imiş
(Gölpınarlı, Tasavvuf, 127)

Yunus'un şiiirlerinden başka bilgi kırıntıları da toplanabilir. Yazık ki, onlar da
Yunus'un hayat hikâyesini bir düzene sokmaya, bir bütün içine yerleştirmeye yetmeyecektir.

YUNUS ŞİİRLERİNDEN
BİR GÜLDESTE

SEÇME DİZELER

Kara toprağın altında gül deren elleri gördüm
Yunus seni seveli beşaret oldu canı
Senin aşkın deniz ben bir balıcak
Ben o yari sevdiğimi bir nice gizleyibilem
Canım, erenler yolu inceden inceyimiş
Ey dostlar esenleşelim tuz ekmek helallaşalım
Tatlı sözler söylegil şirinlikler eylegil
Deniz yüzünden su alıp su veririm gönüllere
Azın azın bu ömrün geçesidir
Halka nasihat satınca (satacağına) er ol yolunca hoş yürü
Sev seviye düştü gönül
Şol ufacık naresteler gül gibice solmuş yatır

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ: 46

YUNUS EMRE

II

(şiiirlerinden Güldeste)

Bu kitap Cumhuriyet Dünya Klasikleri Dizisi'nde
Sn. İlhan Başgöz'ün izniyle basılmıştır.
Yayına hazırlayan : Egemen Berköz
Dizgi : Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
Baskı : Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.
Mayıs 1999

İLHAN BAŞGÖZ

YUNUS EMRE

II

(şiiirlerinden Güldeste)

C

Cumhuriyetimizin 75. yılı
coşkusuyla...

DERVİŞ YUNUS'UN ŞİİRLERİ
Altında kaynak belirtilmeyen şiirler
Sabahattin Eyüboğlu'nun kitabından alınmıştır.
OCAĞA VARMAIINCA
1

Hakk'ı kaçan bulasın
Hakk'a kul olmayınca
Erenler eşiğine
Yaslanıp yatmayınca

Bir bağ ki viran ola
İçi dikenle dola
Ayıklamak neylesin
Od ile yanmayınca

İssızlık u yabanda
Od mu bulunur onda
Kavı taşı çakmağı
Bir yerde olmayınca

İssızlıkta kalma sen
Odunu söndürme sen
Odu kaçan bulasın
Ocağa varmayınca

Ol hakikat güneşi
Doğar vahdet burcundan
Şûle vermez Yunus'a
Hicaplar kalkmayınca

DOSTU KANDA BULASIN
2

Gönül kanda dolana
Maşukun bulmayınca
Kişi âşık mı olur
Gönülsüz kalmayınca

Gönüldür anan onu
Esir eyleyen seni
Kimi âzat eylersin
Sen âzat olmayınca

Boynu zincirli geldik
Key katı esir olduk
Er nazar eylemedi
Halimiz bilmeyince

Bir yanından överler
Aylak nesne verirler
Bahasın ne bilesin
Sen satın almayınca

Bahası canın anın
Mal ile davar değil
Sevdik mi ele girer
Sevdikler vermeyince

Dostu kanda bulasın
Sende durmak ile sen
Ol imaret eylemez
Sen viran olmayınca

Sözü Yunus'tan işit
Kibir kılma tut öğüt
Ol seni sora gelmez
Sen yavu varmayınca

DOSTA GİTMEYE

3

Sensiz yola girer isem
Çare yok adım atmağa
Gövdemde kuvvetim sensin
Başım götürüp gitmeğe

Gönlüm canım aklım bilim
Senin ile karar eder
Can kanadı açık gerek
Uçuban dosta gitmeğe

Kendiliğinden geçeni
Doğan eder maşuk anı
Ördeğe kekliğe salar
Süre eriben tutmağa

Bin Hamzaca kuvvet vermiş
Kadir Çalap aşk erinde
Dağları yolundan ırar
Kasteder dosta gitmeğe

Yüzbin Ferhad külüng alıp
Kazar dağlar bünyâdını (yapısını)
Kayalar kesip yol eyler
Ab-ı hayat akıtmağa

Ab-ı hayatın çeşmesi
Âşıkların visalidir
Sohbeti aşk ile eder
Susamışları yakmağa

Âşık mı derim ben ona
Tanrının uçmağın seve
Uçmak hod bir tuzaktır
Eblehler canın tutmağa

Âşık olan miskin olur
Hak yoluna teslim olur
Her ne dersen boyun tutar
Çare yok gönül yıkmağa

Bildik gelenler geçtiler
Gördük konanlar göçtüler
Aşk şarabın içen canlar
Uymaz göçmeğe konmağa

Tutulmadı Yunus canı
Geçti tamudan uçmağı
Yola düşüp dosta gider
Ol aslına (ulaşmağa) uyakmağa.
(Divan, 58)

DESTAN OLA
4

İki cihan zından ise
Gerek bana bostan ola
Ayruk bana ne gam gussa
Çün inayet dosttan ola

Varam ol dosta kul olam
Hem açılıban gül olam
Hem ötüp bülbülü olam
Durağım gülistan ola

Dost yüzünü gördü gözüm
Erenlere toprak yüzüm
Söz anlayana bu sözüm
Gerek şekeristan ola

Her dâvâdan geçen kişi
Dosttan yana uçan kişi
Aşk şarabın içen kişi
Geh esrik geh mestan ola

Sensiz iki cihan benim
Zindan görünür gözüme
Senin aşkınla bilişen
Gerek hass'ül-has'dan ola (haslar hasından)

Aşka doyamadı özüm
Keksüzün söylerim sözüm
Yunus senin işbu sözün
Âlemlere destan ola
(Divan, 58)

OL GÜL SOLMAZ OLA
5

Bir şaha kul olmak gerek
Hergiz ma'zûl olmaz ola
Bir eşik yastanmak gerek
Kimse elden almaz ola

Bir toyu toylamak gerek
Bir soyu soylamak gerek
Bir sözü söylemek gerek
Melekler de bilmez ola

Bir kuş olup uçmak gerek
Bir kenara geçmek gerek
Bir şerbetten içmek gerek
İçenler ayılmaz ola

Çevik bahrı olmak gerek
Bir denize dalmak gerek

Bir gevher çıkarmak gerek
Hiç sarraflar bilmez ola

Bir bahçeye girmek gerek
Hoş teferrüç kılmak gerek
Bir gülü yaylamak gerek
Hergiz ol gül solmaz ola

Kişî âşık olmak gerek
Ma'sukayı bulmak gerek
Aşk oduna yanmak gerek
Ayruk oda yanmaz ola

Yunus imdi var tek otur
Yüzünü hazrete götür
Özün gibi bir er getir
Hiç cihana gelmez ola

SENİN İLE VARAM SANA
6

Ey âşıklar, ey âşıklar
Aşk mezhebi dindir bana
Gördü gözüm dost yüzünü
Kamu yas düşündür bana

Ey Padişah, ey Padişah,
Üş ben beni verdim sana
Genc-ü hazinem kamusu
Sensin benim önden sona
.....
Senden sana varır yolum
Senden seni söyler dilim
ille sana ermez elim
Ne hikmettir şaştım buna

Ayruk bana ben dimeyem
Kimesneye sen dimeyem
Bu kul o sultan dimeyem
İşitenler kalsın tana

Dost aşkına ulaşaldan
Dünya ahiret bir bana
Ezel ebet sorar isen
Dün ile bu gündür bana

Ayruk bize yas olmaya
Gönlümüze pas olmaya
Zira Hak'tan gelen avaz
Savulmaz düşündür bana

Ben aşkımdan ayrılmıyam
Dergâhından ıralmıyam
Benden dahi gider isem
Senin ile varam sana

Ol dost beni veribidi
Var dünyayı bir gör dedi
Geldim gördüm hoş ârâyış
Seni seven kalmaz ana

Kullarına vâd eyledi
Yarınki gün görmem dedi
Ol dostların sevindiği
Yarınım bu gündür bana

Bu ah ile bu zâr ile
Bu hikmeti kim ne bile
Bilse dahi gelmez dile
Tuttum yüzüm senden yana

Sensin bana can-ü cihan
Sensin bana genc-i nihan
Sendendürür assı ziyan
Ne iş gele benden bana

Yunus sana tuttu yüzün
Unuttu cümle kendözün
Cümle sana söyler sözün
Söz söyleten sensin ana
GÜL ALIRIM GÜL SATARIM
7

Ben dost ile dost olmuşam
Kimseler dost olmaz bana
Münkirler bakar gülüşür
Selâm dahi vermez bana

Ben dost ile dost olayım
Ölmezden evvel öleyim
Canımı kurban vereyim
Dünya bâki kalmaz bana

Ben âşık-ı biçareyim
Baştan ayağa yareyim
Ben bir deli divaneyim
Aklım da yâr olmaz bana

Kimseler bilmez halimi
Aşk odu yaktı canımı
Seçmezem soldan sağımı
Namus u ar olmaz bana

Sanurlar ki ben deliyem
Ben dost bağı bülbülüym
Mevlâ'nın kemter kuluyem
Kimse baha saymaz bana

Bülbül oluben öterim
Dost bahçesinde biterim
Gül alırım gül satarım
Bağuban olmaz bana

Derviş Yunus nice diyem
Ben bu cihanı terk idem

Yana yana dosta gidem
Perde hicap olmaz bana

SUAL OLMAYA

8

Aşk eteğin tutmak gerek
Akibet zevâl olmaya
Aşktan okuyan elifi
Kimseden sual olmaya

Aşk dediğin duyar isen
Aşka candan uyar isen
Aşk yoluna candır feda
Ona feda mal olmaya

Asilzâdeler nişanın
Eğer bilmek diler isen
Özü oğlan da olursa
Sözünde vebal olmaya

Ariflerden nişan budur
Her gönülde hazır ola
Kendiyi teslim eyleye
Sözde kıyl ü kal olmaya

Görmez misin sen arıyı
Her bir çiçekten bal eder
Sinek ile pervanenin
Yuvasında bal olmaya

Dürr ü cevher ister isen
Ariflere hizmet eyle
Cahil bin söz söyler ise
Manide miskal olmaya

Miskin Yunus zehr-i kâtil (Öldüren zehir)
Aşk elinde tiryak olur
İlm ü amel zühd ü taat
Bes aşıksız helâl olmaya

(Divan, 58)

UZAMIŞ BİR AĞAÇ

9

Gideridim ben yol sora
Yavlak uzamış bir ağaç
Böyle latif böyle şirin
Gönlüm eydür bir kaç sır aç

Böyl'uzamak ne mânidir
Çünkü bu dünya fânidir
Bu fuzulluk nişanıdır
Gel beri miskinliğe geç

Böyle latif bezeniben
Böyle şirin düzeniben
Göğ'e doğru uzanıban
Dilek nedir neye muhtaç

Ağaç karır devran döner
Kuş budağa bir kez konar
Dahi sana kuş konmamış
Ne güvercin ne hod turaç

Bir gün sana zeval ere
Yüce kaddin ine yere
Budakların oda gire
Kaynaya kazan kıza sac

Yunus şimdi sen bir nice
Esrüklüğün yüzbin onca
Kur'ağaca yol sorunca (soracağına)
Teferrüçle yoluna geç
(Divan, 61)
DOST İLEDİR BAZARIM
10

Adım adım ileri
Bu âlemden içeri
On sekiz bin âlemi
Gördüm bir dağ içinde

Yetmiş bin hicap geçtim
Gizli perdeler açtım
Ben dost ile birleştim
Buldum bir dağ içinde

Gökler gibi gürledim
Yerler gibi inledim
Çaylar gibi çağladım
Aktım bir dağ içinde

Bir döşek döşemişler
Nur ile bezemişler
Dedim bu kimin ola
Sordum bir dağ içinde

Deprenmedim yerimden
Ayrılmadım pîrimden
Aşktan bir kadeh aldım
İçtim bir dağ içinde

Yunus eydür gezerim
Dost iledir bazarım
Ol Allah'ın didârın
Gördüm bir dağ içinde
ELLERİ KAN İÇİNDE
11

İstediğimi buldum
Eşkere can içinde
Daşra isteyen kendi
Kendisi ten içinde

Kayımdurur ırılmaz

Onsuz kimse dirilmez
Adım adım yer ölçer
Kendi revan içinde

Bu tılsımı bağlayan
Cümle dilde söyleyen
Yere göğe sığmayan
Girmiş bu can içinde

Oğru olmuş oğrular
Gene kendiyi tutar
Şahne kendisi olmuş
Kendi zindan içinde

Tutun diye çağırır
Oğru dahi çağırır
Bu ne acayip oğru
Bu çağırın içinde

Siyaset meydanında
Galebeden bakan ol
Siyaset kendi olmuş
Girmiş meydan içinde

Tartmış kudret kılıcın
Çalmış nefsin boynuna
Nefsini tepelemiş
Elleri kan içinde

Sayrı olmuş iniler
Kur'an ününü dinler
Kur'an okuyan kendi
Kendi Kur'an içinde

Türlü türlü imaret
Köşk ü saray yapan ol
Kara nikap tutunmuş
Girmiş külhan içinde

Baştan ayağa değin
Hak'tır ki seni tutmuş
Hak'tan ayrı ne vardır
Kalma güman içinde

Birisen birliğe gel
İkiyi elden bırak
Bütün mâni bulasın
Sıdk u imân içinde

Girdim gönül şehrine
Daldım derinlerine
Aşk ile seyrederken
İz buldum can içinde

Ol izi ben izledim
Sağım solum gözledim
Çok acayıpler gördüm

Yoktur cihan içinde

Yunus senin sözlerin
Mâ'nidir bilenlere
Söyleyeler sözünü
Devr ü zaman içinde

YÜZ YERE SÜRMEK İLE
12

Âşık oldum erene ermeğile
Hakk'ı buldum ben eri görmeğile

Ere erdim erde buldum maksudum
Bulamadım taşradan sormağile

Her nere baktım ise er oturur
Gönlün aldım yüz yere sürmeğile

Hak'tan erer türlü nasip canlara
Olmaz imiş Kâbe'ye varmağile

Kâbe senin eşiğindir bilmiş ol
Bulamazsın yol çekip ar'mağile (aramağile)

Pınar idim kıldı erenler nazar
Deniz oldum dört yana ırmağile

(Ünün geldi Yunus'dur derdim özü)
Gözüm açtı kulağım burmağile

(Divan, 163)

HEY BİRE GÖNÜL
13

Hey bire gönül seni
Nidelim senin ile
Gel imdi dosttan yana
Gidelim senin ile.

Gel imdi sen uy bana
Kaygıma önden sona
Adımı dosttan yana
Atalım senin ile

Uyma münkir sözüne
Gide gör bizim ile
Dosta can gözü ile
Bakalım senin ile

Ecel ökçemiz basar
Ömrümüz kökün keser
Gel Hak ile bir bazar
Edelim senin ile
Söyle sözün âlâsın
Çek bu yolun cefasın
Bu hırs u nefis kal'asın
Yıkalım senin ile

Gör zahir ü bätını
Anmaz mısın yarını
Gel bu yolun kahrını
Çekelim senin ile

Varalım bir belliye
Bir mürşid bir uluya
Adlarımız deliye
Takalım senin ile

Yüksek yerlerden bir su
Akar iner alçağa
Irmak ile alçağa
İnelim senin ile

Varalım şeyhimize
Ulaşıp ondan yana
Biz bu aşkın oduna
Yanalım senin ile

Bu Yunus'un halini
Kimse bilmez dilini
Dost bahçesi gülünü
Derelim senin ile
HAYIRLAR İŞLENE
14

Her kime kim dervişlik bağışlana
Kalpı gide pak ola gümüşlene

Nefesinden misk ile anber tüte
Budağından il ü şar yemişlene

Yaprağı dertlilere derman ola
Gölgesinde çok hayırlar işlene

Âşıkın gözyaşı hem göl ola
Ayağında saz bitip kamışlana

Cümle şair dost bahçesi bülbülü
Yunus Emre arada durraçlana

(Divan, 48)

DÖRT KİTABIN MANASI
15

Miskinlik ile gelsin
Kimde erlik var ise
Merdivenden iterler
Yüksekten bakar ise

Gönül yüksekte gezer
Daima yoldan azar
Dış yüzüne o sızar
İçinde ne var ise

Aksakallı bir koca
Hiç bilmez ki hal nice
Emek yemesin hacca
Bir gönül yıkar ise

Gönül Çalab'ın tahtı
Çalab gönüle baktı
İki cihan bedbahtı
Kim gönül yıkar ise

Sağır işitmez sözü
Gece sanır gündüzü
Kördür münkirin gözü
Âlem münevver ise

Az söz erin yüküdür
Çok söz hayvan yüküdür
Bilene bu söz yeter
Sende güher var ise

Sen sana ne sanırsan
Ayrığa da anı san
Dört kitabın mânası
Budur eğer var ise

Bildin gelenler geçmiş
Konanlar geri göçmüş
Aşk şarabından içmiş
Kim mâna duyar ise

Yunus yoldan ırmasın
Yüksek yerde durmasın
Sinle sırat görmesin
Sevdiği didar ise

KOPUZ İLE ÇEŞTE
16

Ey kopuz ile çeşte
Aslın nedürür işte
Sana sual sorarım
Eydiver bana uş de

Eydir aslımdır ağaç
Koyun kirişi bir kaç
Gel işretim dinle geç
Aklı koma beleşte

Bana kiriş dediler
Aşka giriş dediler
Benim adım aşk verdi
Ben durmazam kolmaşta

Şadılığıla geldim
İşbu âleme doldum
Mürüvvetler düzüldüm
Kodular işbu düşte

Ağaç deri derildi
Kiriş ile bir oldu
Aşk denizine daldı
Bahane yok bu işte

Mevlâna sohbetinde
Saz ile işret oldu
Ârif mâ'niye daldı
Çün bilebilir ferişte

Ferişteyi anmaktan
Bilesin murad nedir
Gece gündüz bilebilir
Senin ile her işte

Ol ferişteher adı
Kirâmen Kâtibindir
Yazmaktan usanmazlar
Irmazlar yaz u kışta

Birisi sağ omzunda
Birisi sol omzunda
Birisi hayrın yazar
Birisi şer cünbişte

Kâğıtları tükenmez
Ne hot mürekkepleri
Aşınmaz kalemleri
Kayımlardır ol işte

Hem meyhaneye varır
Hem büthaneye girer
Bunlar saklarlar seni
Sen gafilsin bu işte

Yunus imdi sübhanı
Vasfeylegil gönülde
Ayrı değil âriften
Bu kopuz ile çeşte

KİN TUTMAYIZ
17

Biz kimseye kin tutmayız
Ağyar dahi dosttur bize
Kanda ıssızlık var ise
Mahalle-vü şardır bize

Adımız miskindir bizim
Düşmanımız kindir bizim
Bir kimseye kin tutmayız
Kamu âlem birdir bize

Vatan bize cennetdürür
Yoldaşımız ol Hak'dürür

Haktan yana yönelicek
Başka yollar dardır bize

Dünya bir avrattır karı
Yoldan iltir niceleri
Sürün gitsin öyleleri
Onu sevmek ârdır bize

Dünya haramdır hâslara
Helal olmuş nekeslere
Biz dünyayı dost tutmazız
Ol dünya murdardır bize

Yunus aydur Allah deriz
Allah ile kapılmışız
Dergâhına yüz tutuban
Hemen bir ikrardır bize
AYAK İDİK BAŞ OLDUK
18

Hak'tan inen şerbeti
İçtik elhamdülillah
Şol kudret denizini
Geçtik elhamdülillah

Şu karşıkı dağları
Meşeleri bağları
Sağlık safalık ile
Geçtik elhamdülillah

Kuruyuduk yaş olduk
Ayak idik baş olduk
Kanatlandık kuş olduk
Uçtuk elhamdülillah

Vardığımız illere
Şol safâ gönüllere
Baba Taptuk mâ'nisin
Saçtık elhamdülillah

Beri gel barışalım
Yad isen bilişelim
Atımız eğlendi
Eştik elhamdülillah

İndik Rum'u kışladık
Çok hayr ü şer işledik
Uş bahar geldi geri
Göçtük elhamdülillah

Dirildik pınar olduk
Irıldık ırmak olduk
Aktık denize daldık
Taştık elhamdülillah

Taptuk'un tapusunda
Kul olduk kapısında
Yunus miskin çiğ idik
Piştik elhamdülillah

DEMİR YÜREK GEREK

19

Menzili ırak bu yolun
Bu yola kim varası
Müşkülü çok bu yolun
Bunu kim başarası

Bu yola yarag gerek
(Eksik gerek çok gerek)
Key demir yürek gerek
Bu sarp yola varası

İnce sırat köprüsü
Sıfat imiş bu yolda
Dosta giden kişinin
Doğruluktur çaresi

Kimde kim doğruluk var
Hak Çalab onu sever
İki cihana yarar
Ol erin sermayesi

Doğruluk mancınığı
İstiğfar taşı ile
Doğru vardı atıldı
Yıkıldı nefis kalesi

İman aldanguçları
Bilin çoktur bu yolda
Nefsine uyanların
Gitmez yüzü karası

Yüz bin riya çerisi
Bilin vardır bu yolda
Nefs öldürmüş er gerek
Ol çeriye kırası

Yunus imdi salâdır
Gel gidelim yokluğa
Gözlerin lâıık ise
Dost didarın göresi

(Dergâh, 413)

ÖMRÜM BENİM

20

Geldi geçti ömrüm benim
Şol yel esip geçmiş gibi
Hele bana şöyle gelir
Şol göz yumup açmış gibi

İşbu söze Hak tanıktır

Bu can gövdeye konuktur
Bir gün ola çıka gide
Kafesten kuş uçmuş gibi

Miskin âdem oğulları
Ekinlere benzer gider
Kimi biter kimi yiter
Yere tohum saçmış gibi

Bu dünyada bir nesneye
Yanar içim göynür özüm
Yiğit iken ölenlere
Gök ekini biçmiş gibi

Bir hastaya vardın ise
Bir içim su verdin ise
Yarın anda karşı gele
Hak şarabın içmiş gibi

Bir miskini gördün ise
Bir eskice verdin ise
Yarın anda karşı gele
Hulle donun biçmiş gibi

Yunus Emre bu dünyada
İki kişi kalır derler
Meğer Hızır İlyas ola
Âb-ı hayat içmiş gibi

NE AKİLEM NE DİVANE
21

Ben yürürüm yana yana
Aşk boyadı beni kana
Ne akılem ne divane
Gel gör beni aşk neyledi

Gâh eserim yeller gibi
Gâh tozarım yollar gibi
Gâh akarım seller gibi
Gel gör beni aşk neyledi

Akar sulayın çağlarım
Dertli ciğerim dağlarım
Şeyhim anuban ağlarım
Gel gör beni aşk neyledi

Ya elim al kaldır beni
Ya vaslına erdir beni
Çok ağlattın güldür beni
Gel gör beni aşk neyledi

Ben yürürüm ilden ile
Şeyh anarım dilden dile
Gurbette halim kim bile
Gel gör beni aşk neyledi

Mecnun oluban yürürüm
O yâri düşte görürüm
Uyanıp melûl olurum
Gel gör beni aşk neyledi

Miskin Yunus biçareyim
Baştan ayağa yareyim
Dost ilinden avareyim
Gel gör beni aşk neyledi

KORKUDAN KURTULDUM

22

Ben bunda seyreder iken
Aceb sırra erdim ahî
Bir siz dahi sizde görün
Dostu bende gördüm ahî

Bende baktım bende gördüm
Benim ile ben olanı
Bu sûrete can verenin
Kim idüğün bildim ahî

Ben isteyip buldum anı
Ol ben isem ya ben hanı
Seçemezem ondan beni
Bir kezden ol oldum ahî

Mâ'suk benimledir bile
Ayrı değil kıldan kıla
Irak sefer benden kala
Dostu bunda buldum ahî

Değme bir yol kandan bana
Dağılmayam değme yana
Kutlu oldu bu seferim
Hoş menzile erdim ahî

Münkir kişi duymaz anı
Dertlilerin sezer canı
Ben aşk bağı bülbulüyüm
Ol bahçeden geldim ahî

Mansur idim ol zamanda
Onun için geldim bunda
Külümü göğe savurup
Ben Enel Hak oldum ahî

Ne oda yanam dağılam
Ne dara çıkam boğulam
İşim bitince yürüyem
Teferrüçe geldim ahî

Mümin oldum yoksul iken
Benim oldu kevn ü mekân

şarka vü garba ser - teser
Yere göğe doldum ahî

Sûret topraktır diyeni
Gönlüm kabul etmez anı
Bu toprağın cevherini
Hazrete irdürdüm ahî

Nitekim ben beni buldum
Bu oldu kim Hak'kı gördüm
Korkum onu buluncaydı
Korkudan kurtuldum ahî

Yunus kim öldürür seni
Veren alır gene canı
Bu canlara hükmedeni
Kim idüğün bildim ahî
DOLU DOLU
23

şöyle kalam mı derd ile
Derde derman bulmayam mı
Geçti ömrüm göz yaşıyle
Bir gün ola gülmeyem mi?

Ne derde uğrattın beni
Ben inlerim dünü günü
Bire dertli gönül seni
Dilim dilim dilmeyem mi?

Derdim kala bir Uçmağ'a
Dost illerine göçmeğe
Dostu halim arzetmeğe
Halvetlerde bulmayam mı?

Ayrı düştüm yarenlerden
Dost cemalin görenlerden
şol güzide erenlerden
Sır haberin duymayam mı?

Âşık söylenir dillerde
Gözünden akan sellerde
Bir gün bu gurbet illerde
Vâde yetip ölmeyem mi?

Yunus eydür ey sultanım
Fedâ olsun sana canım
Dolu dolu aşk kadehim
Dost elinden içmeyem mi?
BANA SENİ GEREK SENİ
24

Aşkın aldı benden beni
Bana seni gerek seni
Ben yanarım dünü günü,
Bana seni gerek seni

Ne varlığa sevinirim
Ne yokluğa yerinirim
Aşkın ile avunurum
Bana seni gerek seni

Aşkın âşıklar öldürür
Aşk denizine daldırır
Tecelli ile doldurur
Bana seni gerek seni

Aşkın şarabından içem
Mecnun olup dağa düşem
Sensin dünü gün endişem
Bana seni gerek seni

Sûfilere sohbet gerek
Ahîlere ahret gerek
Mecnunlara Leyla gerek
Bana seni gerek seni

Eğer beni öldüreler
Külüm göğe savuralar
Toprağım anda çağıra
Bana seni gerek seni

Yunus'durur benim adım
Gün geçtikçe artar odum
İki cihanda maksudum
Bana seni gerek seni.

DOST YÜZÜDÜR
25

Ey yarenler kim işitti
Âşık tövbe etdiğini
Ya kim işitti denize
Od düşüben tüttüğünü

Şahım senin aşkın odu
Düştü gönül deryasına
Aceplerler kaynayıban
Ma'rifetler bittiğini

Yüzgeçlik öğrenmiyen kul
Ko girmesin bu denize
Aşk deryası dipsizdürür
Aceplemen battığını

Sarraflığı öğrenmeyen
Bu gevheri boncuk sanır
Varır verir yok nesneye
Bilmez neye sattığını

Hak kim onun didârını
Bunda iyan görmez ise
Yarın ol sergerden gezer
Hiç bilmeye nittiğini

Yunus aydur er kuluyam
Tapduk'umuz dost yüzüdür
İşbu söze inanmayan
Edebilsin ettiğini
CANDAN İÇERİ

Severim ben seni candan içeri
Yolum vardır bu erkândan içeri

Şeriat tarikat yoldur varana
Hakikat meyvası andan içeri

Dinin terk edenin küfürdür işi
Ol ne küfürdür imandan içeri

Beni bende demen bende değilim
Bir ben vardır bende benden içeri

Beni benden alana ermez elim
Kim kadem basa sultandan içeri

Süleyman kuş dilin bilir dediler
Süleyman var Süleyman'dan içeri

Unuttum din diyanet kaldı benden
Bu ne mezheptürür dinden içeri

Dinin terkedenin küfürdür işi
Bu ne küfürdür imandan içeri

Tecelliden nasip erdi kimine
Kiminin maksudu bundan içeri

Kime didâr gününden şûle değse
Onun şûlesi var günden içeri

Senin aşkın beni benden alıptır
Ne şirin dert bu dermandan içeri

Miskin Yunus gözü tuş oldu sana
Kapında bir kuldur sultan içeri

İNCİTME DERVİŞLERİ

Dinin imanının varısa
Hor görmegil dervişleri
Cümle âlem müştakdurur
Görmekliğe dervişleri

Ay u güneş müştakdurur
Dervişlerin sohbetine
Ferişteler tesbih okur
Zikir eder dervişleri

Tersalar tövbeye gelir
Taht ısları zebûn olur
Dağlar taşlar secde kılur
Göriceğiz dervişleri

Derviş oku ırak atar
Hiy demeden cana utar
Gaafil olman yeter tutar
Hor görmegil dervişleri

Ol Fahr-i Âlem Mustafa
Sıdkı bütün aşkı safâ
İster isen ondan vefâ
İncitmegil dervişleri

İncidesin ah ideler
Ömrün günün kurutalar
Gözsüz olasın yideler
Tâ bilesin dervişleri

Yer gök eder hırka hakkı
Himmatleri olsun bâki
Çün padişah oldu sâki
Esrüdiser dervişleri

Gökten inen dört kitabı
Günde bin kez okurısan
Vallah didar görmeyesin
Sevmez isen dervişleri

Yunus aydır bu aşk geldi
Ölmüş canım diri kıldı
Sen ben demek benden kaldı
Göriceğiz dervişleri

BU ŞAİRLER KOCASI
28

Bir sualım var sana
Ey dervişler ecesi
Şeyhler ne buyurur
Yol haberi nicesi

Vergil suale cevap
Tutalım olsun sevap
Şû'le kime gösterir
Aşk evinin bacası

Evvel kapı şeriat
Emri nehyi bildirir
Yuya günahlarını
Herbir Kur'an hecesi

İkincisi tarikat
Kulluğa bel bağlaya
Yolu doğru varanı
Yargılaya hocası

Üçüncüsü marifet
Can gönül gözün açar
Bu mâ'ni sarayının
Arş'a değin yücesi

Dördüncüsü hakikat
Ere eksik bakmaya
Bayram ola gündüzü
Kadir ola gecesi

Bu şeriat güç olur
Tarikat yokuş olur
Marifet sarplıkdurur
Hakikattir yücesi

Dervişin dört yanında
Dört ulu kapı gerek
Nereye bakarısa
Gündüz ola gecesi

Ana eren dervişe
İki cihan keşfolur
Onun sıfatın över
Ol hocalar hocası

Dört hal içinde derviş
Gerek siyaset çeke
Menzile ermez kalır
Yol eri yuvancası

Kırk kişi bir ağacı
Dağdan gücin (güçlülle) indire
Ya bunca mürid muhib
Sırat nice geçesi

Dört kapıdır kırk makam
Yüz altmış menzili var
Erenlere açılır
Velilik derecesi

Âşık Yunus bu sözü
Mûhal diye söylemez
Mâ'na yüzün gösterir
Bu şairler kocası

HER TAŞIN DİBİNDE MUSA
29

Dilsizler haberini
Kulaksız dinleyesi
Dilsiz kulaksız sözün
Can gerek anlayası

Eyitmeden anladık
Anlamadan eyledik
Gerçek erin bu yolda
Yokluktur sermayesi

Biz sevdik âşık olduk
Sevildik mâşuk olduk

Her dem yeni doğarız
Bizden kim usanası

Yetmiş iki dilcedi
Araya sınır düştü
Şöyle bitiri baktık
Yermedik âm u hası

Yunus istersen veli
Yerde gökte dopdolu
Her bir taşın dibinde
Bin imran oğlu Musi (Musa)

(Divan, 136)

İÇTİM ŞARAP
30

Bir sâkiden içtim şarap
Arştan yüce meyhanesi
Ol sâkinin mestleriyiz
Canlar anın peymanesi

Bir meclistir meclisimiz
Anda ciğer kebab olur
Bir çerağdır bunda yanar
Güneş anın pervanesi

Aşk oduna yananların
Küllî vücudu nur olur
Ol od bu oda benzemez
Hiç belirmez zebanisi

Andaki mest olanların
Olur Enelhak sözleri
Hallac-ı Mansur gibidir
En kemine divanesi

Yunus bu cezbe sözlerin
Cahillere söylemegil
Bilmez misin cahillerin
Nice geçer zemânesi
GÖZLERİM YOLA BAKAR
31

Acep değil deli olsa
Aşk oduna yanan kişi
Aşka yakın yürümesin
İyi adın sanan kişi

Kim sakınır iyi adın
Bıraksın elden aşk odun
Tezcek yoldurur kanadın
Daldan dala konan kişi

Saldı beni uzak yola
Şol gözlerim dola dola
Dertli halinden ne bile
Yüreği saz olan kişi

Âşıklar geçer halinden
Dönmez olur ikrârından
Şimdi ayrılmış yârından

Yalan dâva kılan kişi

Yürek yanar yaşıı akar
şol gözlerim yola bakar
Gayri yüze nice bakar
Hak cemâlin gören kişi

Gözüm pınar olmuş akar
şol zârım ki Arşa çıkar
Mahv eyleyip varın yakar
Mâsivayı koyan kişi

Yunus kodu yola başı
Urur müddeiler taşı
Hiçtir münafıkın işi
Gelsin aşka doyan kişi

HAK DOSTU KODU KAÇTI
32

Erenlerin gönlünde
Ol sultan dükkân açtı
Nice bizim gibiler
Anda konuban göçtü

Cümle erenler uçtu
Dağlar yazılar geçti
Aşk kazanına düştü
Kaynayubanı pişti

Bu dünyanın misali
Benzer murdar gövdeye
itler murdara düştü
Hak dostu kodu kaçtı

Âşık mı diyem ona
Can terkini vurmadı
Âşık ona diyelim
Kim melâmete düştü

Yine esridi Yunus
Tapduk yüzün görelde
Meğer onun gölünden
Bir cür'a şerbet içti
BİR GÖNÜL ELE GETİR
33

Nice bir besleyesin
Bu kad ile kameti
Düştün dünya zevkine
Unuttun kıyameti

Topraktan yaratıldın
Yine topraktır yerin
Toprak olan kişiler
Nider bu alâmeti

Uslu değil delidir
Yüce saraylar yapan
Akıbet viran olur
Cümlenin imâreti

Çalış kazan ye yedir
Bir gönül ele getir
Yüz Kâbeden yeğrekdir
Bir gönül ziyareti

Kerâmetim var diyen
Halka salusluk satan
Kendin Müslüman etsin
Varısa kerameti

Nefsi Müslüman olan
Hak yola doğru varır
Yarın ona olusar
Muhammed şefaati

Yüz bin peygamber gele
Hiç şefaati olmaya
Vay eğer olmazısa
Allahın inayeti

Yunus imdi sen dahi
Gerçeklerden olagör
Gerçek erenler imiş
Kamunun ibadeti

DOST DEYİ DEYİ
34

Düşd'önüme hübbül vatan
Gidem hey dost deyi deyi
Anda varan kalır heman
Kalam hey dost deyi deyi

Gele şu Azrâil tuta
Assı kalmaz ana ata
Binem şu ağaçtan ata
Gidem hey dost deyi deyi

Halvetlerde meşgûl olam
Dâim açılır gül olam
Dost bağında bülbül olam
Ötem hey dost deyi deyi

şol bir beş on arşın bezi
Kefen edeler eñnime
Dökem şu dünya donların
Giyem hey dost deyi deyi

Mecnûn oluban yürüyem
Yüce dağları bürüyem
Mum olubanı eriyem
Yanam hey dost deyi deyi

Günler geçe yıl çevrile
Üstüme sinler devrile
Ten çürüye toprak ola
Tozam hey dost deyi deyi

Yunus Emre var yoluna
Münkirler girmez haline
Bahri olup dost gölüne
Dalam hey dost deyi deyi

AYIN ONDÖRDÜ MÜSÜN?
35

Kerem et bir beri bak
Nikâbı yüzden bırak
Ayın ondördü müsün?
Balkınır yüzde yanak
.....

Otuz iki mürveri
Mercana dizmiş gibi
Kıymetli dürdün olmuş
Yaraşır inciden ak

Sıfatın arılığı
Bulgur u nohut gibi
İki kaşın ay alnın
Goncaya verir sebak

Gören pervâneleyin
Nice oda düşmesin
Gözlerinin bakışı
Can alır iki çırag
.....

Boyun servi boyundan
Hiç fark eyleyemezim
Gümâna veren beni
Küpeli iki kulak

Yunus Hak tecellisin
Senin yüzünde gördü
Çare yok ayrılmağa
Çün sende göründü Hak

BİLDİĞİN UNUTMAK GEREK
36

Kim dervişlik ister ise
Diyem ona nitmek gerek
Şerbeti elinden koyup

Ağuyu nuş etmek gerek

Gelmek gerek terbiyete
Cümle bildiklerin koya
Mürebbsi ne der ise
Pes ol anı tutmak gerek

Tuta sabr u kanaatı
Tahammül eyleye katı
Terkeyleye sûretini
Bildiğin unutmak gerek

Dünyadan gönlünü çeke
Eli ile arpa eke
Ununa yarı kül kata
Güneşte kurutmak gerek

Diyem ana nice ede
Nefsi dileğin bu yolda
Kaçan kim iftar eyleye
Üç günde bir etmek gerek
.....

Yunus imdi nedir dersin
Ya kimin kaydını yersin
Bir kişi bu sözü desin
Ona gücü yetmek gerek

(Divan, 159)

KUŞLUK OLMADI
37

Nideriz hayat suyun
Biz can yağmaya verdik
Gevherleri sarrafa
Ma'den yağmaya verdik

Bizim il kâfilesi
Geçirmez her mataı
Biz bunda uryan geldik
Dükkân yağmaya verdik

Küfr ile iman dahi
Hicâbimiş bu yolda
Safalaştık küfr ile
İman yağmaya verdik

Sen ü ben olıcağız
İş ikilikte kalır
Çalıştık ik'aradan
Sen ben yağmaya verdik

Benem ol bezergân ki
Hiç assı gözetmedim
Çün assı bizim değil
Ziyan yağmaya verdik

Zühdile çok istedik
Hiç müyesser olmadı
Terkedüben küllisin

Güman yağmaya verdik

Yüz bin yıllık ömrile
Henüz kuşluk olmadı
Geçtik bitmez sayıstan
Yeksan yağmaya verdik

Pâyanlı devr ü zaman
Çok eğledi Yunus'u
Pâyansız devre erdik
Devran yağmaya verdik

HÜRMETLİ NESNEDİR AŞK
38

İşitin ey yarenler
Kıymetli nesnedir aşk
Değmelere (sunulmaz)
Hörmetli nesnedir aşk

Hem cefâdır hem safâ
Hamzayı attı Kaf'a
Aşk ilidir Mustafa
Devletli nesnedir aşk

Dağa düşer kül eyler
Gönüllere yol eyler
Sultanları kul eyler
Cüretli nesnedir aşk

Kime ki aşk vurdu ok
Gussa ile kaygu yok
Feryad ile ahı çok
Firkatli nesnedir aşk

Denizleri kaynatır
Mevce gelir oynatır
Kayaları söyletir
Kuvvetli nesnedir aşk

Âkilleri şaşırır
Deryalara düşürür
Nice ciğer pişirir
Key odlu nesnedir aşk

Miskin Yunus neylesin
Derdin kime söylesin
Varsın dostu toylasın
Lezzetli nesnedir aşk

(Divan, 166)

YALIN AYAK
39

Dervişlik dedikleri
Hırka ile taç değil
Gönlün derviş eyleyen
Hırkaya muhtaç değil

Hırkanın ne suçu var
Sen yoluna varmazsan
Vargıl yolunca yürü
Er yolu kalmaç değil

Dirsin şeyhin aşkına
Yalın ayak baş açık
Er var dirlik dirilmiş
Yalın ayak aç değil.

Durmuş marifet söyler
Erene Yunus Emre'm
Yol eriyle yoldadır
Yolsuza yoldaş değil.

GERİ GELMEZ
40

Mâni eri bu yolda
Melûl olası değil.
Mâni duyan gönüller
Hergiz ölesi değil

Ten fânidir can ölmez
Çün gitti geri gelmez
Ölür ise ten ölür
Canlar ölesi değil.

Gevhersiz gönüllere
Yüz bin söz aydur isen
Hak'tan nasib olmasa
Nasib olası değil.

Sakıngıl yârin gönlün
Sırçadır sınımayasın
Sırça sındıktan gerü
Bütün olası değil

Çeşmelerden bardağın
Doldurmadan kor isen
Bin yıl orda durursa
Kendi dolası değil.

Şu Hızır ile İlyas
Âb-ı hayat içtiler
Bu birkaç yıl içinde
Bunlar ölesi değil

Yarattı Hak dünyayı
Muhammed dostluğuna
Dünyaya gelen gider
Bâkî kalası değil.

Yunus gözün görürken
Yarağın eyleyigör
Gelmedi ora varan
Geri gelesi değil.

CANLAR FEDA YOLUNA
41

Canlar feda yoluna
Bu can kayusu (kaygısı) değil
Sen can gereksin bana
Cihan kayusu değil

Canlar içinde cansın
Sen bir âb-ı hayvansın
Bize din ü imansın
İman kayısı değil.

Yudum yaramı sildim
Yaram kimdendir bildim
Bana yârim kayusu
Yaram kayusu değil

Derman ola mı bana
Derdim benim kim ona
Dertli varayım sana
Derman kayusu değil.

Gelin âşık olalım
Aşka cevlan vuralım
Esrük olup yatmışam
Cevlan kayusu değil

Aşkın odu demreni
Dokunur yüreğime
Aşk için ben öleyim
Demren kayusu değil

Can u gönül nittim
Aşkın oduna attım
Sıdkı dahi unuttum
Güman kayusu değil.

Aşkın burcundan uçtum
Cevlan vuruban geçtim
Ben dost ile buluştum
Cevlan kayusu değil

Bahr ummana dalmışam
Anda sedef bulmuşam
Gevher olup gelmişem
Umman kayusu değil

Durduğum yer Tur ola
Baktığım didâr ola
Ne hacet Musa bana

Sen ben kayusu değil

Bu Yunus'u andılar
Kervan geçti dediler
Ben menzile eriştim
Kervan kayusu değil

(Divan, 178)

OLMA CAHİLLERDEN
42

Aşksızlara verme öğüt
Öğüdünden alır değil
Aşksız âdem hayvan olur
Hayvan öğüt bilir değil

Eksik olman ehillerden
Kaagörün cahillerden
Tanrı bîzar bahillerden
Bahil dîdâr görür değil

Kara taşa su koyarsan
Elli yıl ıslatırısan
Hemen taş yine bayağı
Hünerli taş olur değil

Taştan çıkar türlü sular
Ayağında neler bişer
Cahil gönöl taştan beter
(Yola) gelmez gelir değil

Boz yapalak devlengece
Emek yemen erte gece
Onun işi köstebektir
Salıp ördek alır değil

şah balaban şahin doğan
Güzel övmüş onu öven
Doğan zayıf olsa bile
Doğanlıktan kalır değil

Yunus olma cahillerden
Irak olma ehillerden
Cahil ne var mümin olsa
Cahillikten kalır değil

(Divan, 180)

KILDIĞIN NAMAZ DEĞİL
43

Bir kez gönöl yıktınısa
Bu kıldığın namaz değil
Yetmiş iki millet dahi
Elin yüzün yumaz değil

Bir gönölü yaptın ise
Er eteğin tuttun ise
Bir kez hayır ettin ise

Binde bir ise az değil

Yol odur ki doğru vara
Göz odur ki Hak'kı göre
Er odur alçakta dura
Yüceden bakan göz değil

Erden sana nazar ola
için dışın pür nur ola
Belî kurtulmuştan ola
şol kişi kim gammaz değil

Yunus bu sözleri çatar
Sanki balı yağa katar
Halka matahların satar
Yükü gevherdir tuz değil
YUNUS EMRE'Yİ ALALIM
44

Yoldaş olalım ikimiz
Gel dosta gidelim gönül
Haldaş olalım ikimiz
Gel dosta gidelim gönül

Gel gidelim can durmadan
Suret terkinî urmadan
Araya düşman girmeden
Gel dosta gidelim gönül

Gel gidelim kalma ırak
Dost için kılalım yarak
Şeyhin katındadır durak
Gel dosta gidelim gönül

Terkedelim il ü şarî
Dost için kılalım zârî
Ele getirelim yârî
Gel dosta gidelim gönül

Bu dünyaya kanmayalım
Fânidir aldanmayalım
Bir iken ayrılmayalım
Gel dosta gidelim gönül

Biz bu cihandan geçelim
O dost iline uçalım
Arzu havadan geçelim
Gel dosta gidelim gönül

Kılavuz olgıl sen bana
Yönelelim dosttan yana
Bakmayalım önden sona
Gel dosta gidelim gönül

Bu dünya olmaz pâyidar
Aç gözünü canın uyar
Olgıl bana yoldaş-u yar
Gel dosta gidelim gönül

Ölüm haberi gelmeden
Ecel yakamız almadan
Azrâil hamle kılmadan
Gel dosta gidelim gönül

Gerçek erene varalım
Hak'kın haberin soralım
Yunus Emre'yi alalım
Gel dosta gidelim gönül
SEV-SEVİYE DÜŞTÜ GÖNÜL
45

Ata belinden bir zaman
Anasına düştü gönül
Hakk'tan bize destur oldu
Hazineye düştü gönül

....
Yürürüdüm anda pinhan
Hak buyruğu vermez aman
Vatanımdan ayırdılar
Bu dünyaya düştü gönül

Beni beşiğe vurdular
Elim ayağım sardılar
Önden acısın verdiler
Tuz içine düştü gönül

Günde iki kez çözerler
Başına akça dizerler
Ağzıma emcek verdiler
Nefs kabzına düştü gönül

.....
Oğlan iken sultan kopar
Kim elin kim yüzün öper
Akıl bana yoldaş oldu
Sultanlığa düştü gönül

Bu çağıla sakal biter
Görenin gülregi tutar
Güzeller katında biter
Sev-seviye düştü gönül

....
Kırk beşinde suret döner
Kara sakala ak iner
Bakıp şeybetin görücek
Yoldurmağa düştü gönül

Yola gider başaramaz
Yiğitliğe eli varmaz
Bu nesneleri koyuban
Yuvanmağa düştü gönül

....
Öliceğiz şükredeler
Sinden yana iledeler
Allah adın zikredeler
Çok şüküre düştü gönül

Su getireler yumağa
Kefen saralar komağa
Ağaç ata bindireler
Teneşire düştü gönül

....
Yunus anlayıver halin
Şuna uğrayısar yolun
Bunda elin ereriken
Hayr işlere düştü gönül

(Divan, 114)

NE DİN NE İMAN TUTARIM
46

Ne der isem hükmüm yürür
Elimde ferman tutaram
Ne edersen hükmüm revan
Çün hükm-i sultan tutaram

.....

İblis ül Âdem kim odur
Ya aza yahut azdıra
Cümle benem iyi yavuz
Kamusun benden tutaram

Dünya benim rızkımdırır
Kavmi benim kavmimdirir
Her dem benim yargım yürür
Yargıyı candan tutaram

.....

Onsuz olursam ölürüm
Onunla diri olurum
Siz sanmayın ki dirliği
Hemişe candan tutaram

Dinim imanım oldurur
Onsuz olursam dünyada
Ne puta haça taparam
Ne din ü iman tutaram

Yunus eydür hiç şek değil
(Ol bendirim ben de oyum)
Ben ne dersem ol dost tutar
Dost dediğin ben tutaram

(Dergah, 235)

AŞKA ESİR OLAN BENEM
47

Haber eylen âşıklara
Aşka gönül veren benem
Aşka baha kim yetire
Mâden-i kân olan benem

Yer gök dolu bu aşkdurur
Aşktan yiğreği yokturur

Aşk bahrisı olubanı
Denizlere dalan benem

Deniz yüzünden su alıp
Su verirem gönüllere
Bulutlayın perrân edip
Arşa yakın varan benem

Yıldırım olup şakıyan
Gökte melekler dokuyan
Bulutlara hüküm süren
Yağmur olup yağan benem

Gördüm göğün meleklerin
Her biri bir cümbüştedir.
Hak Çalab'ın zikrin eder
İncil benem Kur'an benem

Gördüm diyen değil gören
Bildim diyen değil bilen
Bilen oldur gösteren ol
Aşka esir olan benem

.....

Deli oldum idi Yunus
Aşk oldu bana kılavuz
Hazrete değin yalınız
Yüz sürüyü varan benem

(Divan, 200)

YÜRÜYEM
48

Ey dost aşkın denizine
Girem garkolam yürüyem
İki cihan meydan ola
Devrânım sürem yürüyem

Girem denize garkolam
Ne elif ne mim dal olam
Dost başında bülbül olam
Güllerin derem yürüyem

Bülbül olubanı ötem
Gönül olam ceset tutam
Başımı elime alıp
Yoluna verem yürüyem

Bülbül olubanı gidem
Nice gönülleri güdem
Yüzüm aşk ile dem bedem
Toprağa sürem yürüyem

Şükür gördüm didârını
İçtim visâlin yârını
Bu benlik senlik şarını
Terkini vuram yürüyem

Yunus'tur aşk avâresi
Biçâreler biçâresi
Sendedir derdim çaresi
Dermanım soram yürüyem
İKİ DENİZ ARASINDA
49

şöyle hayran eyle beni
Aşkın oduna yanayım
Her nereye bakarısam
Gördüğüm seni sanayım

Çün beni okur sultanım
Uş gönülde gider canım
Ben bunda çünkü mihmanım
Ya ben nice eğleneyim

Yedi tamu dedikleri
Bir âhıma katlanmaya
Aşkın beni yağmaladı
Ya ben nice katlanayım

Senin kokun duydu canım
Terkin vurdum şu cihanın
Bilmezem eyit mekânın
Seni kanda istiyeyim

Kaynar denizleyin canım
Oynar gemileyin tenim
İki deniz arasında
Garkoluban uşanayım

Yedi deniz geçerisem
Yetmiş ırmak içerisem
Susuzluğum kanmaz benim
Dost şerbetiyle kanayım

Sekiz uçmak arzularsa
Yetmiş bin hûri gelirse
Aldatmaya bu cânımı
Bunda nice aldanayım

İlm-i hikmet okuyanlar
Aşktan mahrum olur onlar
Mansûr oldum asın beni
Kon dillerde söyleneyim

Yunus Emre'nin bu sözü
Cana doldu avâzesi
Kördür münkirlerin gözü
Ben nicesi göstereyim

SORAYIM VARAYIM
50

Dosttan haber geldi bana

Durayım andan varayım
Kurbanlığa bu canımı
Vereyim andan varayım

Şu bir iki arşın bezi
Ne yeni var ne yakası
Kaftan ediben eğinime
Sarayım andan varayım

Canalıcı hod geliser
Emaneti ver deyiser
Ben emaneti ıssına
Vereyim andan varayım

Gitti canım kaldım ele
Nâçar olup girdim yola
Dostlar şad olduğum bile
Göreyim andan varayım

Münkir ü Nekir geliser
Yer gök ün ile dolusar
Ben bunlara cevabını
Vereyim andan varayım

Yazığım çok günah öküş
Yürür idim dünyada hoş
Ettiklerimin hesabın
Sorayım andan varayım

Beslediğim nazik teni
Terketmeyim derdim onu
Kara toprağa ben onu
Karayım andan varayım

Ben bu ömür harmanını
Döğdüm getirdim uş yine
Yunus aydır bu dükkânı
Dereyim andan varayım

(Raif Yelkenci, No: 46)

EY KARDEŞLER
51

Ey yarenler, ey kardeşler
Sorun bana kanda idim
Aşk denizine dalıban
Deryayı ummanda idim

Bu yerler bunda gelmeden
Gökler melaik dolmadan
Mülke bünyad urulmadan
Mülkü yaradanda idim

Kaygı eli ermezidi
Gussa gözü görmezidi
Endişe şehrinden daşra
Bir ulu mekânda idim

Bu işlerde olan kişi

Terketsin cümle teşvişi
içeriden içeri bir
Key latif nihanda idim

Padişah'tan destur oldu
Bizi bunda mülke saldı
İki cihan uçmağ oldu
Uçmakta rıdvan'da idim

Ol kim beni bekleridi
Her kandasam saklarıdı
Aşk urganı ucundaki
Kandildeki canda idim

Yıldızıldım nice zaman
Gökte melaik arzuman
Cebbarı âlem hükmeder
Ben ol zaman anda idim

Yüz yetmiş bin ferîşteler
Saf bağlayıp durucağız
Cebrail'i anda gördüm
Ol ulu divanda idim

Doksan bin kelimeyi Hak
Söyliyecek Habib ile
Otuz bini sır olucak
Ben ol sırrolanda idim

Ben bu suretten ileri
Adım Yunus değiliken
Ben ol idim ol ben idi
Bu aşkı sunanda idim
GÖNÜLLER YAPMAĞA GELDİM
52

Benim bunda kararım yok
Ben bunda gitmeğe geldim
Bezîrgânım metaım çok
Alana satmağa geldim

Ben gelmedim dâ'vi için
Benim işim sevi için
Dostun evi gönüllerdîr
Gönülller yapmağa geldim

Dost esrûğü deliliğim
Âşıklar bilir neliğim
Denşirüben ikiliğim
Birliğe (yetmeğe) geldim

Ol padişah ben kuluyum
Dost bahçesi bûlbûlüyüm
Ol hocamın bahçesinde
Şad olup ötmeğe geldim
.....

Yunus Emre âşık olmuş
Mâşuka derdinden ölmüş

Gerçek erin kapısında
Ömrüm harcetmeğe geldim

(Dergah, 243)

DÖŞEDİM BU YERLERİ
53

Evvel benim âhır benim
Canlara can olan benim
Azıp yolda kalmışlara
Hazır meded eren benim

Bir karara tuttum karar
Benim sırrıma kim erer
Gözsüz beni nerde görer
Gönüllere giren benim

Kün deminde nazar eden
Bir nazarda dünya düzen
Kudretinden han döşeyip
Aşka bünyad uran benim

Düz döşedim bu yerleri
Baskı kodum bu dağları
Sayvan gerdim bu gökleri
Yeri sonra düren benim

Halk içinde dirlik düzen
Dört kitabı doğru yazan
Ak üstüne kara dizen
Ol yazdığı Kur'ân benim

Dost ile birliğe yeten
Buyruğu neyise tutan
Mülk bezeyip dünya düzen
O bahçıvan hemen benim

Ben bu yere buyuracak
Yeryüzüne gün urucak
Ulu deniz mevc urucak
Gemiye yol bulan benim

Diller damaklar şaşıran
Aşk kazanını taşıran
Hamza'yı Kaf'dan aşırان
O ağulu yılan benim

Yunus değil bunu diyen
Kendiliğidir söyleyen
Mutlak kâfir inanmayan
Evvel âhır zaman benim

AĞULU YILAN BENİM
54

Kâ'be ve put iman benim
Çark uruban dönen benim
Bulut olup göğe ağan
Yağmur olup yağan benim

Yaz yaratıp yer donatan
Gönlümüz evi yöneten
Hoşnut atadan anadan
Kulluk kadrin bilen benim

Yıldırım olup şakıyan
Kakıyıp nefsin dokuyan
Yer karasında borküyen
şol ağılu yılan benim

Hamza'yı Kaf'tan aşırın
Elin ayağın şaşırın
Çokları tahttan düşüren
Hikmet ıssı sultan benim

Bir niceye verdim emir
Devlet ile sürdü ömür
Yanan kömür kızan demir
Örse çekiç salan benim

Kar yağdıran yer donduran
Hayvanların rızkın veren
şöyle bilin yol gösteren
Ol rahim ü rahman benim

Gerçek âşık gelsin beri
Göstereyim doğru yeri
Makamdır gönüller şarıl
Irılmayıp duran benim

Yere göğe bünyad uran
Irılmadan daim duran
Denizlere göl çağırın
Adım Yunus umman benim

İŞİM YANLIŞ
55

Ey bana derviş diyen
Nem ola derviş benim
Dervişlik yaylasında
Hareketim kış benim

Derviş adın edindim
Derviş donun dönendim
Yola baktım utandım
Hep işim yanlısı benim

Hırkam tacım gözlerim
Fâsid işler izlerim
Her yanımdan gizlerim
Bin bir fâsid iş benim

Yoldan haber sorarlar
Ayduram inanırlar

Kalbim safi sanırlar
Vay ne düşvar iş benim

içerime bakarsan
Buçuk pulluk nesne yok
Daşramın kavgasından
Âlemler dolmuş benim

Yunus aydur yarenler
Ey gerçeğim erenler
Bu yolda olan haller
Allaha kalmış benim
GİRESİN BAHÇELERE
56

Deniz oldu birkaç kadeh
Susalığım kanmaz benim
İniltilerim kesilmez
Gözüm yaşlı dinmez benim

Gel varalım bizim ile
Kim giresin bahçelere
Daim öter bülbülleri
Gülistanım solmaz benim

Bizim ilin bahçeleri
Dâim tazedir gülleri
Ma'muredürür bostanım
Ağyar gülüm üzmez benim

Mansur kadehin nice kez
Mâ'suka sundu elime
Dört yanımdan od urdular
Kimse halim bilmez benim

Yana yana kül oluban
Sen ma'sûkanın yolunda
Günde bin kez yanarısam
Dosttan yüzüm dönmez benim

Canım aşkın külüngüne
Ferhad olup tuttum başım
Dâim dağları keserim
Şirin'im hiç sormaz benim

Yunus aydur ey sultanım
Aşkınıla yandı canım
Ger kılarısan dermanım
Ayrık canım ölmez benim

EY USLULAR EY USLULAR
57

Ger razımı söyler isem
Kimse dilim bilmez benim
Eğer sabır eyler isem
Gönlüm karar kılmaz benim

Ey uslular ey uslular
Siz eyidin ben nideyim
Ol dost yüzün göreliden
Aklım başa gelmez benim

Bunun gibi tertib ile
Benim işim varmaz başa
Elimden iş kaldıysa
Canımdan iş kalmaz benim

Ne deliyem ne usluyam
Benzer neye benim işim
Aşk denizine garkolup
Gönlüm canım duymaz benim

Muhabbetin odu benim
Yüreğime düştü yanar
Denize garkolurısam
Söynüp hata kılmaz benim

Yıl on ik'ay bu aşk gülü
Od içinde bitiptirir
Yandığımca artar kokum
Devrim geçip solmaz benim

.....
Nice dedim bu gönlüme
Var sabır eyle dek otur
Şol dem dahi bedter (daha kötü) olur
Öğüdümü almaz benim

Bu Yunus'un çün sureti
Ölüp toprak olurısa
Batınından aşk sevgisi
Bilin ki hiç gitmez benim

(Divan, 193)

KANADIM KIRDILAR
58

Dolap niçin inilersin
Derdim vardır inilerim
Ben Mevlâya âşık oldum
Ânın için inilerim

Benim adım dertli dolap
Suyum akar yalap yalap
Böyle emreylemiş Çalap
Derdim vardır inilerim

Beni bir dağda buldular
Kolum kanadım yoldular
Dolaba lââyık gördüler
Derdim vardır inilerim

Ben bir dağın ağacıyım
Ne tatlıyım ne acıyım
Ben Mevlâya duacıyım
Derdim vardır inilerim

Dağdan kestiler hezenim
Bozuldu türlü düzenim
Ben bir usanmaz ozanım
Derdim vardır inilerim

Dülgerler her yanım yondu
Her âzam yerine kondu
Bu iniltim Haktan geldi
Derdim vardır inilerim

Suyum alçaktan çekerim
Dönüp yükseğe dökerim
Görün ben neler çekerim
Derdim vardır inilerim

Yunus bunda gelen gülmez
Kişi muradına ermez
Bu fânide kimse kalmaz
Derdim vardır inilerim

ŞERİAT OĞLANLARI 59

Bu mülke garip geldim
Ben bu elden bezerim
Bu tutsaklık tuzağın
Demi geldi üzerim

Dost bize gelsin demiş
Bizim kaydımız yemiş
Yüzümün karasından
Teberrükler düzerim

Dört kitabın mâ'nisin
Okudum tahsil ettim
Ne hâcet kim karayı
Ak üstüne yazarım

Bir elif tahsil eden
Münezzehtir âlemde
Endişe ikliminde
Niçin düşüp gezerim

Şeriat oğlanları
Nice yol keser bana
Hakikat denizinde
Bahri oldum yüzerim

Ben andan bunda geldim
Ben onu bunda buldum
Mansur'um dâra geldim
Uş kül oldum tozarım

Bir çeşmeden akan su

Acı tatlı olmaya
Edeptir yermek bana
Bir lüleden sızarım

Karanu dünler olsa
Yollar hiç eğlenmese
Kılavuzum er ola
Ben neyiçin azarım

Yetmiş iki millete
Suçum budur Hak dedim
Korku kıyametedir
Ya ben niçin kızarım

Yunus bu kuş dilidir
Bunu Süleyman bilir
Gerçek eren bu yolda
Ne dediğin sezerim
AŞK VER BANA

60

ilâhi bir aşk ver bana
Kandalığım bilmeyeyim
Yavu kılayım ben beni
İsteyüben bulmayayım

Al gider benden benliği
Doldur içime senliği
Bu dünyada öldür beni
Varıp anda ölmeyeyim

şöyle hayran eyle beni
Bilmiyeyim dünden günü
Daim isteyeyim seni
Ayruk nakşa kalmayayım

Senin kokun duydu canım
Terkini urdu cihanın
Hergiz belirmez mekânın
Seni kanda isteyeyim

Aşkın bir od urdu cana
Uş yürürem yana yana
Ciğerim gark oldu kana
Nice zârî kılmayayım

Ko ben yanayım tüteyim
Bülbül olayım öteyim
Dost bahçesinde biteyim
Açıluben solmayayım

Halimi getirsem dile
Kim bana söşe kim güle
Bâri yanayım derd ile
Ben dillere gelmeyeyim

Mansurum çek dâra beni
Ayan göster anda seni
Kurban kılayım bu canı
Aşka münkir olmayayım

Aşktır bu derdin dermanı
Aşk yolunda verem canı
Yunus Emre eydür bunu
Bir dem aşksız olmayayım.

KORKUDAN KURTULDUM
61

Nitekim ben beni bildim
Yakın bil kim Hakk'ı buldum
Korkum anı buluncaydı (bulana kadardı)
şimdi korkudan kurtuldum

Ben kimseden korkumazam
Ya bir zerre kayırmazam
Ben imdi kimden korkayım
Korktuğum ile bir oldum

Azrâil gelmez yanıma
Sorucu gelmez sinime
Bunlar benden ne soralar
Onu sorduran ben oldum

.....
Canlılar bizden el alır
Cansızlar eri ne bilir
Hem verirler hem alırlar
Ben bir ulu divan oldum

Yunus'a Hak açtı kapı
Yunus Hak'ka kılır tapı
Benim işim devlet bâki
Ben kul iken sultan oldum
(Divan, 210)

GÜL DEREN ELLERİ GÖRDÜM
62

Teferrüç eyleyi vardım
Sabahın sinleri gördüm
Karılmış kara toprağa
Ol nâzik tenleri gördüm

Kimi gamda kimi şadman
Yatarlar sinnide pinhan
Boşanmış damar akmış kan
Batmış kefenleri gördüm

Yıkılmış sinleri dolmuş
Hep evleri harab olmuş
Kamu endişeden kalmış
Ne düşvar halleri gördüm

Yaylalar yaylamaz olmuş
Kışlalar kışlamaz olmuş
Bar tutmuş söylemez olmuş
Ağızda dilleri gördüm

Kimisi zevk ü işrette
Kimi saz ü beşarette
Kimi belâ vü mihnette
Dün olmuş günleri gördüm

Soğulmuş ol kara gözler
Belirsiz olmuş ay yüzler
Kara toprağın altında
Gül deren elleri gördüm

Kimisi boynunu eğmiş
Tenini toprağa salmış
Anasına küsüp gitmiş
Boynun buranları gördüm

Kimi zârı kılıp ağlar
Zebaniler canın dağlar
Tutuşmuş sinleri oda
Çıkan tütünleri gördüm

Yunus bunu kanda gördü
Gelip size haber verdi
Aklım vardı bilim şaştı
Netekim bunları gördüm
(Divan, 216)

BİR ZAMAN
63

Düşeyim aşk denizine
Gavvas olayım bir zaman
İsteyeyim seni her dem
Seyyah olayım bir zaman

Düşeyim her bir mahfile
Tersa demeyim her kula
Senden haber verenlere
Mihman olayım bir zaman

Aşkın oduna yanayım
Derdin hânına kanayım
Gördüğüm seni sanayım
Hayran olayım bir zaman

Bu benliğimi yuyayım
Senin duyunu duyayım
Bir nice zaman kul iken
Sultan olayım bir zaman

Akıdam gözüm yaşını
Artıram bağrım başını
Tâ görünce nakkaşımı
Giryan olayım bir zaman

Oldur bana benden yakın
Hikmet bilen buldu Hakkın
Okuyup hikmetin ilmin

Lokman olayım bir zaman

Yunus aşkın perdesini
Kaldırma olma bi hicab
Mürşid-i kâmil yoluna
Kurban olayım bir zaman

YALANCI YOLDA KALIR
64

Ey bana iyi deyen
Adımı sûfî koyan
Acep sûfî mi olur
Hırka ile tac giyen

Başıma tac urundum
Halka sûfî göründüm
Dışına hırka giydim
İçim bir kuru kovan

Bu dilim zikir söyler
Gönlüm fesat fikreyler
Hiç böyle mi zikreyler
Hak'kî aşk ile seven

Gözüm yolun gözetmez
Kulak işidir tutmaz
Dilim yerinde yatmaz
Gerçeği kılar yalan

Yunus gümansız bilir
Yalancı yolda kalır
Bir gün maksûdun bulur
Gerçeklik yolun tutan
DESTAN OLDUM BEN
65

Ey dost seni sevelden
Aklım gitti kaldım ben
Irmakları terkedip
Denizlere daldım ben

Bir zerre aşkın odu
Kaynatır denizleri
Düştüm aşkın oduna
Tutuşuban yandım ben

Ol canda ki aşk ola
Onda gussa kalmaya
Bu aşk bana gelelden
Gussam gitti güldüm ben

Bülbül de âşık olmuş
Kızıl gülün yüzüne
Gördüm erenler yüzün
Hezar-destan oldum ben

Bu aşkı bana verdin
Ben neylerim kendözüm

içim dışım nur doldu
Dosta âşık oldum ben

Bir kuru ağaç idim
Yol üzre düşmüş idim
Er bana nazar kıldı
Taze civan oldum ben

Yunus gerçek âşıkısan
Adını miskin kogl
Cümlesinden ihtiyar
Miskinliği buldum ben

(Dergah, 316)

DELİ GÖNÜL
66

Taştın yine deli gönül
Sular gibi çağlar mısın
Aktın yine kanlı yaşı
Yollarımı bağlar mısın

Nidem elim ermez yâre
Bulunmaz derdime çare
Oldum ilimden âvare
Beni bunda eğler misin

Yavı kıldım ben yoldaşı
Onulmaz bağrımın başı
Gözlerimin kanlı yaşı
Irmağ olup çağlar mısın

Ben toprak oldum yolunda
Sen aşırı gözetirsin
Şu karşıma göğüs geren
Taş bağırlı dağlar mısın

Harâmî gibi yoluma
Aykırı inen karlı dağ
Ben yârimden ayrı düştüm
Sen yolumu bağlar mısın

Karlı dağların başında
Salkım salkım olan bulut
Saçın çözüp bizim için
Yaşın yaşın ağlar mısın

Esridi Yunus'un canı
Yoldayım illerim kanı
Yunus düşte gördü seni
Sayrı mısın sağlar mısın

ETEĞİNİ AT EDİNİP
67

Sen canından geçmeden
Cânan arzu kıalarsın
Belden zünnar kesmeden
îmân arzu kıalarsın

Men arefe nefsihu
Dersin illâ değilsin
Melaikten yukarı
Seyran arzu kıalarsın

Tıfl-ı nâreste gibi
Eteğin at edinüp
Ele çevgân almadan
Meydan arzu kıalarsın

Bilemedin sen seni
Sedefte ne cevhersin
Mısırâ sultan iken
Ken'an arzu kıalarsın

Yunus imdi her derde
Eyyup gibi sabr eyle
Derde katlanamazsın
Derman arzu kıalarsın
SEN DERVİŞ OLAMAZSIN
68

Dervîşlik der ki bana
Sen dervîş olamazsın
Gel ne deyeyim sana
Sen dervîş olamazsın

Dervîş bağı baş gerek
Gözü dolu yaş gerek
Koyundan yavaş gerek
Sen dervîş olamazsın

Döğene elsiz gerek
Söğene dilsiz gerek
Dervîş gönülsüz gerek
Sen dervîş olamazsın

Dilin ile şakırsın
Çok mâniler okursun
Vara yoğa kakırsın
Sen dervîş olamazsın

Kakımak varmıssa ger
Muhammet de kakırdı
Bu kakımak sende var
Sen dervîş olamazsın

Doğruya varmayınca
Mürşide yetmeyince
Hak nasip etmeyince
Sen dervîş olamazsın

Derviş Yunus gel imdi
Ummanlara dal imdi
Ummana dalmayınca
Sen derviş olamazsın.

ARZUM YOKTUR UÇMAK İÇİN
69

Gözüm seni görmek için
Elim sana ermek için
Bugün canım yolda koyam
Yarın seni bulmak için

Bugün canım yolda koyam
Yarın avazım veresin
Arzeyleme uçmağın
Hiç arzum yok uçmak için

.....
Uçmak uçmağım dediğin
Müminleri yeltediğin
Bir ev ile birkaç huri
Hevesim yok koçmak için

Bunda dahi verdin bize
(Oğul u kız çifte helâl)
Ondan dahi geçti arzum
Azmim sana kaçmak için

Sofulara ver sen anı
Bana seni gerek seni
Benim hiç hevesim yoktur
Şol bir ev ü çardak için

Yunus hasrettirir sana
Hasretin göstergil ana
İşin zulum değil ise
Dad eylegil varmak için
(Divan, 260)

AŞK İLE GELEN GELSİN
70

Bu dervişlik yoluna
Aşk ile gelen gelsin
Ya dervişlik neydiğin (ne olduğun)
Bir zerre duyan gelsin

Hele biz işbu yola
Gelmedik riya ile
Bu melâmetlik donun
Bizimle giyen gelsin

Göziyle gördüğünü
Örte eteğiyle
Bu yol key ince yoldur
Yüreği doyan gelsin

Ulu kiçi erenler
Demiş bizi sevenler
Kayıkmasın geriye

Ol şaha gelen gelsin

Her kim sever Allahı
Rahmet kılır vallahi
Dil sevgisiyle olmaz
Aşk ile göyen gelsin

işbu sözü eydenden
Bize nişan gerektir
Söz muhtasarı budur
Canına kıyan gelsin

Yunus söz ile kimse
Makbulluğa geçmedi
Bûd-u vücut dermeyen
Ortaya koyan gelsin

(Divan, 264)

A DOSTLAR İŞİTİN
71

Bugün sohbet bizim oldu
Bize bizim diyen gelsin
Bu aşk zehrin seve seve
İçübeni yutan gelsin

Kanaat hırkası içre
Selâmet başımı çektim
Melâmet gömleğin biçtim
Arif olup giyen gelsin

Bu aşk meydanı içinde
Çağırdım bir avaz ettim
Müezzinlik bizim oldu
İmam oldum uyan gelsin

Bu ummanda türlü türlü
Güher vardır elim ermez
Akar rahmet suyu çağlar
Gönül kirin yuyan gelsin

A dostlar işidin sözüm
Dün etmişim bu gündüzüm
Yavı kılmışam kendözüm
Bu hak yola giren gelsin

Yunus miskin anı görmüş
Eline bir divân almış
Âlimler okuyamamış
Bu mânadan duyan gelsin.
YÜZÜ KARA

72

Şol göz ki seni gördü
Ol neye nazar etsin
Şol can ki seni duydu
Tende ne karar etsin

Gerçek şaha kul olan
Gönlünü sana veren
Seni kendinde bulan
Kancaru sefer etsin

Bu çeşniyi tadana
Kim ne vereler kana
Derdine düşen cana
Hekim ne tımar etsin

Bu sırrı duyan kani
Ger âşık ise canı
Açıldı gevher kâni
Alana haber etsin

İmdi ki Yunus kalmış
Hazret'e yüzü kara
Bir nesnesi yok müflis
Neyile bazar etsin.

BENCİLEYİN
73

Aceb şu yerde var mola
Şöyle garip bencileyin
Bağrı başlı gözü yaşlı
Şöyle garip bencileyin

Gezerim Rum'ıla şam'ı
Yukarı illeri kamu
Çok istedim bulamadım
Şöyle garip bencileyin.

Kimseler garip olmasın
Hasret oduna yanmasın
Hocam kimseler kalmasın
Şöyle garip bencileyin

Söyler dilim ağlar gözüm
Gariplere göynür özüm
Meğer ki gökte yıldızım
Şöyle garip bencileyin

Nice bu derd ile yanam
Ecel ere bir gün ölem
Meğer ki sinimde bulam
Şöyle garip bencileyin

Bir garip ölmüş diyeler
Üç günden sonra duyalar
Soğuk su ile yuyalar
Şöyle garip bencileyin

Hey Emre'm Yunus biçare
Bulunmaz derdime çare
Var imdi gez şardan şara

şöyle garip bencileyin.

İKİLİKTEN USANDIM

74

Canlar canını buldum
Bu canım yağma olsun
Assı ziyandan geçtim
Dükkânım yağma olsun

Ben benliğimden geçtim
Gözüm hicabın açtım
Dost vaslına eriştim
Gümanım yağma olsun

Benden benliğim gitti
Hep mülkümü dost tuttu
Alan veren dost oldu
Lisânım yağma olsun

Taallûktan üzüştüm
Ol dosttan yana uçtum
Aşk divanına düştüm
Divanım yağma olsun

İkilikten usandım
Birlik hânına kandım
Derdin şarabın içtim
Dermanım yağma olsun

Varlık çün sefer kıldı
Dost andan bize geldi
Viran gönül nur doldu
Cihânım yağma olsun

Geçtim bitmez sağınçtan
Usandım yaz u kıştan
Bostanlar başın buldum
Bostanım yağma olsun

Yunus ne hoş demişsin
Bal u şeker yemişsin
Ballar balını buldum
Kovanım yağma olsun.

SELÂM OLSUN

75

Biz dünyadan gider olduk
Kalanlara selâm olsun
Bizim için hayır dua
Kılanlara selâm olsun

Ecel büke belimizi
Söyletmiye dilimizi

Hasta iken halimizi
Soranlara selâm olsun

Tenim ortaya açıla
Yakasız gömlek biçile
Bizi bir âsan vechile
Yuyanlara selâm olsun

Selâ verin kastımıza
Gider olduk dostumuza
Namaz için üstümüze
Duranlara selâm olsun

Eceli gelenler gider
Hepsi gelmez yola gider
Bizim halimizden haber
Soranlara selâm olsun

Derviş Yunus söyler sözün
Yaş doludur iki gözün
Bilmiyen ne bilsin bizi
Bilenlere selâm olsun.

ŞİİRLERİN DİZİNİ

(Uyak dizelerinin son harfine göre sıralanmıştır.)

A.

1	Hak'ka kul olmayınca	13
2	Maşukun bulmayınca	14
3	Çare yok adım atmağa	16
4	Gerek bana bostan ola	18
5	Hergiz ma'zûl olmaz ola	98
6	Aşk mezhebi dindir bana	21
7	Kimseler dost olmaz bana	23
8	Akibet zevâl olmaya	25

C.

9	Yavlak uzamış bir ağaç	27
---	------------------------	----

E.

10	Gördüm bir dağ içinde	28
11	Eşkere can içinde	29
12	Hakk'ı buldum ben eri görmeğile	32
13	Nidelim senin ile	33
14	Kalpı gide pak ola gümüşlene	35
15	Kimde erlik var ise	36
16	Aslın nedürür işte	38
17	Ağyar dahi dosttur bize	41

H.

18	içtik elhamdülillah	42
----	---------------------	----

I.

19	Bu yola kim varası	44
----	--------------------	----

İ.

20	şol yel esip geçmiş gibi	46
21	Gel gör beni aşk neyledi	48
22	Aceb sırra erdim ahi	50
23	Derde derman bulmayam mı	52
24	Bana seni gerek seni	53
25	Âşık tövbe etdiğini	55

26	Yolum vardır bu erkândan içeri	56
27	Hor görmegil dervişleri	58
28	Ey dervişler ecesi	60
29	Kulaksız dinleyesi	63
30	Arştan yüce meyhanesi	64
31	Aşk oduna yanan kişi	65
32	Anda konuban göçtü	67
33	Bu kad ile kameti	68
34	Gidem hey dost deyi deyi	70

K.

35	Nikâbı yüzden bırak	72
36	Diyem ona nitmek gerek	74
37	Biz can yaşamaya verdik	75
38	Kıymetli nesnedir aşk	77

L.

39	Hırka ile taç değil	79
40	Melûl olası değil	80
41	Bu can kayusu değil	82
42	Öğüdünden alır değil	84
43	Bu kıldığın namaz değil	86
44	Gel dosta gidelim gönül	87
45	Anasına düştü gönül	89

M.

46	Elimde ferman tutaram	91
47	Aşka gönül veren benem	93
48	Girem garkolam yürüyem	95
49	Aşk oduna yanayım	96
50	Durayım andan varayım	98
51	Sorun bana kanda idim	100
52	Ben bunda gitmeğe geldim	102
53	Canlara can olan benim	103
54	Çark uruban dönen benim	105
55	Nem ola derviş benim	107
56	Susalığım kanmaz benim	108
57	Kimse dilim bilmez benim	110
58	Derdim vardır inilerim	112
59	Ben bu elden bezerim	114
60	Kandalığım bilmeyeyim	116
61	Yakın bil kim Hakkı buldum	118
62	Sabahın sinleri gördüm	119

N.

63	Gavvas olayım bir zaman	121
64	Adımı sufi koyan	123
65	Aklım gitti kaldım ben	124
66	Sular gibi çağlar mısın	126
67	Cânan arzu kılarırsın	128
68	Sen derviş olamazsın	129
69	Elim sana ermek için	131
70	Aşk ile gelen gelsin	132
71	Bize bizim diyen gelsin	134
72	Ol neye nazar etsin	135
73	Şöyle garip bencileyin	136
74	Bu canım yaşma olsun	138
75	Kalanlara selam olsun	140

BİR GÜLDESTE

DERVİŞ YUNUS'UN ŞİİRLERİ

Altında kaynak belirtilmeyen şiirler
Sabahattin Eyüboğlu'nun kitabından alınmıştır.

SEVMEK DERDİ BENİ BOĞAR

76

Bu dem yüzüm süreduram
Her dem ayım yeni doğar
Her dem bayramdurur bana
Yazım kışım yeni bahar

Benim ayım ışığına
Bulutlar gölge kılmağa
Hiç kedilmez doluluğu
Nuru yerden göğe açar

Onun nuru karanlığı
Sürer gönül hücrelerinden
Bes karanlık nur ile
Bir hücreye nice sığar

Ben ayımı yerde gördüm
Ne isterem gök yüzünde
Benim yüzüm yerde gerek
Bana rahmet yerden yağar

Sözüm ay gün için değil
Sevenlere bir söz yeter
Sevdiğim söylemez isem
Sevmek derdi beni boğar

Nola Yunus sevdiyise
Çoktur Hak'kı seviciler
Sevenleri göyer dedi
Onun için boynun eğer

(Divan, 286)

ALAN ALSIN

77

Nolur ise ko ki olsun nolisar
Tek gönül Mevlayı bulsun nolisar

Aşk denizi gene taşmış kan aka
Âşıkı biçare dalsın nolisar

Bu denize düşen ölür dediler
Ölür ise ko ki ölsün nolisar

Aşk gelicek cümle eksikler bite
Bitmez ise ko ki kalsın nolisar

Akıbet şol göze toprak dolisar
Bu gün gördün ko ki dolsun nolisar

Bu dünyanın nasiplerin izzetin
Yunus kodu alan alsın nolisar

ELİMDE NE VAR
78

Ey beni ayıplayan
Gel beni aşktan kurtar
Elinden gelmez ise
Söyleme fasid haber

Hiç kimesne kendinden
Halden hale gelmedi
Cümlemizin halini
Mâşuk eder mukarrer

Âşıkların her hali
Mâşuk katında biter
Sözün var ona söyle
Benim elimde ne var

.....
şeriat edebinden
Korkarım söylemeğe
Yoğise edeyidim
Dahi ayrıksı haber

Dost kılıcından Yunus
Ölür ise gam değil
Dost göğünden uyanan
Mâşuk burcundan doğar
(Divan, 66)

SOLMUŞ YATAR
79

Sabahın sinliye vardım
Gördüm cümle ölmüş yatar
Her biri biçâre olup
Ömrün yavu kılması yatar

Vardım bunların katına
Baktım ecel heybetine
Nice yiğit muradına
Ermeyiben ölmüş yatar

Yemiş kurt kuş bunu keler
Nicelerin bağrın deler
Şol ufacık nâresteler
Gül gibice solmuş yatar

Duzağa düşmüş tenleri
Hak'ka ulaşmış canları
Görmez misin sen bunları
Nöbet bize gelmiş yatar

Esilmiş inci dişleri
Dökülmüş sarı saçları
Kamu bitmiş teşvişleri
Emr-i nemde ermiş yatar

Gitmiş gözünün karası

Hiç işi yoktur durası
Kefen bezinin paresi
Sünüge sarılmış yatar

Yunus gerçek âşık isen
Mülke suret bezetmegil
Mülke suret bezeyenler
Kara toprak olmuş yatar
(Divan, 304)

GELSİN MEYDANE
80

Yar yüreğim yar
Gör ki neler var
Bu halk içinde
Bize güler var

Ko gülen gülsün
Hak bizim olsun
Gâfil ne bilsin
Hak'kı sever var

Bu yol uzaktır
Menzili çoktur
Geçidi yoktur
Derin sular var

Girdik bu yola
Aşk ile bile
Gurbetlik ile
Bizi salar var.

Her kim merdâne
Gelsin meydâne
Kalmasın cânê
Kimde hüner var

Yunus sen bunda
Meydan isteme
Meydan içinde
Merdâneler var.
ŞUNUN GİBİ YÂRİM VAR
81

İşitin ey ulu, kiçi
Size bir haberim var
Zihi devlet benim ki
Şunun gibi yârim var

Yürüsem önümdedir
Söylesem dilimdedir
Otursam yanımdadır
Ayruk ne bazarım var

Ne yürüyem ne ârâm
Ne ırak sefer kılâm
Çün dostu bunda gördüm
Ayruk ne seferim var.

Irak yere tacirler
Assı için varırlar
Çün gevher elimdedir
Irak ne bazarım var.

Miskin Yunus'un canı
Aşk ile ulaşalı
Dembedem artar derdi
Uludan tımarım var.

(Divan, 291)

BU LATİF ÇİÇEKLER
82

Ey aşk eri aç gözünü
Yer yüzüne eyle nazar
Gör bu latif çiçekleri
Bezenüben geldi geçer

Bunlar böyle bezenüben
Dost'tan yana uzanuben
Bir sor Ahî sen bunlara
Kancerudur azm-i sefer

Her bir çiçek bin naz ile
Över Hak'kı niyaz ile
Bu kuşlar hoş avaz ile
Ol Padişahı zikr eder.

.....
Rengi döner günden güne
Toprağa dökülür gene
İbretdürür anlayana
Bu ibreti ârif duyar

Ne bilmegün bilmekdürür
Ne gülmegün gülmekdürür
Son menzilin ölmekdürür
Duymadınsa aşktan eser

Bildik gelen geçer imiş
Bildik konan göçer imiş
Aşk şarabın içer imiş
Bu mânâdan her kim duyar

Yunus bu sözleri kogıl
Kendözünden elin yugıl
Senden ne gele bir değil
Çün Hak'tan gelir hayrû şer

GARİP BAŞIM
83

Aşkın odu ciğerimi
Yaka geldi yaka gider
Garip başım bu sevdayı

Çeke geldi çeke gider

Kâr etti firak canıma
Âşık oldum ol sultana
Aşk zencirin dost boynuma
Taka geldi taka gider

Sadıklar durur sözüne
Gayrı görünmez gözüne
Bu gözlerim dost yüzüne
Baka geldi baka gider

Arada olmasın naş1
Onulmaz bağrımın baş1
Gözlerimin kanlı yaş1
Aka geldi aka gider

Bülbül eder ah ü figan
Hasretile yandı bu can
Benim gönülcüğüm ey can
Çıka geldi çıka gider

Yunus söyler bu sözleri
Feryad eder bülbülleri
Dost bahçesinde gülleri
Koka geldi koka gider
GÖNÜL PASIN YUDUN İSE
84

Aşkla bilişen canlara
Ezel ebed olmayısar
Gümrah olup bu cihanda
Kimse baki kalmayısar

Bir dona kan bulaşıcak
Yumayınca mısmıl olmaz
Gönül pisi yumayınca
Namaz reva olmayısar

Gönül pisin yudun ise
Kibr ü kini kodun ise
İkrar bütün olmayınca
Erden nazar olmayısar

Murdar dünyaya bulaşan
Devşiriben ü derişen
Erden himmet olmayınca
Ömür geçer yunmayısar

Yunus imdi sen Hak'ka er
Dün ü gün gönlün Hak'ka ver
Gönül gözü görmeyince
Hiç baş gözü görmeyiser

(Toprak, 257)

AŞKIN VER
85

Yarabbi dilerim
Aşkın ver şevkin ver
Fazlından umarım
Aşkın ver şevkin ver

Mest eyle sen beni
Bilmeyim ben beni
Ta bula can seni
Aşkın ver şevkin ver

Yolunda âşıklar
Derdine yanıklar
Canlardan geçtiler
Aşkın ver şevkin ver

Dön Yunus kuluna
Nazar kıl haline
İrgürsin vaslına
Aşkın ver şevkin ver.

ARŞTAN VERİRİM HABER 86

Ey bana iyi diyen
Benim kamudan kemter
Şöyle mücrimem yolda
Mücrimler benden server

Benim gibi mücrim kul
Bir dahi isteyibul
Dilimde ilm ü usul
Dileğim dünya sever

Zahirim iyi yerde
Gönlüm fasid haberde
Bulunmaya Bağdat'ta
Bencileyin bir Ayyar

Dışım göynür içim ham
Dirliğim budur müdam
Yol varmadan bir kadem
Arştan veririm haber

Hırkam suçuma perde
Endişem yanlışı yerde
Gönlüm ayruk pazarda
Dilimde sözüm esrar

Dışım biliş içim yad
Dilim hoş gönlüm mürted
İşim yavuz iyi ad
Böyle fitne kanda var

Kime kim öğüt verdim
Ol Hak'ka erdi gördüm
Bana benim öğüdüm
Hiç eylemedi eser

Takındım şeyhlik adın
Kodum mâşuk taatın
Verdim nefsin muradın

Kanı Hakk ile pazar

Yayıldı Yunus adı
Suçtur cümle taatı
Çalab'ım inayeti
Suçun geçire meğer

(Divan, 75)

YÜCE SULTANIM
87

Yüce sultanım
Derde dermanım
Bedende canım
Hû demek ister

Alimsin Alim
Doğrudur yolum
Ağzımda dilim
Hû demek ister

Gidersin bundan
Gelmezsin andan
Karanlık sinden
Hû demek ister

Murad'erinçe
Gülü derince
Cemal görünce
Hû demek ister

Ali sırrında
Tevhid nurunda
Mahşer yerinde
Hû demek ister

Su gibi aksam
Her yana baksam
Hazrete varsam
Hû demek ister

Bülbül çağında
Dostlar bağında
Arşın sağında
Hû demek ister

Dağ ile taşta
Kuruyula yaşta
Müşkil bir işte
Hû demek ister.

Yunus postunda
Gönül dostunda
Sırat üstünde
Hû demek ister.

AŞK BİR GÜNEŞE BENZER
88

İşitin ey yarenler
Aşk bir güneşe benzer
Aşk olmayan gönül
Misali taşa benzer

Taş gönülden ne biter
Dilinde ağı tüter
Nice yumşak söylese
Sözü savaşa benzer

Aşk var gönül yanar
Yumşanır muma döner
Taş gönüller kararmış
Sarp katı kışa benzer

.....
Geç Yunus endişeden
Gerekse bu bişeden
Ere aşk gerek önden
(Sonra) dervişe benzer.
(Divan, 296)

BU AŞK BİZE TURFANDADIR
89

Bilir misin ey yarenler
Gerçek erenler kandadır
Kanda baksam anda hazır
Kanda istesem andadır

Aşksızlara benim sözüm
Benzer kaya yankısına
Bir zerre aşk olmayan
Belli bilin yabandadır

Yalancılık eylemegil
Aşka yalan söylemegil
Bunda yalan söyleyenin
Anda yeri zindandadır

.....
Allah benim dediğine
Vermiş verir aşk varlığın
Kimde ki var bir zerre aşk
Çalab varlığı andadır

Niceler eydür Yunus'a
Kocaldın sen aşkı koyal
Bu aşk bize yen(i)le deşdi
Henüz dahi turfandadır

YALAN SÖYLEYEN UTANASIDIR
90

Söylememek harcıdır

Söylemenin hasıdır
Söylemenin harcıdır
Gönüllerin pasıdır

Gönüllerin pasını
Ger sileyim der isen
Şol sözü söylegil kim
Sözün hülâsasıdır

Kuli'l Hakk dedi Çalap
Sözü doğru diyene
Bugün yalan söyleyen
Yarın utanasıdır

Cümle yaratılmışa
Bir göz ile bakmayan
Şer'in evliyasıysa
Hakikatta asıdır

Şeriat haberini
Şerhile eydem işit
Şeriat bir gemidir
Hakikat deryasıdır

Ol geminin tahtası
Her nice muhkem ola
Deniz mevci kat' olsa
Tahta uşanasıdır

Biz tâlib-i ilmleriz
Aşk kitabın okuruz
Çalap müderris bize
Aşk hoş medresesidir

Evliya safâ-nazar
Edeli günden beri
Hasıl oldu Yunus'a
Her ne ki olasıdır

(Divan, 70)

EY DOST
91

Ey dost seni severim
Can içre yerin vardır
Gece gündüz uyunmaz
Acep ahvalin vardır

Sen gülü görür iken
Dikene sunma elin
Korkma düşmanlarından
Çün doğru yolun vardır

Düşmanlar eydür bana
Söz demek kanden sana
Bana söz demek kanden
Benim üstadım vardır

Ele getirdiğini
Miskinlere harc eyle
Nice çok yaşar isen
Sonucu ölüm vardır

Bunda kend'özün gören
Öldürür yolda kalan
Benim bir karıncaya
Ulu nazarım vardır

Her sabah tanla durup
Bülbülleyin söylesem
Gönlümde mâna biter
Türlü ciğerim vardır

Yunus Emre kend'özün
Toprağa vurgıl yüzün
Maşukaya yaraşık
Bir miskinliğim vardır

SEVGİSİ VAR ÂŞIKTIR
92

Aşksız adam dünyada
Belli bilin ki yoktur
Her birsi bir nesneye
Sevgisi var âşıktır

Çalabın dünyasında
Yüzbin türlü sevgi var
Kabul et kend'özüne
Gör hangisi lâyıktır

.....
Dünyada Peygamberin
Başına geldi bu aşk
Tercümanı Cebrail
Ma'şukası Haliktir

.....
Yunus sana hakikat
Budurur buyurduğu
Gözünle gördüğüne
Dönüp bakma yazıktır
(Divan, 80)

CAN BUDAĞIDIR
93

Kon ölüm endişesin
Âşık ölmez bakidir
Ölmek senin değildir
Çün nurun ilahidir

Ölmekten ne korkarsın
Korkma ebedi varsın

Çünkü işe yararsın
Bu söz fâsit davâdır

.....
Yadlık yoktur bilene
Dirlik tutagelene
Bilelik söyleyene
Vuslat yolu kavidir

Birliğe yetmiş idik
Mucizâta tuş idik
Biz bir uçar kuş idik
Vücut can budağıdır

Hükm-i revân mülküne
Ol işin kendi bile
Çün iş geldi hasıla
Bu mülk varlık evidir

Yunus beşaret sana
Gel derler dosttan yana
Ol kimseyi ol ana
Küllü yerci' aslıdır (her şey aslına döner)
(Divan, 307)

DERDİMİN DEVASIDIR
94

Münkirler evliyaya
Hak yoluna âsidir
Ol yola âsi olan
Gönüllerin pasıdır

Tattık bu aşk cefasın
Tâ erince ma'şûka
Zira ki ol dost benim
Derdimin devâsıdır

Henüz bu yer olmadan
Gökler yaradılmadan
Evliyalar vatanı
Padişah kalesidir

Mevlâna Hüdâvendgâr
Bize nazar kılalı
Anın görklü nazarı
Gönlümüz aynasıdır

Giyikli'nin ol Hasan
Söz ayıtmış kendiden
Çün kelecî Hak'kıdır
Kendinin söz nesidir

Miskin ol bire miskin
Gide senden kibr ü kin
Rüzgâr gelir geçer pes
Kime ne kalasıdır

Okuyuban yazmadan
Yanılıban azmadan
Yunus bu aşk sözünü

Kim bildi bilesidir.

EĞRİ BÜĞRÜ
95

Ben dervişim diyene
Bir ün edesim gelir
Tanıyuban şimdiden
Varup yetesim gelir

Sırat kıldan incedir
Kılıçtan keskincedir
Varıp anın üstüne
Evler yapasım gelir

Altında gayya vardır
İçi nâr ile pürdür
Varıp ol gölgelikte
Biraz yatasım gelir

Ta'n eylemen hocalar
Hatırınız hoş olsun
Varuban ol Tamu'da
Biraz yanasım gelir

Ben günahımca yanam
Rahmet suyunda yunam
İki kanat takınam
Biraz uçasım gelir

Andan Cennet'e varam
Hak'kı Cennet'te görem
Hûri ile gılmanı
Bir bir koçasım gelir

Derviş Yunus bu sözü
Eğri büğrü söyleme
Seni sıygaya çeker
Bir Molla Kasım gelir

YÜZÜN GÖRESİM GELİR
96

İşbu varlık şehrine
Her dem giresim gelir
İçindeki sultanın
Yüzün göresim gelir

İşitirim sözünü
Göremezem yüzünü
Yüzünü görmekliğe
Canım veresim gelir

Ol sultan halvetinin

Yedi hücresi vardır
Yedisinden içeri
Cevlân urasım gelir

Her kapıda bir kişi
Yüz bin çerisi vardır
Aşk kılıcın kuşanıp
Cümle kırasım gelir

Mecnun Leylası benim
Rahman şeydası benim
Leyla yüzün görmeye
Mecnun olasım gelir

Dost oldu bize mihman
Bunca yıl bunca zaman
Gerçek ismail'leyin
Kurban olasım gelir

Erenlerin nazarı
Toprağı güher eyler
Erenler ayağında
Toprak olasım gelir

Miskin Yunus'un nefsi
Dört tabiat içinde
Aşk ile can sırrına
Pinhan varasım gelir

CÜMLE ÂLEM KARDEŞ GELİR
97

Ey dost senin aşkın odu
Ciğerim pare baş kılar
Aşkından yanar yüreğim
Yandığım bana hoş gelir

Aşkın oduna yandığım
Ağlamak oldu güldüğüm
Dost sana zari kıldığım
Münkirlere savaş gelir

Söylerisem sözüm savaş
Söylemezsem ciğerim baş
Cihan doludurur kallaş
Her birinden bir taş gelir

Gör nice taşlar atılır
Dost için başlar tutulur
Gelir gönüle batılır
Halimize haldaş gelir

.....
Nice nice selatinler
Zebun olur aşk elinde
Her kim bu yola düşerse
Ol bu yola yavaş gelir

Erenler buna kalmadı
Vardı yoluna durmadı
Hak'kî gerçek sevenlere
Cümle âlem kardaş gelir

Miskin Yunus bil sözünü
Dosta açıp şol gözünü
Kangı burçtan bakar isen
Ol sultana güneş gelir

(Dergah, 147)

BİLMİYENE AZ GELİR
98

Dün gider gündüz gelir
Gör nicesi uz gelir
Padişah hükmü ile
Âleme dümdüz gelir

Karanuluk sürülür
Âlem münevver olur
Işıdı nur kandili
Havaya az az gelir

Bir bakgil sağa sola
Kayıkma değme yola
Dinle (sen) kuş ününü
Nice türlü saz gelir

Söz ıssı sözün alır
Suret toprakta kalır
Her kim bu hali bilir
Kendözünden vaz gelir

Aşk benliğim iletti
Akıl dört yana gitti
Yunus'a yükü yetti
Bilmeyene az gelir

(Divan, 66)

BU NİCE OKUMAKTIR
99

İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin
Ya nice okumaktır

Okumaktan murat ne
Kişi Hak'kî bilmektir
Çün okudun bilmezsin
Ha bir kuru emektir

Okudum bildim deme
Çok tâat kıldım deme
Eri Hak bilmezisen

Abes yere yelmektir

Dört kitabın mâ'nisi
Bellidir bir elifte
Sen elifi bilmezsin
Bu nice okumaktır

Yiğirmi dokuz hece
Okursun uçtan uca
Sen elif dersin hoca
Mâ'nisi ne demektir

Yunus Emre der hoca
Gerekse bin var hacca
Hepisinden iyice
Bir gönüle girmektir
KIYAMET NE GÜN KOPAR
100

Yalan söyler görmeyen
Haberî gören bilir
Gerçek erin halini
Yolda can veren bilir

Tutma gönülde kini
Hoş tut gönül miskini
Dünya ahret ekini
Ekip götüren bilir

Âdemin toprağını
Dört ferîşte götürdü
Suyunu neden kattı
Yapıp yuğuran bilir

İsrâfil ve Azrâil
Mikâil ve Cebrâil
Kıyamet ne gün kopar
Yarın Sur uran bilir

Dokuz kırkı yaşayan
Eylenmedi dünyada
Saati bir dem imiş
Sohbeti süren bilir

Ölmez dirlik bulduran
Evliya sohbetidir
Yunus dahi bilmezse
Okunan Kur'an bilir
HER DEM DELİDİR
101

Benim gönlüm gözüm aşktan doludur
Dilim söyler yari yüzüm suludur

Ödağacı gibi yanar vücudum
Tütünüm göklere seher yelidir

Çukal cevşen aşk oduna dayanmaz
Oku cana batar kati yalıdır

Senin aşkın deniz ben bir balıcak

Balık sudan çıksa hemen ölüdür

Okurum şahımı kendi dilimce
Şahım aydır bana hemen gelidur

Seni sevenlerin ola mı aklı
Bir dem usluysa her dem delidir

Yunus sen toprak ol eren yolunda
Erenler menzili arş'tan uludur

BİR KİŞİ ÂŞIK OLSA
102

Derviş olan kişiler
Deli olagan olur
Aşk nedir bilmeyenler
Ana gülegen olur

Sakın gülme sen ona
İyi değildir sana
Adam neye gülerse
Başa gelegen olur

Âşık lâ-mekân olur
Dünya terkini urur
Dünya terkin uranlar
Dîdar göregen olur

Bir kişi âşık olsa
Aşk deryasına dalsa
Ol deryanın dibinde
Cevher bulagan olur

Derviş Yunus sen dahi
İncitme dervişleri
Dervişlerin duası
Kabul olagan olur

SEVİŞGEN OLUR
103

Bu sema'a girmeyen
Sonuna pişman olur
İrişir bizim ile
Serbeser düşman olur

Dosttur bizi okuyan
Üstümüzde şakıyan
Şimd'üç buçuk okuyan
Derin danışman olur

Danışmanın cahili
Unamaz dervişleri
Derviş ile danışman
(Yaman) vuruşgan olur

Bir nicesi gönlüne
şeytanlar doldurup tur
Erenler semâna
Bunlar gülüşgen olur

.....

Ey biçâre dânişman
Eyit derviş dervişan
Dervişlerle uruşan
İşine pişman olur

Yunus eydür mevlâna
Epsem otur yerinde
Bu sohbe doymuyan
Sonra savaşıgan olur

(Divan, 301)

BAĞ İLE BOSTAN OLUR
104

Hak bir gönül verdi bana
Ha demeden hayran olur
Bir dem gelir şadan olur
Bir dem gelir giryan olur

Bir dem sanasın kış gibi
şol zemheri olmuş gibi
Bir dem beşaretten doğar
Hoş bağ ile bostan olur

Bir dem gelir söyleyemez
Bir sözü şerheyleyemez
Bir dem dilinden dür döker
Dertlilere derman olur

Bir dem çıkar arş üzere
Bir dem iner tahtesserâ
Bir dem sanasın katredir
Bir dem taşar umman olur

.....

Bir dem dev olur ya peri
Viraneler olur yeri
Bir dem uçar Belkıs ile
Sultan-ı ins ü cân olur

Bir dem varır mescidlere
Yüz sürer anda yerlere
Bir dem varır deyre girer
İncil okur ruhban olur

Bir dem gelir İsa gibi
Ölmüşleri diri kılar
Bir dem girer kibr evine
Fir'avn ile Hâmân olur

Bir dem döner Cebrail'e
Rahmet saçar her mahfile
Bir dem gelir gümrah olur
Miskin Yunus hayran olur

YEPYENİ GELİN

105

Yeryüzünde gezer idim
Uğradım milketler yatur
Kimi ulu kimi kiçi
Key kuşağı berkler yatur

Kimi yiğit kimi koca
Kimi vezir kimi hoca
Gündüzleri olmuş gece
Ancılayın çoklar yatur

Doğru varırdı yolları
Kalem tutardı elleri
Bülbüle benzer dilleri
Danışman yiğitler yatur

Ulu, kiçi ağlaşmışlar
Server yiğitler düşmüşler
Başucunda yay sınışlar
Kuruluban oklar yatur

Atları izi tozulu
Önleri tabıl-bazılı
İl-güne hükmü yazılı
Şol muhteşem beyler yatur

Gece gündüz oğlancıklar
Söyleşirken bülbül gibi
Ayrılmışlar anaları
Sinlerini bekler yatur

Elleridir kınalı hep
Karavaşları şeker leb
Kargı gibi uzun boylu
Gül yüzlü hatunlar yatur

El bağlamıştır kamusu
Hak Çalap'tandır umusu
Nökerli kızdır kimisi
Alınmadan çoklar yatur

Yunus bilmez kendi halin
Çalap'tır söyletir dilin
Bir nice yepyeni gelin
Ak değirmi yüzler yatur

GÜL GİBİCELER SOLMUŞ

106

Sabahın sinleye vardım
Gördüm cümle ölmüş yatur
Her biri biçâre olup
Ömrün yavu kılmış yatur

Vardım bunların katına
Baktım ecel heybetine
Nice yiğit muradına
Ermeyüben ölmüş yatur

Yemiş kurt kuş bunu keler
Nicelerin bağıın deler
Şol ufacık nâresteler
Gül gibice solmuş yatur

Tuzağa düşmüş tenleri
Hak'ka ulaşmış canları
Görmez misin sen bunları
Nöbet bize gelmiş yatur

Esilmiş inci dişleri
Dökülmüş sarı saçları
Kamu bitmiş teşvişleri
Emr ü nemde ermiş yatur

Gitmiş gözünün karası
Hiç işi yoktur durası
Kefen bezinin pâresi
Sünüğe sarılmış yatur

Yunus gerçek âşık isen
Mülke sûret bezemegil
Mülke sûret bezeyenler
Kara toprak olmuş yatur

BEYLER AZDI YOLUNDAN
107

Miskin âdem oğlanı
Nefse zebûn olmuştur
Hayvan canavar gibi
Otlamağa durmuştur

Hergiz ölümün sanmaz
Ölesi (öleceği) günün anmaz
Bu dünyadan usanmaz
Gaflet önün almıştır

Oğlanlar öğüt almaz
Yiğitler tövbe kılmaz
Kocalar taat kılmaz
Sarp rûzigar olmuştur

Beyler azdı yolundan
Bilmez yoksul halinden
Çıktı rahmet gölünden
Nefs gölüne dalmıştır

Yunus sözü âlimden
Zinhar olma zâlimden
Korka durun ölümden
Cümle doğan ölmüştür

İNCE DEN İNCE
108

Erenlerin yolları
İnceden inceyimiş
Süleyman'a yol kesen
Şol bir karıncayımış

Ol karınca söyledi
Süleyman'a yol dedi
Karınca söylediği
Cevab alıncayımış

Gönül aydır varayım
Yine tez gelem sana
Gönlüm uyduğu bana
Dostu buluncayımış

Götürmedi kimesne
Kimesnenin yükünü
Ben götürürüm diyen
Eli erinceyimiş

Kim kime ne derise
Eğer hayr u eğer şer
Allah verir cezasın
Gele yol inceyimiş

Âşıkın gözü yaşlı
Dün ü gün durmaz akar
Âşık kan ağladığı
Mâ'suk soruncayımış

Dört kitabın mâ'nisin
Okudum tahsil ettim
Aşka gelicek gördüm
Bir uzun heceyimiş

Ben dervişim diyenler
Haramı yemeyenler
Haramın yenmediği
Ele girinceyimiş

Aydırlar filan öldü
Mülkiyle malı kaldı
Ol malın irkildiği
Issı oluncayımış

İki kişi söyleşir
Yunus'u görsem diye
Biri eydür ben gördüm
Bir âşık kocayımış
GÜLE SARMAŞIP YATAR
109

Evvel bahar olmayınca

Kızıl gül açılmaz imiş
Kızıl gül açılmayınca
Bülbül zârı kılmaz imiş

Bülbül hevestir ötmeğe
Güle sarmaşıp yatmağa
Bağban kasdeyley satmağa
Gül kadrini bilmez imiş

Bre bağban satma gülü
Haramdır akçesi pulu
inletme âşık bülbülü
Gözü yaşı dinmez imiş

Yılda bir kez hayvanlara
Aşk yeli eser bunlara
Kimi âdem hayvan olur
Hayvan âşık olmaz imiş

Âşık olamıyan âdem
Benzerimiş bir ağaca
Ağaç yemiş vermeyince
Budağı eğilmez imiş

Yunus Emre'm hey biçare
Yârdan ayrıldın âvare
Yârdan ayrılmayınca dost
Yâr kadrini bilmez imiş
KAPIDA KALDI ŞERİAT
110

Aşk imamdır bize gönül cemaat
Kıblemiz dost yüzü dâimdir salât

Dost yüzün göricek şirk yağmalandı
Anınçün kapıda kaldı şeriat

Gönül secde kılar dost mihrâbında
Yüzün yere vurup kılar münâcât

Münâcât gibi vakt olmaz arada
Kim ola dost ile bu demde halvet

şeriat eydür sakın şartı bırakma
şart ol kişiye kim ede hiyânet

Erenler nefesidür devletli rumuz
Onunla fitneden olduk selâmet

"Belî" kavlin dedik evvelki demde
Henüz bir demdir ol vakt ü bu saat

Derildi beşimiz bir vakte geldi
Beşi bir eyleyip kim kıla taat

Biz kimse dinine hilaf demeziz
Din tamam olıcak doğar muhabbet

Doğruluk bekleyen dost kapısında
Gümansız ol bulur ilâhî devlet

Yunus ol kapıda kemine kuldur
Ezelden ebede dektir bu izzet

(Divan, 64)

YUNUS YİNE DELİ OLDU
111

İster idim Allah'ı
Buldum ise ne oldu
Ağlar idim dün ü gün
Güldüm ise ne oldu

Erenler meydanında
Yuvarlanır top idim
Padişah çevgânında
Kaldım ise ne oldu

Erenler sohbetinde
Deste kızıl gül idim
Açıldım ele geldim
Soldum ise ne oldu

Âlimler ulemâlar
Medresede bulduysa
Ben harabât içinde
Buldum ise ne oldu

İşit Yunus'u işit
Yine deli oldu hoş
Erenler mânisine
Daldım ise ne oldu

(Divan, 103)

DOST DEYU DEYU
112

Düşt'önüme hubbül-vatan
Gidem hey dost deyu deyu
Anda varan kalır heman
Varam hey dost deyu deyu

Gele şol Azrail tuta
Assı kılmaz ana ata
Binem şol ağaçtan ata
Gidem hey dost deyu deyu

Şol bir beş on arşın bezi
Kefen edeler eñnime
Dikem şol dünya donların
Giyem hey dost deyi deyi

Mecnun oluban yürüyem
Yüce dağları bürüyem
Mum olubanı eriyem

Yanam hey dost deyu deyu

Günler geçe yıl çevrile
Üstüme sinlem devrile
Ten çürüye toprak ola
Tozam hey dost deyu deyu

Yunus Emre var yoluna
Münkirler girmez yoluna
Bahri olup dost gölüne
Dalam hey dost deyu deyu

(Dergah, 347)

ÇIKTIM ERİK DALINA
113

Çıktım erik dalına
Anda yedim üzümü
Bostan ıssı kakıyıp
Der ne yersin kozumu

Uğruluk yaptı bana
Bühtan eyledim ona
Çerçi de geldi aydur
Hani aldın gözgünü

Kerpiç koydum kazana
Poyraz ile kaydattım
Nedir diye sorana
Bandım verdim özünü

İplik verdim cullaha
Sarıp yumak etmemiş
Becid becid ısmarlar
Gelsin alsın bezini

Bir serçenin kanadın
Kırk katıra yüklettim
Çift dahi çekemedi
Şöyle kaldı kazanı

Bir sinek bir kartalı
Salladı vurdu yere
Yalan değil gerçektir
Ben de gördüm tozunu

Bir küt ile güreştim
Elsiz ayağım aldı
Güreşip basamadım
Gövündürdü özümü

Kafdağı'ndan bir taş
Şöyle attılar bana
Öylelik yola düştü
Bozayazdı yüzümü

Balık kavağa çıkmış
Zift turşusun yemeğe
Leylek koduk doğurmuş
Baka şunun sözünü

Gözsüze fısıldadım
Sağır sözüm işitmiş
Dilsiz çağırıp söyler
Dilimdeki sözümü

Bir öküz boğazladım
Kakladım sere kodum
Öküz ıssı geldi der
Boğazladın kazımı

Bundan da kurtulmadım
Nideyim bilemedim
Bir çerçi de geldi der
Kanı aldın gözgümü

Tosbağaya sataştım
Gözsüz sepek yoldaşı
Sordum sefer nereye
Kayseri'ye âzimi

Yunus bir söz söylemiş
Hiçbir söze benzemez
Münafıklar elinden
Örter mâ'na yüzünü

GURBETTE YÂRİN Mİ KALDI
114

Sen bunda garip mi geldin
Niçin ağlarsın bülbül hey
Yorulup uzun mu geldin
Niçin ağlarsın bülbül hey

Karlı dağları mı aştın
Çaylar ırmaklar mı geçtin
Yârinden ayrı mı düştün
Niçin ağlarsın bülbül hey

Hey ne yavuz inilersin
Benim derdim yenilersin
Dostu görmek mi dilersin
Niçin ağlarsın bülbül hey

Kanadın açabilirsin
Uçuban kaçabilirsin
Hicaplar geçebilirsin
Niçin ağlarsın bülbül hey

Kalen şehrin mi yıkıldı
Gurbette yârın mı kaldı
Ya nâmu ârın mı kaldı
Niçin ağlarsın bülbül hey

Kıymetin bilinmez m'oldu

Hatırın sorulmaz m'oldu
Ol dost görünmez m'oldu
Niçin ağlarsın bülbül hey

Gülistanlar dolanırsın
Benim derdim yenilersin
Yunus gibi inilersin
Niçin ağlarsın bülbül hey

BİR YUFKAYA KIYAMAZ
115

Niceler bu dünyada
Günahını yuyamaz
Ömrü geçer yok yere
Ey diriga (yazık ki) duyamaz

Bir nice kişilerin
Gaflet gözün bağlamış
Hak yoluna der isen
Bir yufkaya kıyamaz

Bu dünya bir gelindir
Yeşil kızıl donanmış
Kişi yeni geline
Bakubanı doyamaz

Ey nice aslanları
Alır aktarır ölüm
Azrail nicesine

.....
Var imdi miskin Yunus
Uryan olup gir yola
Yüz çukallı gelirse
Yalıncağı soyamaz

(Divan, 340)

ÂŞIKLAR ÖLMEZ
116

Ya Rab bu ne derttir derman bulunmaz
Ya bu ne yaradır zahmı belirmez

Benim garip gönlüm aşktan usanmaz
Varır aşka düşer hiç bana dönmez

Döner gönlüm bana öğüt verir çok
Âşık olan gönül aşktan usanmaz

Âşık ki cana kaldı âşık olmaz
Canın terketmeyen mâ'şukun bulmaz

Aşk pazarıdır bu canlar satılır
Satarım canımı hiç kimse almaz

Âşık bir kişidir bu dünya malın
Âhıret korkusun bir pula saymaz

Bu dünya ol âhıretten içeri
Âşıkın yeri var kimesne bilmez

Âşık öldü diye selâ verirler
Ölen hayvan olur âşıklar ölmez

Beğim âşık isen var sen yoluna
Bunda başlar yiter kanlar sorulmaz

Erenler meydanı arştan uludur
Sıdk ile geleni mahrum (dönülmez)

Yunus bir tevhide gark oldu gitti
Geri gelmekliğe aklı derilmez

(Divan, 341)

CANAN BULUNMAZ
117

Sen sende iken menzil alınmaz
Bahrî olmadan gevher bulunmaz

Er açtı yolu ayan eyledi
Tolun ay doğdu hergiz tolunmaz

Er mânasından almayan cahil
Taştandır bağı hergiz delinmez

Mağripten maşrık erin gözüne
Ayan görüne perde olunmaz

Ko ikiliği gel birliğe yet
Bir olan canlar ayrı dolanmaz

Yunus ver canını Hak yoluna
Can vermeyince canan bulunmaz

AĞIZ AĞIZDAN KUTLUDUR
118

Nidem ben bu gönül ile
Benim ile bir dem durmaz
Ma'suk yüzün gördü meğer
Öğütleyip öğüt almaz

Tanrı için ey uslular
Gönlüm bana alıverin
Vardı bilişti dost ile
Geri bana boyun vermez

Bunun gibi gönül ile
Nice dirlik ediverem
Bıraktı yabana beni
Birgün gelip halim sormaz

Gönlüm bana yoldaş iken
Züht ü taat kılar idim
Yıkıldı bu tertiplerim
Gönülsüzüm elim ermez

Gönül içeri dost ile
Ben kapuda feryâd ü zâr
Binbir zâri kılar isem
İşbu noldu deyip sormaz

.....
Ağız ağızdan kutludur
Ola ki sözünüz tuta
Ben yüz bin yıl söyler isem
Sözüm kulağına girmez

Gönlüm dahi canım dahi
El bir etti şol ikisi
Yüzbin Yunus'tan feragat
Dost yüzünden gözün görmez

(Divan, 341)

AR GEREKMEZ
119

Bize didar gerek dünya gerekmez
Bize mâ'na gerek dâva gerekmez

Bize Kadir gecesidir bu gece
Ko erte olmasın seher gerekmez

Bize aşk şerbetinden sun a sâki
Bize uçmaklarda Kevser gerekmez

Badyalar dolu dolu içelim biz
Biz esrik olmazız humar gerekmez

Yunus esriyiben düştü sokakta
Çağırır Tapduk'una âr gerekmez

DERVİŞ GÖNÜLSÜZ GEREKTİR
120

Ben dervişem diyen kişi
İşbu yola ar gerekmez
Derviş olan kişilerin
Gönlü gendir dar gerekmez

Derviş gönülsüz gerektir
Söğene dilsiz gerektir
Döğene elsiz gerektir
Halka beraber gerekmez

Halka benzetmeye işin
Süre gönülden teşvişin
Yüzbini birdir dervişin
Arada ağyar gerekmez

Eğer derviş isen derviş
Cümle âlem sana biliş
Fuzulluğu hulka değiş
Arada ağyar gerekmez

Derviş olan kişilerin
Miskinliktir sermayesi
Miskinlikten özge bize
Mal u mülk ü ar gerekmez

Er elini aldın ise
Ere gönül verdin ise
İkrar ile geldin ise
Pes ere inkâr gerekmez

Yunus eder gördün eri
Artırma gördüğün biri
Şudur budur deyibeni
Derviş tarumar gerekmez
(Dergah, 168)

NİÇİN YALAN SÖYLERİN
121

Hak cihana doludur
Kimseler Hak'kî bilmez
Onu sen senden iste
O senden ayrı olmaz

Dünyaya inanırsın
Rızka benimdir dersin
Niçin yalan söylersin
Çün sen dediğin olmaz

Ahret yavlak ıraktır
Doğruluk gey yaragdır
Ayrılık sarp firaktır
Hiç varan geri gelmez

Dünyaya gelen göçer
Bir bir şerbetin içer
Bu bir köprüdür geçer
Cahiller onu bilmez

(Gelin tanış olalım
İşî kolay kılalım
Sevelim sevilelim
Dünya kimseye kalmaz)

Yunus sözün anlarsan
Mâ'nisini dinlersen
Sana bir amel gerek

Bunda kimesne kalmaz

(Divan, 343)

DIŞIM DERViŞ İÇİM BOŞ
122

Sûfiyim halk içinde
Tesbih elimden gitmez
Dilim mârifet söyler
Gönlüm hiç kabul etmez

Boynumda icazetim
Riyayıla tâatım
Endişem ayruk yerde
Gözüm yolum gözetmez

Söylerim marifeti
Sâluslanırım katı
Miskinliğe dönmeye
Gönlümden kibir gitmez

Hoş dervişim sabrım yok
Dilimde inkârım çok
Kulağımdan gireni
Hergiz içim işitmez

Görenler elim öper
Tâc u hırkama bakar
şöyle sanırlar beni
Zerrece günah etmez

Görenler sûfi sanır
Selâm verir utanır
Anca iş koparaydım
El eriben güç yetmez

Dışım derviş içim boş
Dilim tatlı sözüm hoş
İllâ ben ettiğimi
Dinin denşiren etmez

Yunus eksikliğini
Allah'ına arz eyle
Anın keremi çoktur
Sen ettiğin ol etmez

DAĞILDI PERİŞÂNIMIZ
123

Yine geldi aşk elçisi
Yine doldu meydanımız
Yine teferrücgâh oldu
Sağlı sollu her yanımız

Yine mahfiller düzüldü
Yine badyalar kuruldu
Yine kadehler sunuldu
Esrük oldu canlarımız

Ev içi aşk ile doldu
Ulu, kiçi âşık oldu
Canlarımız hayran oldu
Dağıldı perişânımız

Bir niçemiz Hak'k1 aldı
Bir niçemiz Hak'tan oldu
Kimimiz Süleyman oldu
Aşk tahtına binenimiz

Bir niçemiz Leyli oldu
Bir niçemiz Mecnun oldu
Bir niçemiz Ferhad oldu
Aşktan haber duyanımız

Meydanımız meydan oldu
Canlarımız hayran oldu
Her dem arş seyrangâh oldu
Hazret oldu revânımız

Düşmüşidik ol kaldırdı
Birliğin bize bildirdi
İçimize aşk doldurdu
Dürüst oldu imanımız

Sorar isen dost kandadır
Kanda istersen ondadır
Hem gönülde hem candadır
Hiç kalmadı gümanımız

Yunus aşkın vasfın söyler
Gerçeklere haber eyler
Mahrumların canı göyner
Âşkâr oldu nihanımız

(Divan, 346)

AŞK İLE BAŞIM HOŞDURUR
124

Biz kamumuz aşk kuluyuz
Aşktır bizim sultanımız
Ger aşk ile ölürsevüz
Aşka helâldir kanımız

Aşk beni benden alalı
Dost aşkı cana dolalı
Bu aşk yoluna gideli
Dost olmuştur imanımız

Aşk ile başım hoşdurur
Her kandeysel yoldaşdurur
On iki ay sarhoşdurur
Aşktan esridi canımız

Ne kaşadır ne gözedir
Ne meylimiz ak yüzedir

Her dem hiç solmaz tazedir
Bu bizim gülistanımız

Akar yaşım Ceyhun gibi
Çıkar ahım tütün gibi
Hem Leylî vü Mecnun gibi
Uş söylenir dükkânımız

Olmadı derman ecele
Geri varır her kim gele
Biz de varırız ol ile
Onda durur kervanımız

Yunus eydür nice nice
İşbu cihan geldi hiçe
Seni dahi ilediser
Bu yalancı devranımız

BU BİZİM MİLLETİMİZ
125

Gayrıdır her milletten
Bu bizim milletimiz
Hiç dinde bulunmadı
Din ü diyanetimiz

Bu din ü diyanette
Yetmiş iki millette
Bu dünya o ahrette
Ayrıdır âyâtımız

Zâhir suya banmadan
El ayak deprenmeden
Baş sücudâ inmeden
Kılınır tâatımız

Ne Kâbe ne de mescid
Ne rûkû ne de sücud
Hak ile daim becid
Olur münacatımız

Ger Kâbe'ye varalım
Ger mescide girelim
Ger suyuyla yunalım
Çün bile illetimiz

Su ne kadar arıda
Çün yavuz fi'lin senin
Meğer bizi pâk ede
Hak'tan inayetimiz

Kimin sözün kim bile
Akıl ermez bu hale
Yarın anda bell'ola
Müslüman mürtedimiz

Yunus canın yenile
Kim dostluğun anıla
Aşk ile dinlerisen
Bilesin kudretimiz

DÜNYA TEFERRÜCÜNDEYİZ
126

Hiç bir kişi bilmez bizi
Biz ne için içindeyiz
Ne hırslımız baydır bizim
Ne nefsimiz içindeyiz

Bir kimsenin devletine
Ta'nediben biz gülmeyiz
Ne münkiriz âlimlere
Ne Tersanın haçındayız

Biz bunun neliğın bildik
Dünyanın nesine kaldık
Arzumuz nefis için değil
Dünya teferrücündeiz

Yunus eydür hey sultanım
Özge şahım vardır benim
Ko dünya altın gümüşün
Ne bakır u tuncundayız
(Divan, 348)

SÖZ VAR KESER SAVAŞI
127

Keleci bilen kişinin
Yüzünü ağ ede bir söz
Sözü pişirip diyenin
İşini sağ ede bir söz

Söz ola kese savaşı
Söz ola bitire başı
Söz ola ağıllı aşı
Bal ile yağ ede bir söz

Kelecilerin pişirgil
Yaramazını şaşırgıl
Sözün us ile düşürgil
Damağın çağ ede bir söz*

Gel ahi ey şehriyari
Sözümüzü dinle bari
Hezaran güher didârı
Kara toprağ ede bir söz

Yürü yürü yolunile

Gafil olma bilinile
Key sakın key dilinile
Canına dağ ede bir söz

Yunus imdi söz yatından
Söyle sözü gayetinden
Key selam o şah katından
Seni ırağ ede bir söz

SÖZÜM KULAĞINA GİRMEZ 128

Ey bana iyi diyen
Benim kamudan yavuz
Alnımı ay bilirim
Bu gözlerimi yıldız

.....
Halk hep ayağın durur
Ben severim oturam
Geçtim sadır yerine
Döşek kalın yerim düz

.....
Ben bir kitap okudum
Kalem onu yazmadı
Mürekkep eyler isem
Yetmeye yedi deniz

Ben oruç namaz için
Sücü içtim esridim
Tesbih seccadey için
Dinledim şeşte kopuz

Yunus'un bu sözünden
Sen mâni anlar isen
Konya minaresini
Göresin bir çuvaldız

MOLLA YUNUS'UN ŞİİRLERİ

YER YARILA 129

Anmaz mısın sen şol günü
Cümle âlem uryan ola
Ne ana oğula baka
Ne kardeşten derman ola

Dağlar yerinden ayrıla
Heybetinden gök yarıla
Yıldızlar bendi kırıla
Düşe yere perran ola

Mâlik Tamu'ya çağıra
Zebaniler saf saf dura

Korkusundan yer yarıla
Titreyüben hayran ola

İsrafil Sûrı urıcak
Halayık sinden durıcak
Sonra hesap sorulacak
Kim kadı kim sultan ola

Mâlik ede hey hey Tamu
Kıyameti gördük kamu
Asileri getireler
Gire sinde büryan ola

Zebaniler eğin tuta
Getire Tamu'ya ata
Deri yanup sünük tuta
Dün gün işin figan ola

Yunus senin budur sözün
Kan yaş ile doldu gözün
Ol Hazret'e tuta yüzün
Yine derman andan ola

SANA DERİM EY VELİ
130

Sana derim ey veli
Dur erte namazına
Eğer değilsen ölü
Dur erte namazına
Ezan okur müezzîn
Çağırır Allah adın
Yıkma dinin bünyadın
Dur erte namazına

Ağar pervaza kuşlar
Tesbih okur ağaçlar
Himmet alın kardaşlar
Dur erte namazına

Namazı kıl zikr eyle
Elin getir şükr eyle
Öleceğin fikr eyle
Dur erte namazına

Namaz kıl yarag olsun
Ahrette gerek olsun
Sininde چراغ olsun
Dur erte namazına

Namaz kıl imam ile
Yatmagil güman ile
Gidesin iman ile
Dur erte namazına

Çıka gide can dahi
şöyle kala ten dahi
Derviş Yunus sen dahi
Dur erte namazına

(Divan, 54)

OTURA YANIMIZA
131

Uş yine nazar oldu
Bu bizim canımıza
Muhammed bünyad urdu
Din ü imanımıza

Peygamberler serveri
Din direği Muhammed
Gör ne gevherler kodu
Bu bizim kânımıza

Gelin amel edelim
Elimiz erer iken
Ecel erer ansızın
İrürmez sanımıza

Ey diriga nidelim
Bizde amel olmazsa
Hışm edip yapışalar
Bu kefen donumuza

Sorucular geleler
Soru hesap soralar
Karangu sin içinde
Otura yanımıza

Ölüm haktır bilirsin
Niçin gafil olursun
Azrâil kastediser
Günahlı tenimize

Miskin Yunus bu sözü
Kendisinden eyitmez
Hak Çalab veribidi
Sabağın dilimize

(Divan, 58)

ÇIRAĞIM SÖĞÜNDÜRME
132

Ya Rab nic'ola halim
Kabre vardığım gece
Ey'olmazsa amelim
Kabre vardığım gece

Ya Rabbena yandırma
Günahlara bandırma
Çırağım söğündürme

Kabre vardığım gece

Ya Rabbena hayr eyle
Muhammed'e yâr eyle
Kabrimizi nur eyle
Kabre vardığım gece

Ya Rabbena tuş eyle
îmanı yoldaş eyle
Muhammed'e eş eyle
Kabre vardığım gece

Ya Rabbena şaşırma
Yüzüm üzre düşürme
Zebaniler üşürme
Kabre vardığım gece

Ya Rabbena eşimden
Eşimden yoldaşımdan
Aklı alma başımdan
Kabre vardığım gece

Derviş Yunus'un sözü
Kan ağlar iki gözü
Mahrum eyleme bizi
Kabre vardığım gece

BAĞRI DÖNMÜŞTÜR TAŞA
133

Sanatın yeğreği çün
Namaz imiş hoş bişe
Namaz kılan kişide
Olmaz yavuz endişe

Tanlacak dura gelgil
Elini suya vurgil
Üç kez salavat vergil
Andan bakgil güneşe

.....
Evinde helâline
Beş vakt namaz öğretgil
Öğüdün tutmaz ise
Yazığı yoktur boşa

Namaz kılmayana sen
Müslümandır demegil
Hergiz Müslüman olmaz
Bağrı dönmüştür taş a

Namaz kılmaz kişinin
Kazandığı hep haram
Bin kızılı var ise
Biri yaramaz iş e

Yunus imdi namazın
Komagil sen kıl agör

Ansızın ecel erer
Ömür yetişir başa

(Divan, 89)

ÂŞIKLARA SORUN
134

Bana namaz kılmaz diyen
Ben kılarım namazımı
Kılarısam kılmazısam
Ol Hak bilir niyazımı

Hak'tan artık kimse bilmez
Kâfir Müselman kimdürür
Ben kılarım namazımı
Hak geçirdiyse nâzımı

Ol nâzı dergâhtan geçer
Mâ'ni şarabından içer
Hicabsız can gözüm açar
Kendisi siler gözümü

Gizli sözü şerheyleyip
Türlü nükteler söyleyip
Değme ârif şerhetmeye
Bu benim gizli râzımı

Sözüm mâ'nisine erin
Bî-nişandan haber verin
Dertli âşıklara sorun
Bu benim dertli sözümü

Dost isteyen gelsin bana
Göstereyim dostu ona
Budur sözüm önden sona
Ben bilirim kendözümü

Yunus şimdi söyle sözün
Münkir ister istemesin
Pişir kotar kendi özün*
Ârifler tatsın tuzunu

KUŞLAR İLE
135

Dağlar ile taşlar ile
Çağırayım Mevlâm seni
Seherlerde kuşlar ile
Çağırayım Mevlâm seni

Su dibinde mahî ile
Sahralarda ahû ile
Aptal olup yahu ile
Çağırayım Mevlâm seni

Gök yüzünde İsa ile
Tur Dağı'nda Musa ile
Elimdeki asâ ile
Çağırayım Mevlâm seni

Derdi öküş Eyyub ile
Gözü yaşlı Yakub ile
Ol Muhammed mahbub ile
Çağırayım Mevlâm seni

Bilmişim dünya halini
Terk ettim kıyl ü kalini
Baş açık ayak yalını
Çağırayım Mevlâm seni

Yunus okur diller ile
Ol kumru bülbüller ile
Hakk'ı seven kullar ile
Çağırayım Mevlâm seni
BENİ SEN ALDADIN
136

Ömrüm beni sen aldadın
Ah nideyim ömrüm seni
Beni deprenemez kodun
Ah nideyim ömrüm seni

Benim derdim hep sen idin
Canım içinde can idin
Hem sen bana sultan idin
Ah nideyim ömrüm seni

Gönlüm sana eğler idim
Gül deyibeni yaylardım
Garipseyip ağlar idim
Ah nideyim ömrüm seni

Gider imiş bunda gelen
Dünya işi cümle yalan
Ağlar ömrün yavu kılan
Ah nideyim ömrüm seni

Bari koyuban kaçmasan
Göçkuncü gibi göçmesen
Ölüm şarabın içmesen
Ah nideyim ömrüm seni

Bir gün ola sensiz kalam
Kurda kuşa öğün olam
Çürüyüben toprak olam
Ah nideyim ömrüm seni

Miskin Yunus bilmez misin
Yoksa nazar kılmaz mısınÖlenleri anmaz mısın
Ah nideyim ömrüm seni.
(Divan, 205)

BELİRMEZ NİŞANLARI
137

Sana ibret gerek ise
Gel göresin bu sinleri
Ger taş isen eriyessin
Bakıp göricek bunları

Şunlar ki çoktur malları
Gör nice oldu halleri
Sonucu bir gömlek giymiş
Onun da yoktur yenleri

Kanı mülke benim diyen
Köşk ü saray beğenmeyen
Şimdi bir evde yatarlar
Taşlar olmuş üstünleri

Bunlar eve girmeyeler
Züht ü taat kılmayalar
Şu beyliği bulmayalar
Zira geçti devranları

Kanı ol şirin sözlüler
Kanı ol güneş yüzlüler
Şöyle gayıp olmuş bunlar
Hiç belirmez nişanları

Bunlar bir vakt beyler idi
Kapıcılar korlar idi
Gel şimdi gör bilmeyessin
Bey kangıdır ya kulları

Ne kapı vardır giresi
Ne nimet vardır yiyesi
Ne ı ışık vardır göresi
Dün olmuştur gündüzleri

Birgün senin dahi Yunus
Benim dediklerin kala
Seni dahi böyle ede
Nitekim etti onları

(Divan, 134)

KİMİ AÇ GEZER KİMİ TOK
138

İlâhi cennet evine
Girenlerden eyle bizi
Yarın anda cemalini
Görenlerden eyle bizi

Mahşerde halk ola hayran
Çok yürekler ola büryan
Arşın gölgesinde seyran
Edenlerden eyle bizi

Bu dünyanın cefası çok
Kimi aç gezer kimi tok
Şol mîzanda sevâbı çok
Gelenlerden eyle bizi

Bakma dünyanın varına
Düşüp dâim Hak yoluna
Berâtını sağ eline
Alanlardan eyle bizi

Mü'minlere rahmet ola
Münafıklar mahrum kala
Yunus gider doğru yola
Gidenlerden eyle bizi
ELLERİNİ SUYA DALDIR
139

Müslümanım diyen kişi
Şartı nedir bilse gerek
Tanrı'nun buyruğun tutup
Beş vakt namaz kılsa gerek.

.....
Kılır isen tan namazın
Hak'la ola hem niyâzın
Âhirette izz ü nâzın
Varıp anda bulsan gerek

Öğle namazın kılasın
Her ne dilerse bulasın
Tamudan azad olasın
Kullar azad olsa gerek

.....
Ol ikindiye kılanlar
Arı dirlik dirilenler
Onlardır Hak'ka erenler
Her dem anlar erse gerek

Akşamdırır üç fârıza
Dağca günahın arıda
İyi amellerin sinde
Şem ü çerağ olsa gerek

Yatsı namazına ol hazır
Hazırları sever Kâdir
İmanın eksiğin yetir
İman pişrev olsa gerek

Her kim bu sözden almadı
Beş vakt namazı kılmadı
Bilin Müslüman olmadı
Ol tamuya girse gerek

.....
Görmez misin Mustafa'yı
Nice bekledi vefayı
Ümmetiyçün ol safayı
Ümmet ana erse gerek

Bekler isen din gayretin

Vermegil nefse muradın
Yunus Nebi selâvatın
Aşk ile değirse gerek
(Divan, 161)

KORKU DÜŞTÜ
140

Bir korku düştü canıma
Acep nola benim halim
Derman olmaz ise bana
Acep nola benim halim

Canım tenimden üzüle
Gitmek yaragı düzüle
Bu suret nakşı bozula
Acep nola benim halim

Dünya donların soyucak
Yuyucu tenin yuyucak
İletip kabre koyucak
Acep nola benim halim

Eller gidip ben kalıcak
Sinde yalınız olucak
Münkirle Nekir gelicek
Acep nola benim halim

Ne ayak tuta ne elim
Ne aklım kala ne bilim
Cevap vermez ise dilim
Acep nola benim halim

Mezarda duru gelicek
Hak terazi kurulacak
Amelimiz görülecek
Acep nola benim halim

Miskin Yunus eydür sözü
Kan yaş ile dolu gözü
Dergâhına tutar yüzü
Acep nola benim halim

ÖMÜR KADEHİ DOLDU
141

Sensin kerîm sensin râhim
Allah sana sundum elim
Senden artık yoktur emin
Allah sana sundum elim

Ecel geldi vâde erdi
Bu ömrüm kadehi doldu
Kimdir ki içmeden kaldı

Allah sana sundum elim

Gözlerim göğ'e süzüldü
Canım göğ'üsten üzüldü
Dilim tetiği bozuldu
Allah sana sundum elim

Uş biçildi kefen donum
Hazret'e yönelttim yönüm
Acep nice ola halim
Allah sana sundum elim

Urdular suyum ılıdı
Kavim kardeş cümle geldi
Esen kalsın kavim kardeş
Allah sana sundum elim

Geldi salacam sarılır
Dört yana salâ verilir
El namazıma derilir
Allah sana sundum elim

Salacamı getirdiler
Makberime yetirdiler
Halka olup oturdular
Allah sana sundum elim

Çün cenazeden şeştiler
Üstüme toprak saçtılar
Hep koyubeni kaçtılar
Allah sana sundum elim

Yedi tamu sekiz uçmak
Her birinin vardır yolu
Her bir yolda yüz bin çarşı
Allah sana sundum elim

Geldi Münkir ile Nekir
Her birisi sordu bir dil
îlâhi sen cevap vergil
Allah sana sundum elim

Görün acep oldu zaman
Gönül'den eyleriz figan
Ölür çün anadan doğan
Allah sana sundum elim

Yunus tap uzat bu sözü
Allahına dutgıl yüzü
Didârdan ayırma bizi
Allah sana sundum elim
BEN BENİ
142

İlminde gârik olalı
Ben beni bilemezim
Dil ile söyleyüben
Vasfına iremezim

Sıfatın gelmez dile
Kandalığın kim bile
Sun'un saymağa dille
Ben kadir olumazım.

Hem evvelsin hem âhir
Kamu yerlerde hazır
Hiç mekân yoktur sensiz
Ben niçin görimezim

Görmedim deli oldum
Yanıldım günah kıldım
Ussum aklım aldıldım
Esridüm ayılmazım

Çün sen beni esrittin
Can ü gönül ilettin
Ayırma beni senden
Bileştim yâd olmazım

Bana canı sen verdin
Azrâile buyurdun
Senden artık kimseye
Emaneti vermezim

Ey Yunus'u yaradan
Al hicabı aradan
Sâdıkım yolunda ben
Yalan dâva kılmazım

YEMİŞ VERİR AĞAÇLAR
143

Hak yarattı âlemi
Aşkına Muhammed'in
Ay ü günü yarattı
şevkine Muhammed'in

Ol dedi oldu âlem
Yazıldı levh ü kalem
Okundu hatm ü kelim
şanına Muhammed'in

Hep erenler geldiler
Dergâha yüz sürdüler
Zikr-i tevhit ettiler
Nuruna Muhammed'in

Ferişteler geldiler
Saf saf olup durdular
Beş namazı kıldılar
Aşkına Muhammed'in

Havada uçan kuşlar
Yaşarıp dağ ü taşlar
Yemiş verir ağaçlar

Aşkına Muhammed'in

İmansızlar geldiler
Andan iman aldılar
Beş vak't namaz kıldılar
Aşkına Muhammed'in

Yunus kim ede methi
Över Kur'an âyeti
Verelim salâvatı
Aşkına Muhammed'in

GÜLEN DÜNYA
144

Yürü yürü yalan dünya
Yalan dünya değil misin
Yedi kez boşalıp yine
Dolan dünya değil misin

Bir od bıraktı özüme
Tütünü girdi gözüme
Bu gözle bugün yüzüme
Gülen dünya değil misin

Bir od bıraktın vay dile
Tutuştum yandım dert ile
Kıyamete bir kurt ile
Kalan dünya değil misin

Nide idim dağlar aşıp
Dağlar aşıp sular geçip
Havanın önüne düşüp
Yelen dünya değil misin

Yunus Emrem sür safayı
Sür sefayı çek cefayı
Ol Muhammed Mustafa'yı
Alan dünya değil misin

BİR GÜN
145

Ey yarenler ey kardeşler
Ecel ere ölem bir gün
İşlerime pişman olup
Kendözüme gelem bir gün

Yanlarıma koma elim
Söz söylemez ola dilim
Karşıma gele amelim
Nittüm ise görem bir gün

Beş karış bezdendir donum

Yılan ıyan yiye benim
Yıl geçe obrula benim
Unutulup kalam bir gün

Başıma dikeler hece
Ne ırte bilem ne gece
Âlemler umudu hoca
Sana ferman olam bir gün

Yunus Emre'm sen bu sözü
Dahi tamam etmemişsin
Tek yürüyeyim neyleyim
Üstadıma gelem bir gün

ÖMRÜM KUŞU 146

Hey benim ömrüm kuşu
Kanda varasın bir gün
Ecel arayı yürür
Ele giresin bir gün

Gele göğsüne kona
Tenin tutuşa yana
Bir kadeh şerbet suna
İe kanasın bir gün

Görmeğ gelenleri
Hal hatır soranları
Sevgili yarenleri
Görmez olasın bir gün

Yarenlerin geleler
Seni tacilleyeler
Soyalar donlarını
Üryan olasın bir gün

Tap tımar eyle tene
Yarak eyle bu cana
Şol yılana ıyana
Nasip olasın bir gün

Münkirle Nekir gele
Gele karşında dura
Dilince sual sora
Cevap veresin bir gün

Âşık Yunus nidesin
Acep kanda gidesin
Erenlerin meclisin
Görmez olasın bir gün

İŞİTİN EY ULULAR

147

işitin ey ulular
Ahır zaman olusar (olmuştur)
Sağ Müslüman seyrek tir
O da güman olusar

Danışman okur tutmaz
Derviş yolun gözetmez
Bu halk öğüt işitmez
Ne sarp zaman olusar

Gitti beyler mürveti
Binmişler birer atı
Yediği yoksul eti
içtiği kan olusar

Yani az koptu erden
El çekmezden murdardan
Deccal kopı sar yerden
Onlar uyan olı sar

Bir birne yavuz sanır
Ettiği kalır sanır
Yarın mahşer gününde
işi yayan olı sar

Ey Yunus imdi senin
Aşk ile geçsin günün
Sevdiğin kişi senin
Canına can olı sar

(Divan, 288)

GÜZEL YİĞİTLER
148

Yalancı dünyaya konup göçenler
Ne söylerler ne bir haber verirler
Üzerinde türlü otlar bitenler
Ne söylerler ne bir haber verirler

Kiminin üstünde çimenler biter
Kiminin başında sıra serviler
Kimi masum kimi güzel yiğitler
Ne söylerler ne bir haber verirler

Toprağa karışmış nazik tenleri
Söylemeden kalmış tatlı dilleri
Gelin duadan unutman bunları
Ne söylerler ne bir haber verirler

Yunus der ki gör takdirin işleri
Dökülmüştür kirpikleri kaşları
Başları ucunda hece taşları
Ne söylerler ne bir haber verirler

YARENLER KARDEşLER
149

Yürü fani dünya sana

Gelende gülmüş var mıdır
Bencileyin gözü yaşlı
Ağlayu kalmış var mıdır

Söylerim bilmezem sözüm
Yürürüm görmezem özüm
Bir oldu gecem gündüzüm
Hiç böyle olmuş var mıdır

Döğdüm başım taşlar ile
Kan akıttım yaşlar ile
Yarenler kardeşler ile
Candan ayrılmış var mıdır

Ahır halkla helâllaşıp
Her biriyle esenleşip
Bencileyin aklı şaşıp
Ağlayu kalmış var mıdır

Bunca zamanlar bilişip
Âhır dönüp ayrılışıp
Böyle bir dertlere düşüp
Odlara yanmış var mıdır

Bu söylediğim sözleri
Dertliler için söylerim
Acep bu benim sözümden
Haberim almış var mıdır

A dostlar esenleşelim
Tuz ekmek helâllaşalım
Ta ölünce ağlaşalım
Ağlayıp gülmüş var mıdır

Ağlayıp bulmadım çare
Çok yalvardım Peygambere
Yunus gibi yüzü kare
Cihana gelmiş var mıdır

İŞİT SÖZÜMÜ EY SAĞIR
150

İşit sözümü ey gafil
Tanla seher vaktında dur
Öyle buyurmuş ol kamil
Tanla seher vaktinde dur

İşte ne der horozunuz
Tanla verilir rûzunuz
Dost dergâhına tutgıl yüz
Tanla seher vaktinde dur

İşit sözümü ey sağır
Tâ terazin gele ağır

Yalvar alabına aır
Tanla seher vaktinde dur

Yatanların yatlı hali
Hiç nesneye ermez eli
Seher eser rahmet yeli
Tanla seher vaktinde dur

Kuşlar ile turgıl bile
Kıl namazı imam ile
Yalvar günahını dile
Tanla seher vaktinde dur

Okuna Kur'an ü Yasin
Kulak urup dinleyesin
Dağca günahlar yuyasın
Tanla seher vaktinde dur

.....
Helâl ola sana uçmak
Uçmakta huriler koçmak
Kevser şarabını içmek
Tanla seher vaktinde dur

Miskin Yunus aç gözünü
Uyar gafletten özünü
Taa bilesin kendözünü
Tanla seher vaktinde dur.
(Divan, 83)

HARAM KIYMETLİ OLDU
151

Müslümanlar zamâne yatlı oldu
Helâl yenmez haram kıymetli oldu

Okunan Kur'ân'a kulak tutulmaz
şeytanlar semirdi kuvvetli oldu

Haram ile hamir tuttu cihânı
Fesad işler iden hürmetli oldu

Kime kim Tanrı'dan haber verirsen
Kakır başın salar hüccetli oldu

şagird üstâd ile arbede kılar
Oğul ata ile garetli oldu

Fakirler miskinlikten çekti elin
Gönüller yıkıban heybetli oldu

Peygamber yerine geçen hocalar
Bu halkın başına zahmetli oldu
Tutulmaz oldu Peygamber hadisi

Halayık cümle Hak'tan udlu oldu

Yunus gel âşık isen tevbe eyle
Nasûh'a tevbe ucu kutlu oldu

(Divan, 207)

AYBİM VURALAR YÜZÜME
152

Ey yarenler ey kardeşler
Korkaram ben ölem deyü
Öldüğümü kayırmazam
Ettiğimi bulam deyü

Birgün görünür gözüme
Aybım vuralar yüzüme
Endişeden del'olmuşam
Nidem ben ne kılam deyü

Eğer gerçek kul imişsem
Ana kulluk kılardım
Ağlayardım bu dünyada
Yarın anda gülem deyü

Hemin geldim bu dünyaya
Nefsime kulluk eyleyü
İyi amel işlemedim
Azabdan kurtulam deyü

Ey biçare miskin Yunus
Günahın çok neyleyesin
Sığındım ol Allahı'ma
Dedi hem af kılam deyü

(Divan, 338)

ŞİİRLERİN DİZİNİ

(Uyak dizelerinin son harfine göre sıralanmıştır.)

A.	129	Cümle âlem uryan ola	95
	130	Dur erte namazına	97
	131	Bu bizim canımıza	99
E.	132	Kabre vardığım gece	101
	133	Namaz imiş hoş bişe	103
I.	134	Ben kılarım namazımı	104
İ.	135	Çağırayım Mevlâm seni	106
	136	Ah nideyim ömrüm seni	107
	137	Gel göresin bu sinleri	109
	138	Girenlerden eyle bizi	111
K.	139	şartı nedir bilse gerek	112
M.	140	Acep nola benim halim	114

141 Allah sana sundum elim 116
142 Ben beni bilemezim 118

N.

143 Aşkına Muhammed'in 120
144 Yalan dünya değil misin 122
145 Ecel ere ölem bir gün 123
146 Kanda varasın bir gün 124

R.

76 Her dem ayım yeni doğar 13
147 Ahır zaman olusar 126
77 Mevlâyı bulsun nolisar 14
148 Ne söylerler ne bir haber verirler 127
78 Gel beni aşktan kurtar 15
79 Gördüm cümle ölmüş yatar 16
80 Gör ki neler var 18
81 Size bir haberim var 19
82 Bezenüben geldi geçer 20
149 Gelende gülmüş var mıdır 128
83 Yaka geldi yaka gider 22
84 Ezel ebed olmayısar 23
85 Aşkın ver şevkin ver 24
86 Benim kamudan kemter 25
87 Hu demek ister 27
88 Aşk bir güneşe benzer 29
89 Gerçek erenler kandadır 30
90 Söylemenin hasıdır 31
91 Can içre yerin vardır 33
150 Tanla seher vaktında dur 130
92 Sevgisi var âşıktır 35
93 Âşık ölmez bakidir 36
94 Hak yoluna asidir 37
95 Bir ün edesim gelir 39
96 Her dem giresim gelir 41
97 Ciğerim pare baş kılar 43
98 Gör nicesi uz gelir 45
99 İlim kendin bilmektir 46
100 Haberi gören bilir 47
101 Dilim söyler yarı yüzüm suludur 48
102 Deli olagan olur 49
103 Sonuna pişman olur 50
104 Ha demeden hayran olur 51
105 Uğradım milketler yatur 53
106 Gördüm cümle ölmüş yatur 55
107 Nefse zebun olmuştur 57

Ş.

108 İnceden inceyimiş 58
109 Kızıl gül açılmaz imiş 60

T.

110 Aşk imandır bize gönül cemaat 61

U. Ü.

111 Buldum ise ne oldu 63
112 Gidem hey dost deyu deyu 64
151 Helâl yenmez haram kıymetli oldu 132
152 Korkaram ben ölem deyü 133
113 Anda yedim üzümü 65

Y.

114 Niçin ağlarsın bülbul hey 68

Z.

115 Günahını yuyamaz 70
116 Ya Rab bu ne derttir derman
bulunmaz 71
117 Bahri olmadan gevher bulunmaz 73
118 Benim ile bir dem durmaz 74
119 Bize dindar gerek dünya gerekmez 76
120 İşbu yola ar gerekmez 77
121 Kimseler Hak'kı bilmez 79
122 Tesbih elimden gitmez 80
123 Yine doldu meydanımız 82
124 Aşktır bizim sultanımız 84
125 Bu bizim milletimiz 86
126 Biz ne için içindeyiz 88
127 Yüzünü ağ ede bir söz 89
128 Benim kamudan yavuz 91

SÖZLÜK

A.

âb: su

âb-ı hayat: hayat suyu, bengi su. içeni ölümsüzlüğe ulaştıracağına inanılan su.

âb-ı hayvan: aynı suya verilen başka bir ad.

adû: düşman

açmak: yücelere çıkmak, yükselmek.

ağyâr: düşman, dost olmayanlar, yabancılar.

ahi: Arapça kardeş anlamına gelen bu sözcük, hem ustaları, hem çırakları içine alan esnaf loncalarının liderine verilen ad olmuştur.

âkil: akıllı.

aldamak: aldatmak.

aldanguç: aldatıcı.

amel: iş, ibadet.

amm: halk, herkes, halk yığını.

amm ü has: halk ve seçkinler.

ârâm: durup dinlenme, konup rahat etme.

Arasat: kıyamet kopunca dirilen canlıların toplanacağı yer. Arsalar.

arâyiş: süs, bezek, nakış.

arbede kılmak: dövüşmek, kavga etmek.

âsâ Âdem: Adem Peygamber yapılmaması gereken şeyi yaptı şeytana uydu. Yunus hem Ademi sen yarattın, hem de ona yapılmaması gereken şeyi yaptırdın diye Tanrı'ya sitem ediyor.

âsan: kolay.

asl-ı kân: madenler aslı, değerler temeli.

assı: fayda, kâr.

âşikâr: açık, ayan beyan.

âvaz, âvâze: ses.

ayıtmak: söylemek.

ayruk: başka, değişik, artık.

Ayyâr: Ortaçağ Müslüman ülkelerinde bir yiğitler grubu; tenbel, hileci.

azât etmek: serbest bırakmak.

Azâzil: şeytanın başka bir adı.

B.

badya: büyük kap, topraktan yapılma büyük içki kabı, testi.

bahâdır: yiğit.

bahil (pahıl): nekes, cimri, şurdan sıkıp şurdan yalayan.

bahri: deniz eri.

bâki: kalıcı.

Basir: Tanrı, her şeyi gören.
baş: yara; bağı başlı: kalbi yaralı.
batın: gizli, görünmeyen, yorumla elde edilen bilgi.
becit: acele.
beli: evet. Tanrı insanoğullarını yaratınca onlara "Ben sizin Tanrınız değil miyim" diye sorar. Onlar da "beli" (evet) diye karşılık verirler. (Bak: kaalu beli.)
beşâret: sevinç, mutluluk.
bili: bilgi, ilim.
bişe: meşe, orman.
bizâr: bezmiş, usanmış.
boyun tutmak: baş eğmek, kabullenmek, söz dinlemek.
bûd ü vucûd: varlık, yaratılış, var olma.
Burak: Peygamberin Mirac'a çıkarken bindiği at.
bünyâd: kurma, yapma, temel.
büryan: yanmış.

C.

Calinos: Eski Yunan'da yaşamış, Bergamalı hekim.
can: cin taifesi.
Cercis: Peygamber, yetmiş kere öldürölüp dirildiğine inanıldığı için şiirde bu yanı ile anılır.
cevşen: zırh.
Ç.

Çalab: Tanrı.
çeri: asker.
çeşte: altı telli bir saz, müzik aleti.
çevgân: ucu topuzlu, eğri bir değnek. Top ve bu deynekle oynanan oyuna da çevgan oyunu deniyor.
çukal: zırh.
çukallu: zırhlı, zırhlar giyinmiş.

D.

dâd: adalet, yardım. dad eylemek: yardım dilemek, yahut yardım etmek.
dalbınmak: çırpınmak (dalabımak).
dâr: darağacı, yer, ev.
delim: çok.
dem: nefes, kan.
dembeste: nefesi kesilmiş, nefesi tutulmuş.
demren (temren): okun ucundaki sivri demir.
denşirip dermek: bir araya getirip toplamak.
denşirmek: bir araya getirmek, toplamak.
deriçe: baca.
dermiyân (dermeyan): arada, ortada.
dervâze: kapı, büyük kapı.
deyr: manastır.
didâr: yüz.
dirigâ: yazıklar olsun, eyvah ki.
dirlik dirilmek:: iyi düzende olmak, düzenli bir hayatı olmak.
Dört Kapı, Kırk Makam: Sufi'yi Tanrı'ya götüren yol dört kapı ile belirlenmiştir. Yola, Tarikata giren bu kapılardan sıra ile geçecektir. Bunlar, şeriat, Tarikat, Marifet ve Hakikat kapılarıdır. Her kapının on dört özelliği vardır ki, bunların topuna birden Kırk Makam denir.
dügeli: bütün, tüm, hep.
dün: gece.
dün ü gece: gece gündüz.
dür: inci.
dürraç (turaç): bir kuş, turaç kuşu.

dürraçlanmak: düraç kuşu gibi ötmek.
düşvâr: zor, güç.
duzeh: cehennem.

E.

eğn: arka, sırt.

Elest, Elest Bezmi: Tanrı kulları yaratınca onlara, "ben sizin Tanrınız değil miyim?" diye sorar. Elest'in lugat anlamı "değil miyim?"dir. Bu sorunun sorulduğuna inanılan meclise Elest Bezmi denir. (Bak: beli.)

elif: Arap alfabesinin ilk harfi. inanılır ki, öteki harflerin hepsi elifi yapan noktanın çeşitli bükülmelerinden ortaya çıkmıştır. Elif böylece, her bilginin kaynağı, her işin başı sayılmıştır. Uzun ve ince olması nedeniyle Divan şairlerimiz sevgililerinin boyunu elife benzetmişlerdir.

emr ü nem: Tanrı buyruğuna uymak, balçık içine uzanıp kalmak.

emr ü nehy: emirler ve yasaklar.

Enel-Hakk: Ben Tanrı'yım, Ben Allah'ım. Tasavvufun en yüksek derecesine varan Sufi kendini Tanrı ile bir olmuş saydığı için ben Tanrı'yım diyebilmektedir.

Hallac-ı Mansur bunu söylediği için 922'de Bağdat'ta asılmıştır.

epsem: dilsiz, konuşmayan.

erte: yarınki, gelecek gün.

erte namazı: ertelenmiş, kılınmamış namaz, kazaya bırakılan namaz.

esrik: sarhoş, coşkulu.

esrimek: sarhoş olmak, coşkuya düşmek.

eşkere (aşikare): açık, gizli olmayan, ayan beyan.

eyyâm: günler.

ezel: başlangıcı bilinmeyen zaman.

ezel ebed: başı ve sonu bilinmeyen zaman.

F.

fârig: vazgeçmiş.

fârıza: farz olan, yapılması Kuran'la emredilen.

ferec- fereci: sevinç, neşe, ferahlık anlamına Arapça bir söz. Eskiden din adamlarının giydiği, ferah, geniş bir elbiseye fereci denirdi. Ferace bundan gelmiştir.

Feridun: İran mitolojisinde Zalim Cemşid'in yerine tahta çıkarak hükümdar olur. Aslı Hint-İran Tanrılarından gelmedir.

G.

garet: yağma, çalıp çırpma.

gâyet: son.

genc: hazine.

genc-i nihan: gizli hazine.

ger: eğer.

Geyikli Hasan: On dördüncü yüzyılda yaşamış, Bursa'nın Osmanlılarca ele geçirilmesine katılmış, Baba İlyas dervişlerinden bir Sufi. Geyiklerle gezip arkadaşlık ettiği için bu adı almış.

girersevüz: eğer girersek.

gıriv: bağırma, çığlık.

gıriv ü zemzeme: bağırıp çağırma.

giryân: kederli, üzgün, ağlayan.

göymek: yanmak, yanacak hale gelmek.

göynü: yanık.

göynümek: yanmak.

gözüngü: ayna.

gussa: gam, keder, acı.

gûlbang: dua. Çeşitli Tasavvuf törenlerinde yüksek sesle okunan dua. Alevi törenlerine gûlbank çekmek olarak girmiştir.

gûlreği tutmak: güleceği gelmek.

güman: şüphe, şaşkınlık.
güzide: seçkin.

H.

halayık: yaratılmışlar, kullar; hizmetçi.
Hallâc-ı Mansûr: "Ben Tanrı'yım" (Enel - Hakk) dediği için 10. yüzyılda Bağdat'ta asılan Sufi.
hamir: şarap, alkollü içkiler.
han: sofra.
han döşemek: sofra döşemek, yemek sunmak.
harâbât: meyhane.
harcı: çaba.
harir: ipek.
harir don: ipekten yapılmış elbise.
Harut Marut: insanları kötü yola çekmek için dünyaya gönderilen iki melek.
has: iyi, güzel, en güzel.
havf: korku.
hemişe: her zaman.
hergiz: hiçbir zaman, asla.
hevâset: nefse uyarak yapılan şeyler, kötülük.
hezâr: bin.
hezar-destan: bülbül.
hicap: perde, çekinip utanma.
hilaf: yanlış, eksikli.
hod: kendi, zaten.
hulk: iyi huy.
hulle donu: cennette hurilerin giyeceği elbise.
hübb ül vatan: vatan sevgisi.
hükm-i sultan: sultan emri.

I.

ıramak, ıralamak: uzak düşmek, ayırmak.
ıs: sahip; bostan ıssı: bostan sahibi.
ıssı: sıcak.
ıyan: (Bak: ayan).

İ.

icâzet: izin verme, müsaade kâğıdı.
iltirmek: götürmek.
imâret: yapı, mamur yer.
imran: Musa peygamberin babası.
ins ü can: insanlar ve cinler.
irte: (Bak: erte).
istiğfar: Tanrı'dan günahların bağışlanmasını dilemek.
izz: üstünlük, yücelik.

K.

kabz: sıkıntı.
kaçan: nasıl, ne vakit.
kadem: ayak, hayır, uğur.
Kaf: Kaf dağı.
kakımak: kızmak, öfkelenmek.
kalmaç: geveze.
kamu: hep, tümünden.
kan: maden.
kancaru: nereye.

kanda: nerede.
kangı: hangi, hangisi.
kanı: hani, nerede
karangu: karanlık.
karavaş: kul, köle.
karı: yaşlı, ihtiyar.
karımak: yaşlanmak, ihtiyarlamak.
kaydın yemek: derdini çekmek, üzölmek.
kayıkmak: sapmak, dönmek.
kayım (kaim): sebat eden, ayak direyen.
kayıtmak: geri dönmek.
kedilmek: eksilmek, gedik açılmak.
keksiz: çekinmeden.
keleci: söz.
kelemek: gagaalayıp yemek, gagaalamak.
kem: kötü.
kemine: aşaağılık, kötü, kusurlu, eksikli.
kemter: değersiz, aşaağılık.
Kerim ü Zölcelal: Cömertlikler ve Ululuklar Sahibi, Tanrı.
ketmek (ketimek): kırpma, gedik açmak.
kevn: boşlukta yer tutan, var olan.
key: çok, pek çok.
kezek: sıra, keşik.
kıyl ü kal: dedikodu.
kiçi: küçük.
Kıraman katibin: insanların günahını ve sevabını kaydeden melekler.
koçmak: kucaklamak, sarılmak.
kolmaş: geveze, saçma sapan konuşan.
kopmak: olmak, sultan koptu: sultan oldu.
kopuz: at kılından telleri olan bir müzik aleti.
kuli'l Hakk: doğruyu söyle, gerçeği söyle.
küt: kötörüm.

L.

lâmekan: yersiz, yeri yurdu olmayan.
leşker: asker.
levh: üstü cilalı satıh.
levh-kalem: kulun başına gelecek her şeyin Kudret kalemi tarafından, onun doğumundan evvel yazılması. Dünyada olacak her şeyin Kur'an'da yazılmış olması diye yorumlanır.

M.

mahfil: toplantı yeri.
makber: mezar, mezarlık.
Mâlik: her şeyin Sahibi, Sahip olan, Tanrı. Cehennemde Zebanilerin başı olan melek
mâmure: imar edilmiş; güzel yapıllı, bayındır yer.
masivâ: Tanrı'dan başka bütün varlıklar, dünya ile ilgili şeyler.
mâşuk: sevgili, sevilen kimse.
mazul: işten el çektilirilmiş, azledilmiş.
men arefe nefsihu: nefsinin bilen Tanrı'yı bilir.
mestan: sarhoşlar, mestler.
meta: mal, değerli mal.
mevc: dalga.
mevc urmak: dalgalanmak.
mihman: konuk, misafir.
miskal: bir ağırlık ölçüsü. Bir buçuk dirhemlik ağırlık ölçüsü. Altın ve diğer değerli madenleri ölçmek için kullanılırdı.
muhâl: olanaksız, olması süpheli, zor gerçekleşir.

muhkem: sağlam.
mukarrer: kararlaştırılmış.
mübâriz: dövüşçü, kavga eden.
mücrim: suç işleyen, suçlu.
müddei: iddia eden.
mülket: saltanat.
münevver: parlak, ışıklılı.
Münker, Nekir: Sorgu melekleri.
münkir: inkâr eden, Tanrı'yı inkâr eden. Sorgu meleğinin adı.
mürşit: yol gösteren, irşat eden.
mürver: beyaz çiçek açan bir süs ağacı, bu ağacın çiçeğine verilen ad.

N.

nagam: nağmeler, güzel sesler.
nakş: resim.
nâr: ateş.
nâreste: küçük çocuk, ergenlik çağına varmamış çocuk.
nâsuh: bozmamak üzere tövbe eden adam, bu çeşitten tövbe.
naşı: engel, kötü kişi, mezhepten dışarı adam.
nazar etmek: bakmak.
nekes: cimri, eli sıkı.
nihân: gizli.
nikâp: yüz örtüsü, peçe.
nişe: niçin.
nöker: kul, hizmetçi.
nûş etmek: içmek.
Nuşirevan: İran, Sasani hükümdarı (öl. 579).

O.

obrulmak: oyulmak, oyula oyula suya batmak.
od: ateş.
oğrı (uğru): hırsız.

Ö.

öküş: çok.

P.

pak: temiz, arı.
pâyidâr (paydar): sağlam duran, dayanıklı.
perran: uçan, uçucu.
pervâne: mumun, ışığın çevresinde uçuşan küçük kelebek.
pervâz: havalanma, göğe açma.
pişrev: önden giden, öncü.
pür: dolu.

R.

râh: yol.
Rahman: Rahm edici, Tanrı.
raht: eyer takımı.
râz: sır.
revan: ruh, can, yürüyüp giden.
Rıdvan: cennet meleği.
ruzigâr: zaman.

S.

sabak: ders.
sadır: göğüs.
sadır yeri: baş köşe.
safa nazar: temiz bakış, Mürşidin bakışı.
sağınç: emek, istek, arzu.
sağış: sayı.
Salman: Peygambere ilk iman edenlerden bir İranlı.
sayış günü: kıyamet günü.
sayru: hasta.
selâtin: sultanlar.
Sema: oyun ve müzikle yapılan dinsel tören.
serbeser: baştan başa, tümünden, bir uçtan bir uca.
serteser: baştan başa.
server: önder.
sıdk: doğruluk.
sımak: kırmak, "yay sınışlar": yay kırmışlar.
sınık: kırık.
sin: mezar.
sinli: mezarlık.
siyaset: asılma.
Sultan u ins ü cin: insanların ve cinlerin Sultanı.
sun: yaratma, kurma, yapma.
sünü: kemik.
sünü: kemik.

Ş.

şadan: mutlu, neşeli.
şahne (şahna) : vergi toplayıcı, tahsildar.
şakird: çırak.
şar: kent, şehir.
şeddad: Tanrılık davasında bulunan ilk hükümdar. İrem kentinin kurucusu.
şem: mum.
şerh: yorumlamak.
şeybet: ihtiyarlık.
şirk: ortak tanımak, Tanrı'ya ortak koşmak.
T.

tabılbaz: davulcu.
tâcil: acele.
tacillemek: acele ettirmek.
tahtesserâ: yerin altı.
tama: doymazlık, aç gözlülük.
tamu: cehennem.
tan: seher vakti.
tanlacak: seher vaktinde.
tapu: makam.
tapusunda: huzurunda.
teberrük: hediye, uğurlu sayma.
teferrüç: gezinti.
teferrüçgah: gezinti, eğlence yeri.
Tersa: Hristiyan.
teşviş: karıştırmak, şüpheye düşme.
tevhit: birlemek, Tanrı'yı bilmek.
tıflı nareste: ergenlik yaşına ermemiş genç.
tiryak: panzehir, zehire karşı ilaç.
toy: düşün, dernek.
tûl-ı emel: isteklerin sonsuzluğu, sonsuz arzu.
turfanda: taze, yeni.
tuş eylemek: yönelmek, karşı gelmek.

U.

uçmak: cennet.
ud (udlu): değer, değerli.
udlu konuk: ağır konuk, ağırılanması gereken konuk.
uryan: çıplak.
usan: gafil, ahmak.
uş: işte.
uyakmak: batmak, gurup etmek.

V.

vahdet: birlik.
vaya: fayda.
veribidi: vermişti.
visâl: kavuşma, sevgiliye kavuşma.

Y.

yad: yabancı il.
yalıncak: yalın ayaklı, çıplak, yoksul.
yavlak: çok, yeğin.
yavu kılmak: yitirmek.
yavu varmak: aramak.
yavuz: kötü, dehşetli iyi.
yeğrek: daha iyi.
yeltemek: gayrete getirmek.
yöğşürmek: koşuşmak.
yuvanmak: ağırdan almak.

Z.

zâhir: dış görünüş.
zahm: ilaç.
zâr: ağlama, inleme.
zari kılmak: ağlamak.
zebun: güçsüz, zayıf.
zebun olmak: birinin elinde perişan olmak.
zevâl: son, tükenme, bitme.
zihi: ne hoş, ne güzel.
zinhâr: sakın ha.
zühd: sofuluk, zahitlik.
zünnâr: keşişlerin beline bağladığı kuşak.

KAYNAKLAR

Baran. Musa Baran. "Zamanımızda Batı Anadolu'da Yaşayan Yunusça Deyimler", Bildiriler. Uluslararası Yunus Emre Semineri. 6-8 Eylül, 1971, Akbank Yayını. İstanbul 1972.
Barkan. Ömer Lütfü Barkan. "İstila Devrinin Kolonizatör Dervişleri", Vakıflar Dergisi, II, (1942), Ankara.
Başgöz. İlhan Başgöz. Karac'oğlan. Cem Yayınevi, Eğitim Dizisi, İstanbul, 1977.
Başgöz, 1986. İlhan Başgöz. "Digression in Oral Narrative", Journal of American Folklore Vol. 99 (1986). No. 391.
Baykara. Tuncer Baykara. Türkiye Selçukluları Devrinde Konya. Ankara, 1985. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.
Bayrı. Mehmet Halit Bayrı. Maniler, İstanbul, 1932.
Dergâh. Yunus Emre Divanı. Dergâh Yayınları, İstanbul 1979. Türk Klasikleri Serisi.
Divan. Abdülbaki Gölpınarlı. Yunus Emre Divanı, İstanbul (Tarihsiz, 1943?)

Ahmet

Halit Kitabevi. Türk Klasikleri Serisi. 1.

Erzi. Adnan Sadık Erzi. "Notlar ve Vesikalar": Yunus Emre'nin Hayatı Hakkında Bir

Vesika"; T.T.K. Belleten C. XIV, Sayı 53, 1950.

Eyüboğlu, Sabahattin Eyüboğlu. Yunus Emre, İstanbul 1972. Cem Yayınevi.

Gobeskiria. Gobeskiria, Ş.V. Leksika Proizvedenii Yunus Emre, Tiflis 1983, SSCB Bilimler Akademisi Yayını.

Goldziher. Ignaz Goldziher. Introduction to Islamic Theology and Law. Princeton University Press, 1981.

Gökyay. Orhan Şaik Gökyay. Dedem Korkut'un Kitabı. İstanbul 1973, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları.

Gölpınarlı. Abdülbaki Gölpınarlı. Yunus ile Âşık Paşa ve Yunus'un Batınîliği. İstanbul, 1941. Kıran Basımevi.

Gölpınarlı R.D. Abdülbaki Gölpınarlı. Risalet al -Nushiyye ve Divan; İstanbul, 1965, Eskişehir Turizm ve Tanıtma Derneği Yayınları 1.

Gölpınarlı H. Abdülbaki Gölpınarlı. Yunus Emre, Hayatı. İstanbul, 1936.

Gölpınarlı T. Abdülbaki Gölpınarlı. Yunus Emre ve Tasavvuf; İstanbul, 1961, Remzi

Kitabevi

Gölpınarlı V. Abdülbaki Gölpınarlı. Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli, "Vilayetname";

İstanbul, 1958, İnkılap Kitabevi.

Gölpınarlı F. Abdülbaki Gölpınarlı. "Burgazi ve Fütüvvetnamesi", İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 15 (1958) Sayı 1-4. İstanbul.

Gölpınarlı M. Abdülbaki Gölpınarlı, Mevlânâ Celaleddin, İstanbul, İnkılap Kitabevi, İkinci basım, 1952.

Halman, Talat S. Halman. Yunus Emre and His Mystical Poetry; Bloomington, 1981.

I.U. Turkish Studies Series No. 2.

Hasting. James Hasting. Encyclopedia of Religion and Ethics.

İnalcık. Halil İnalcık. "Bursa and the Commerce of the Levant", Journal of the Economic and Social History of the Orient. 3 (1960).

İz. Fahir İz. Saltuk-Name, The Legend of Sarı Saltuk Collected From Oral Tradition by Ebü'l Hayr Rumi. Harvard University Press, 1974. 3 vols.

İz II. Fahir İz. Türk Edebiyatında Nesir. İstanbul, 1964.

Kaleçofski. Roberta Kaleçofski. "Gender and Science", On the Issues XII/19-32-34,

1989/19, 32-34, (1989).

Konyalı. İbrahim Hakkı Konyalı. Karaman Tarihi; İstanbul, 1967.

Köprülü. M. Fuat Köprülü. Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, İkinci basılış, Ankara, 1965.

Kunter. Halim Baki Kunter. Yunus Emre-Bilgiler, Belgeler-, Ankara 1966.

Eskişehir

Turizm ve Tanıtma Derneği, Yay. 3.

Levend, Agah Sırrı Levend. Divan Edebiyatı- Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar. İstanbul 1943. İnkılap Kitabevi.

Littleton. C. Scott Littleton. The New Comparative Mythology, Los Angeles, 1966.

Nicolas. Michele Nicolas. Tradition Populaires turques, les naissances. Paris, 1972.

Nicholson. Reynold Nicholson; The Mystics of Islam, London. 1963 Second edition.

Nüzhet-Ferit. Sadettin Nüzhet-M. Ferit. Konya Halkiyat ve Harsiyatı, Konya 1928.

Saygun. Ahmet Adnan Saygun. "İnsan ve Yunus Emre", Bildiriler, Uluslararası Yunus Emre Semineri, 1971.

Şikari. Şikari'nin Karamanoğulları Tarihi. Konya, 1946

Tanpınar; Ahmet Hamdi Tanpınar. XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1956.

Timurtaş. Faruk Timurtaş. Yunus Emre Divanı. Ankara, 1980. Kültür Bakanlığı Yayını.

Toprak. Burhan Ümit Toprak. Yunus Emre. İstanbul, 1943. İkinci basım. 2. cilt.

Tor, Andrea Tor. In The Garden of Myrdles, Studies in the Early Islamic Mystics; New York, 1982. Çeviren Birgitta Sharp.

Turan. Osman Turan. "Selçuk Devri Vakfiyeleri", T.T.K. Belleten, C. 12, 1947.
Wittek. Paul Wittek. "Yazıcıoğlu Ali on the Christian Turks of the Dobruja",
Bulletin of the School of Oriental and African Studies XIV (1952).